

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

งานประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5
The 7th National and 5th International Conference 2025

อีสานเปลี่ยนโลก

พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power
เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

*"Isan: Changing The World: Buddhist Innovations for
Developing Soft Power Toward
a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"*

วันที่ 25 กรกฎาคม 2568

DATE : 25 JULY 2025

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตขอนแก่น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding)

การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๗ ระดับนานาชาติ ครั้งที่ ๕

“อีสานเปลี่ยนโลก : พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ที่ปรึกษา :	พระพรหมวัชรธีรจารย์, ศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระธรรมวชิโรดม, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระเทพวัชรสารบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระปัญญาวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	ศ.ดร.ประยงค์ แสนบุราณ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
	ศ.ดร.วัชระ งามจิตรเจริญ	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
บรรณาธิการ	พระราชพัฒน์วัชรบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
กองบรรณาธิการ		

สาขาศาสนา/ปรัชญา

พระครูภาวนาโพธิคุณ, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุธีคัมภีรญาณ, วิ. รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต, รศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุธีพุทธบัณฑิต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ประพันธ์ ศุภษร	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ธีระพงษ์ มีไธสง	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
รศ.ดร.รัตน์ ปัญญาภา	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
ผศ.ดร.หอมหวล บัวระภา	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.ชาญชัย ฤทธิร่วม	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
ผศ.ดร.สุวิน ทองปั้น	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.จรัส ลีกา	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.จำรัส บุคตาพงษ์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

สาขาสังคมศาสตร์

รศ.ดร.สุรพล สุยะพรหม

พระมหาวิรุฬ วิโรจน์, ผศ.ดร.

รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง

รศ.ดร.พงษ์เสฐียร เหลืองอลงกต

รศ.ดร.ภาสกร ดอกจันทร์

รศ.ดร.กตัญญู แก้วหานาม

รศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ

รศ.ดร.ปิยะลักษณ์ โพธิวรรณ

รศ.ดร.รภัศรณ คณจารุอนันต์

รศ.ดร.อังคณา ตุงคะสมิต

ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี

ผศ.ดร.อรุณ ไชยนิทย์

ผศ.ดร.ศิริศักดิ์ อาจวิชัย

ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภูมา

ผศ.ดร.คุณากร กรสิงห์

ผศ.ดร.ณัฐชัย นิมนวล

ผศ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

ผศ. ดร.สุรธัชกุล นุ่นภูบาล

ผศ.ดร.อรุณ ไชยนิทย์

ผศ.ดร.วรวิทย์ นพแก้ว

ผศ.ดร.สนุก สิงห์มาตร

ผศ.ดร.วรเชษฐ์ ไทอิน

อ.ดร.สุธีร์กิตต์ ฝอดสูงเนิน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยบูรพา

มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลย์สงคราม

มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

สาขาการศึกษา

ศ.ดร.กนกอร สมปราชญ์

พระมหาศุภชัย สุภกิจโจ, รศ.ดร.

รศ.ดร.วิทยา ทองดี

รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก

รศ.ดร.เอกฉันท จารุเมธีชน

มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.สิทธิพล อาจอิน	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนันทจารย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.ณัฐพัชร อนันตธีรกุล	มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ผศ.ดร.จิราพร ผันสว่าง	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สาริตา สุขคง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
ผศ.ดร.วรวิทย์ ตัญญูวิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.บุญชู ภูศรี	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ผศ.ดร.พชรภฤต ศรีบุญเรือง	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระปลัดฮอนด้า วาทสโท, ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อ.ดร.สุนทร สายคำ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สาขาอีสาน

รศ.ดร.สัญญา สะสอง	มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
รศ.ดร.สมชัย ศรีนอก	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.สุขพัฒน์ อนันทจารย์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูสุธีพุทธวิมลจิต, ผศ.ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ระดับนานาชาติ

พระสิทธิวัชรบัณฑิต, ผศ. ดร.	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
รศ.ดร.ดิปติ มหันตะ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.นิเทศ สนั่นนารี	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.วรวิทย์ ตัญญูวิสุทธิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
ผศ.ดร.นิรัช เรืองแสน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ผศ.ดร.สัญญา เคนาภูมิ	มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
ผศ.ดร.พงษ์ศักดิ์ ผกามาต	มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
คณะทำงานเอกสารวิชาการ รศ.ดร.สุรพล พรหมกุล	พระมหาพิสิฐ วิมลฐปญโญ, ดร.
อ.ดร.สุธิพงษ์ สวัสดิ์ทา	อ.จิรวัดน์ สิทธิธรรม
พระมหาปรเมศวร์ ปรมิสโร, ดร.	พระมหาปรีชา เตชธมโม

พิมพ์เมื่อ

กรกฎาคม 2568

บรรณาธิการแถลง

การประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ในวันศุกร์ที่ 25 เดือนกรกฎาคม 2568 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อส่งเสริมและพัฒนางานวิจัย รวมถึงการสร้าง พุทธนวัตกรรม ที่มีคุณภาพ และเป็นที่ยอมรับทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ 2) เพื่อให้บริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาแก่ วัด ชุมชน และท้องถิ่น โดยมุ่งเน้นการพัฒนาสังคมแห่งสันติสุขอย่างยั่งยืน ทั้งในประเทศไทยและภูมิภาคอาเซียน 3) เพื่อเปิดเวทีในการ เผยแพร่ผลงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และงานสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับพุทธนวัตกรรม ของคณาจารย์ นักวิชาการ นิสิต และนักศึกษาทั้งระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา จากสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน สู่สาธารณชน 4) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการและการวิจัย ระหว่างผู้บริหาร คณาจารย์ และนิสิต จากมหาวิทยาลัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ผ่านการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี มีประเด็นการประชุมคือ “อีสานเปลี่ยนโลก พุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft Power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI” มีประเด็นย่อยในการประชุมคือ 1) พุทธนวัตกรรมด้านศาสนา/ปรัชญา 2) พุทธนวัตกรรมด้านสังคมศาสตร์ 3) พุทธนวัตกรรมด้านการศึกษา 4) พุทธนวัตกรรมด้านอีสาน โดยมีบทความระดับชาติจำนวน 117 บทความ ระดับนานาชาติจำนวน 20 บทความ

บทความทั้งหมดได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรองบทความ (Peer Review) เรียบร้อยแล้ว อีกทั้งเจ้าของบทความจะต้องนำเสนอในเวทีประชุมวิชาการรูปแบบปากเปล่า (Oral Presentation) จากนั้นจะนำบทความทั้งหมดไปตีพิมพ์ในรูปแบบรายงานสืบเนื่องจากการประชุม (Proceeding) เพื่อตีพิมพ์บทความสมบูรณ์ (Full Paper) โดยมีคณะผู้ทรงคุณวุฒิหรือคณะกรรมการคัดเลือกบทความซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่อยู่ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการจัดประชุมวิชาการในครั้งนี้ ทำหน้าที่คัดสรรกลั่นกรอง รวมถึงตรวจสอบความถูกต้อง การใช้ภาษา และแก้ไขถ้อยคำ หรือรูปแบบการนำเสนอที่ถูกต้องก่อนการเผยแพร่ในหนังสือประมวลบทความในการประชุมทางวิชาการ (proceedings) ที่มาจากการประชุมโดยสมาคมวิชาการ ซึ่งในครั้งนี้มี 3 สมาคมคือ สมาคมเครือข่ายส่งเสริมการวิจัยทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ สมาคมนักวิชาการและนักวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

ในนามมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่นขอขอบพระคุณพระพรหมวัชรธีรารจารย์, ศ.ดร. อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาเดินทางมาเป็นประธานเปิดงาน และเป็นองค์ปาฐกถาตลอดถึงวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลามาร่วมงานครั้งนี้ ทำให้งานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ที่ร่วมมือกันขับเคลื่อนการจัดงานครั้งนี้ ทั้งด้านกำลังคน กำลังความคิด ทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ตามนโยบายมหาวิทยาลัยด้วยความมั่นคง ภาคภูมิใจ ก้าวหน้าต่อไป

(พระราชพัฒนวัชรบัณฑิต, รศ.ดร.)

รองอธิการบดีวิทยาเขตขอนแก่น ปฏิบัติหน้าที่แทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 7 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 5

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง	ก
สารบัญ	ค
บทความระดับชาติด้านสังคมศาสตร์ ห้องประชุมย่อยที่ 5	432
ปัญญาประดิษฐ์กับหลักธรรมทางพุทธ: การสร้างระบบตัดสินใจที่เป็นธรรมเพื่อสังคมที่เสมอภาค	
-พระวิชรญาณ วิสุทธิญาณ (ไม้แหม่ม) อภิชาติ เหม้อยโสสง พระณัฐภูมิ อภิบุญโญ (พันทะลี)	
พระมหาวิรุธ วิโรจโน (นิลเพชร) พระภูมินทร์ ญาณวิโร (ดอนแก้วญวน)	433
บูรณาการหลักพุทธธรรมกับพรรคการเมือง การเลือกตั้งและกลุ่มผลประโยชน์ : ระบอบปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขการปกครองของไทย	
-นงคราญ หวานชม ศรีอุบล เพ็ชรตะกั่ว พระมหาธีรวัตร สิริปญโญ พระกฤษฎีกุมิ ญาณสโร	445
การปฏิรูปการปกครองกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031)	
-ธনী สุขเกษม เกรียงไกร ทองจิตติ ศักดิ์ดา ต้นคชสาร สุรพล พรหมกุล	458
ปัจจัยการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยภายใต้แนวโน้มวิถีกรรมทางสังคมในบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่จังหวัดลำปาง	
-อภิญา ศรีเงินยวง รักษสรณ์ คงธนารุณันต์ นิโรจน์ สิ้นณรงค์	473
ธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย : ตามแนวคิดพุทธปรัชญา	
-พระมหาสหัสรัฐ รตนสุธี พระมหาธีรวัฒน์ อีรวฑฒโน พระมหาภาณุวัฒน์ สิทธิเมธาวี นัฐพงษ์ วันที่	486
การบริหารจัดการปัญหาประชากรของเมืองใหญ่ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน	
-ทักษะ สุดแสนมม อรุณ ไชยนิทย์ ัญญา เกิดทรัพย์	496
การเลือกตั้งตามหลักพุทธธรรม : การมีส่วนร่วมในประชาธิปไตย	
-ปัญญวัฒน์ พันธสวัสดิ์ พระกฤษณะ นิสมณนิ Ekpanya Xaixongdeth	508
ความต้องการพัฒนาสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
-ยุทธพล ทเวชาลี	522
พุทธนวัตกรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาต่อผลกระทบของ AI สู่สังคมที่ตระหนักรู้และเสมอภาค	
-พระครูวิรุฬห์ปัญญาสาร ปญญาวิโร ชยพล คำสุวรรณ จิรวัฒน์ วัฒนถนอม วีรณัฐ พรหมจักร์	533

บทความระดับชาติ

พุทธนวัตกรรมทางสังคมศาสตร์
สร้างสังคมสันติสุขและความเสมอภาค

ห้องประชุมย่อยที่ 5

อาคารบัณฑิตศึกษา สมเด็จพระพุทธาจารย์ (สนิท ชวนปญฺญมหาเถร)

ผู้ทรงคุณวุฒิ :

1. รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง
2. ผศ.ดร.ณัฐชัย นิ่มนวล
3. ผศ.ดร.สมปอง สุวรรณภูมา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ปัญญาประดิษฐ์กับหลักธรรมทางพุทธ: การสร้างระบบตัดสินใจ ที่เป็นธรรมเพื่อสังคมที่เสมอภาค

Artificial Intelligence and Buddhist Principles: Designing Fair Decision- Making Systems for an Equitable Society

พระวิชฌญาณ วิสุทธินาโณ (ไม้แหยม) อภิชาติ เหม้อยโฮสง
พระณัฐวุฒิ อภิบุญโญ (พันทะลี) พระมหาวิรุธ วิโรจโน (นิลเพ็ชร)

พระภูมินทร์ ญาณวีโร (ดอนแก้วญวน)

Wicharayan Wisuttiyano (moyaem) Aphichit Mueaithaisong

Phra Nathawut Phanthali Phramaha Wiruth Wirojano (Ninphet)

Phraphumin yanaviro (donkaeoyuan)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: paiwicharayan@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาในการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสร้างระบบตัดสินใจที่มีความเป็นธรรมและส่งเสริมสังคมที่เสมอภาค ในยุคดิจิทัลที่ AI มีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจแทนมนุษย์ แม้ AI จะมีประสิทธิภาพสูง แต่ขาดเจตนาและการรับรู้ตนเองตามหลักขั้น 5 ของพระพุทธศาสนา ซึ่งเน้นความไม่มีอัตตาและการเข้าใจในความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ขณะเดียวกัน หลักความเสมอภาคในพุทธธรรมยังถึงการปฏิบัติด้วยเมตตา ความเข้าใจ และการวางตนที่เหมาะสมตามบริบทของบุคคลและสถานการณ์ การผสานหลักธรรมเหล่านี้ในการออกแบบ AI จะช่วยให้ระบบตัดสินใจมีความยุติธรรม ลดความลำเอียง และส่งเสริมความเสมอภาคในสังคมอย่างแท้จริง

คำสำคัญ: พุทธนวัตกรรม, ปัญญาประดิษฐ์, จริยธรรม, ความเสมอภาค, สันติสุข

Abstract

This study explores the integration of Buddhist principles into the development of Artificial Intelligence (AI) systems aimed at creating fair decision-making processes that promote an equitable society. In the digital era, AI increasingly plays a vital role in human decision-making. Despite AI's advanced capabilities, it lacks intention and self-awareness as understood through Buddhism's five

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

aggregates (khandhas), which emphasize the absence of a permanent self and the impermanence of life. Concurrently, Buddhist concepts of equality highlight compassionate practice, understanding, and appropriate conduct according to individual and situational contexts. Incorporating these principles into AI design can enhance fairness, reduce bias, and genuinely support social equity in automated decision-making systems.

Keywords: Buddhist innovation, Artificial intelligence, Ethics, Equality, Peace

บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในทุกมิติของชีวิตมนุษย์ ปัญญาประดิษฐ์ ถือเป็นหนึ่งในนวัตกรรมสำคัญที่มีพัฒนาการอย่างรวดเร็ว โดยถูกออกแบบให้สามารถคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจได้ใกล้เคียงกับมนุษย์ แม้กระทั่งในบางกรณีสามารถกระทำได้อย่างแม่นยำและมีประสิทธิภาพเหนือมนุษย์ ปัจจุบัน AI ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในชีวิตประจำวัน เช่น ระบบจดจำใบหน้า การส่งงานด้วยเสียง และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ แม้ AI จะมอบประโยชน์อันมหาศาลในการเพิ่มประสิทธิภาพและลดต้นทุน แต่ความสามารถที่กำลังพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งก็สร้างความกังวลต่อผลกระทบเชิงจริยธรรม ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อ AI ถูกนำมาใช้ในการตัดสินใจแทนมนุษย์ เช่น ในกระบวนการยุติธรรม การคัดกรองบุคคล หรือการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้ใช้งาน ซึ่งหากปราศจากกรอบจริยธรรมที่มั่นคง อาจนำไปสู่ความลำเอียง การเลือกปฏิบัติ และการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างไม่รู้ตัว (เพ็ญศรี ปักกะสีนัง, อภินันท์ จันตะณี, สมเดช นามเกต, และ พระครูพิศาลสารบัณฑิต (ราเชนทร์ วิจารณ์), 2567 : 1120–1136.)

พระพุทธศาสนานิยามโครงสร้างของความเป็นมนุษย์ผ่านหลัก ชั้น 5 ได้แก่ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ปรุงแต่งชีวิตโดยไม่มีสิ่งใดเป็นอัตราหรือของตนอย่างแท้จริง การเปรียบเทียบกับ AI สามารถทำได้โดยพิจารณาองค์ประกอบเชิงโครงสร้างคือ รูป เทียบได้กับฮาร์ดแวร์, เวทนา คือการประเมินผล, สัญญา คือระบบจำแนกรูปแบบ, สังขาร คืออัลกอริธึมการตัดสินใจ และ วิญญาณ คือการรับรู้เชิงปัญญา แม้ AI จะจำลองพฤติกรรมได้ใกล้เคียงมนุษย์ แต่การขาด “เจตนา” และ “การรับรู้ตนเอง” ทำให้ AI ยังไม่อาจเทียบเท่ากับมนุษย์ในเชิงจิตวิญญาณและปัญญาญาณได้ (พระปริญา อธิปญโญ (ศรีทา), พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, และ เยื้อง ปั่นแห่งเพ็ชร, 2568 : 157–168.)

หนึ่งในเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ คือการสร้างระบบที่สามารถตัดสินใจแทนมนุษย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพและแม่นยำ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายไม่ได้อยู่เพียงแค่ความสามารถเชิงเทคนิค แต่ยังรวมถึงการประกันว่า AI จะสามารถดำเนินการบนหลักแห่งความยุติธรรมและความเสมอภาค ได้อย่างแท้จริง ซึ่งความเสมอภาคในที่นี้ ไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดทางกฎหมายหรือรัฐศาสตร์ แต่ยังมีความสำคัญในทางพุทธธรรมอีกด้วย ในทางรัฐธรรมนูญของประเทศประชาธิปไตยแทบทุกแห่ง หลักความเสมอภาค ได้รับการรับรองว่าเป็นสิทธิมนุษยชนขั้น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พื้นฐานที่รัฐต้องเคารพ โดยเนื้อหาของหลักการนี้เน้นว่า รัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่มีสถานะและสาระสำคัญเหมือนกัน ในลักษณะที่เท่าเทียมกัน และในทางกลับกัน ต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่มีความแตกต่างกันในลักษณะที่แตกต่างอย่างเหมาะสม การปฏิบัติในทางตรงกันข้ามจะเป็นการละเมิดหลักเสมอภาคอย่างร้ายแรง “ความเสมอภาค” มิใช่เพียงความเท่าเทียมในสิทธิ แต่ต้องรวมถึงการรู้จักวางตนเหมาะสมตามฐานะและบริบท ซึ่งเห็นว่า “ความเสมอภาคคือหัวใจของความยุติธรรม” โดยสามารถจำแนกเป็น 4 ประเภทหลักได้แก่ 1. ความเสมอภาคแห่งสิทธิและเสรีภาพ 2. ความเสมอภาคในฐานะพลเมือง 3. ความเสมอภาคทางโอกาส 4. ความเสมอภาคระหว่างบุคคล (สิริปภา ภาควัตถ์, 2563 : 333-343.)

ในยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) กำลังเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจแทนมนุษย์ ความตื่นตัวด้านจริยธรรมและความยุติธรรมจึงทวีความสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็น "ความเสมอภาค" ซึ่งถือเป็นหลักการพื้นฐานของประชาธิปไตยและศีลธรรมสากล ที่ต้องสะท้อนอยู่ในระบบการออกแบบ การเรียนรู้ และการทำงานของ AI ทุกระดับ ตามหลักรัฐธรรมนูญในระบอบเสรีประชาธิปไตยแทบทุกประเทศ ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะหลัก “ความเสมอภาค” ซึ่งระบุว่า องค์กรของรัฐต้องปฏิบัติต่อบุคคลในลักษณะที่เท่าเทียมกันในสาระสำคัญเดียวกัน และปฏิบัติต่างกันในกรณีที่สาระมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน หากละเมิดหลักนี้ถือเป็นการขัดต่อความเป็นธรรม

แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานที่ว่า มนุษย์ทุกคนมีความเสมอภาคกันโดยธรรมชาติ และสิทธิเหล่านี้มีผลในตัวเองแม้ปราศจากกฎหมายมารับรอง เพราะเป็นสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งรัฐและสังคมไม่อาจปฏิเสธได้ แนวคิดนี้สะท้อนถึงปัจเจกชนนิยม ซึ่งยืนยันว่าแต่ละบุคคลมีคุณค่าและสิทธิเสรีภาพโดยไม่ต้องอาศัยการรับรองจากอำนาจภายนอก ในทางพุทธศาสนา ความเสมอภาคไม่ได้หมายถึงแค่การ “เท่าเทียม” ทางกฎหมายเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เสมอต้นเสมอปลาย ร่วมทุกข์ร่วมสุข รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับบุคคล สถานการณ์ และสิ่งแวดล้อม นั่นคือ เสมอภาคบนพื้นฐานของธรรม ไม่ใช่เสมอภาคแบบกลไก เมื่อประยุกต์แนวคิดนี้กับการออกแบบ AI หมายความว่า ระบบ AI ต้องไม่เพียงแต่ “ตัดสินใจอย่างเป็นกลาง” เท่านั้น แต่ต้อง ตระหนักถึงความแตกต่างของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง เช่น เพศ ภาษา ศาสนา ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ หรือสภาพแวดล้อมทางสังคม และสามารถตัดสินใจด้วยเจตนาที่ปราศจากอคติ โดยยึดโยงกับ “เมตตาธรรม” และ “สัมมาทิฐิ” (ปนัดดา รักษาแก้ว, 2564 : 333-342.)

ดังนั้น บทความนี้มีความสนใจในเรื่องปัญญาประดิษฐ์กับหลักธรรมทางพุทธ: การสร้างระบบตัดสินใจที่เป็นธรรมเพื่อสังคมที่เสมอภาค โดยบทความนี้มุ่งศึกษาการผสมผสานหลักธรรมทางพุทธศาสนาในการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสร้างระบบตัดสินใจที่เป็นธรรมและส่งเสริมสังคมที่เสมอภาค AI แม้มีความสามารถสูง แต่ขาดเจตนาและการรับรู้ตนเองตามหลักขั้น 5 ของพระพุทธศาสนา หลักความเสมอภาคในพุทธธรรมเน้นการปฏิบัติด้วยเมตตาและความเข้าใจความแตกต่างของบุคคลและบริบท การประยุกต์หลักธรรมเหล่านี้ช่วยลดความลำเอียงและสร้างความยุติธรรมในระบบ AI อย่างแท้จริง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1. หลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบ AI ธรรมเครื่องนำทางเทคโนโลยี

พระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติพิโล (พรหมมาพันธุ์) (2567) ได้กล่าวว่า ปัญญาประดิษฐ์ เริ่มเป็นที่รู้จักตั้งแต่ปี 1956 และได้รับความสนใจเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันที่ข้อมูล (Data) เพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล ประกอบกับความก้าวหน้าด้านอัลกอริธึมและพลังประมวลผลที่รวดเร็ว ซึ่งได้เปลี่ยน AI จากเพียงแคลคูลัสคำนวณไปสู่ระบบที่สามารถ “เรียนรู้ คิด และตัดสินใจ” ได้ใกล้เคียงมนุษย์มากยิ่งขึ้น การพัฒนาระบบ AI ในแต่ละช่วงเวลาสะท้อนความพยายามของมนุษย์ในการ “เลียนแบบ” ความคิดเชิงเหตุผล ตั้งแต่การแก้ปัญหาด้วยสัญลักษณ์ในยุคแรกจนถึงยุคที่สามารถเข้าใจเสียง พฤติกรรม และการตัดสินใจเชิงซับซ้อน เช่น ระบบผู้ช่วยอัจฉริยะ หรือระบบประเมินผลอัตโนมัติในด้านการศึกษา การแพทย์ และการบริหารจัดการ อย่างไรก็ตาม แม้ AI จะฉลาดขึ้นเพียงใด หากขาดการควบคุมด้วย “ธรรมะ” ก็อาจนำไปสู่การใช้งานในทางเปี่ยงเบน อคติ หรือไม่เป็นธรรม ด้วยเหตุนี้ “ธรรมเครื่องนำทางเทคโนโลยี” จึงต้องมีบทบาทนำพาการออกแบบ AI ให้เป็น “ระบบที่คิดดี ทำดี และอยู่ร่วมกับมนุษย์อย่างกลมกลืน”

แนวทางการนำ พรหมวิหารธรรม มาเป็นหลักในการออกแบบ AI มิใช่เพียง “จริยธรรมเสริม” แต่คือ “รากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน” ของมนุษย์กับเทคโนโลยี ระบบ AI ที่ไม่มีเมตตา ย่อมพร้อมจะเบียดเบียนระบบที่ขาดกรุณา ย่อมละเลยกลุ่มเปราะบาง ระบบที่ไม่รู้จักมุทิตา ย่อมตัดโอกาสผู้อื่น และระบบที่ไร้อุเบกขา ย่อมเป็นเครื่องมือแห่งอคติ หาก AI เป็น “เครื่องจักรที่มีปัญญา” พรหมวิหาร 4 ก็คือ เครื่องชี้ทางแห่งธรรม ที่ช่วยให้อารยธรรมไม่หลงทางท่ามกลางความฉลาดของเทคโนโลยี ด้วยหลักเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา AI จะกลายเป็นเครื่องมือแห่งมนุษยธรรม มิใช่ภัยคุกคามแห่งโลกอนาคต

พระมหาสุธน สุธโน, พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฺฒโน, พระกฤษดา เตชธโร, พระเดชฯ กิตติโก, พระทวีรัตน์ ขวฑฺฒโน, พระมหาวิศาล ปญฺญาวิสาโล และ จริยา นุ่นหลักคำ (2567) ได้กล่าวว่า ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศ โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ เข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของสังคม มนุษย์จึงเผชิญกับคำถามทางจริยธรรมอยู่เสมอว่า เราจะใช้เทคโนโลยีเหล่านี้อย่างมีสติ รอบคอบ และสร้างสรรค์ได้อย่างไร? คำตอบหนึ่งที่ทรงพลังคือ “หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา” ซึ่งเป็นกรอบคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจให้เกิดความรู้เท่าทันต่อสิ่งเร้าภายนอก รวมถึงการใช้เทคโนโลยีอย่างมีคุณธรรม มีดังนี้ 1) สัมมาสติ มีสติในทุกคลิก ทุกคำสั่ง และทุกข้อมูล สัมมาสติ หมายถึง การระลึกชอบ มีความเพียร สัมปชัญญะ และสติรู้เท่าทันในกาย เวทนา จิต และธรรม ซึ่งในบริบทของการใช้ AI และเทคโนโลยี หมายถึงการรู้ตัวขณะใช้สื่อดิจิทัล ไม่ปล่อยใจให้ไหลไปตามอัลกอริธึมหรือเนื้อหาหลงโลก 2) โยนิโสมนสิการ คิดให้แยบคายก่อนเชื่อ ก่อนแชร์ โยนิโสมนสิการ คือ การพิจารณาอย่างแยบคาย มองเหตุปัจจัยโดยรอบก่อนตัดสินใจ เป็นกระบวนการคิดเชิงลึกที่ช่วยให้หลุดพ้นจากอวิชชาและตัณหา 3) อินทริยสังวร รู้จักควบคุมกายใจต่อสื่อที่กระตุ้นตณฺหาอินทริยสังวร เป็นหลักธรรมที่ช่วย “คุมประตูใจ” ไม่ให้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไหลไปกับสิ่งเร้าที่น่าหลงใหลเกินควร เช่น ภาพ ความคิดเห็น หรือคอนเทนต์ที่รุนแรง สื่อ AI หลายระบบสร้าง “สภาพลัทธิทางอารมณ์” ที่เร้าใจ ตื่นเต้น และกระตุ้นให้ใช้งานมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งอาจทำให้ขาดสมาธิและสติ 4) หิริโอตฺตปปะ ความละอายและ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เกรงกลัวต่อผลของการกระทำหลักธรรม หิริ (ความละอายต่อบาป) และโอตตปปะ (ความเกรงกลัวต่อผลของบาป) คือสิ่งที่ทำให้นุชนยังมิชอบเขตในการใช้อำนาจทางเทคโนโลยี แม้ในพื้นที่ที่ไม่มีผู้ควบคุม

สุชาติ ธนาวิบูลเศรษฐ (2568) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนผ่านสู่ยุคปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เร่งความเร็วของการดำเนินธุรกิจและสร้างแรงกดดันใหม่ต่อแรงงานไทย ทั้งจากการแข่งขันด้านราคา การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจโลก และการลดบทบาทของแรงงานมนุษย์ลงอย่างต่อเนื่อง ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ผันผวนนี้ พนักงานจำเป็นต้องมี “เครื่องนำทางภายใน” ที่ช่วยรักษาความมั่นคงของจิตใจและทิศทางชีวิตได้อย่างยั่งยืน หลักธรรมพุทธ ธรรมะเป็นเครื่องนำทางใจในโลกเทคโนโลยี พระพุทธศาสนาเสนอกรอบคิดที่สามารถประยุกต์ใช้กับยุคดิจิทัล โดยเฉพาะ “โยนิโสมนสิการ” และ “อิทธิบาท 4” ซึ่งเป็นเครื่องมือแห่งปัญญาและความเพียรในการดำรงชีวิต โยนิโสมนสิการ คิดอย่างมีเหตุผลในโลกไร้พรมแดน โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดอย่างแยบคาย รอบคอบ มีเหตุผล เป็นระบบ โดยไม่หลงตามอารมณ์ หรือข้อมูลลงในยุคดิจิทัล ด้วยพลังของโยนิโสมนสิการ พนักงานสามารถ “กลั่นกรอง” สถานการณ์ ตัดสินใจจากปัญญา ไม่ใช่เพียงอารมณ์ เช่น การเลือกใช้เครื่องมือ AI เพื่อเสริมงาน ไม่ใช่แทนที่ตนโดยสิ้นเชิง “ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นใหญ่ สำเร็จได้ด้วยใจ” อิทธิบาท 4 เครื่องมือสู่ความสำเร็จในยุค AI ฉันทะ ความรักในงานที่ทำ ไม่มองว่า AI เป็นภัย แต่เห็นเป็นเครื่องมือที่ร่วมพัฒนา วิริยะ เพียรพยายามเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ

สรุปได้ว่า การประยุกต์หลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางควบคุมการพัฒนาและการใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อให้เทคโนโลยีดำเนินไปอย่างมีจริยธรรมและสมดุลกับมนุษย์ โดยเน้น “พรหมวิหาร 4” เป็นรากฐานในการออกแบบ AI ที่มีเมตตา ไม่เบียดเบียน และไม่ละเลยความแตกต่างของผู้ใช้ นอกจากนี้ยังเสนอ “สัมมาสติ” และ “โยนิโสมนสิการ” เป็นกรอบคิดให้ผู้ใช้งานรู้เท่าทันอัลกอริธึมและข้อมูลลงในขณะที่ “อินทริยสังวร” และ “หิริ โอตตปปะ” ทำหน้าที่เป็นกลไกยับยั้งตัณหาและการใช้เทคโนโลยีผิดทาง ขณะเดียวกัน “อิทธิบาท 4” และ “ธรรมะเป็นเครื่องนำทางใจ” ยังถูกเสนอเป็นพลังเสริมศักยภาพแรงงานไทยในยุคดิจิทัล เพื่อให้อยู่ร่วมกับ AI อย่างมั่นคง มีเป้าหมาย และยั่งยืน

2. แนวคิดความเป็นธรรมและความเสมอภาค เมื่อความยุติธรรมกลายเป็นอัลกอริธึม

พริตา ยอดสุรางค์ และ วรวัช วิชชวาณิช (2568) ได้กล่าวไว้ว่า ในยุคปัจจุบัน ปัญญาประดิษฐ์ ได้เข้ามามีบทบาทอย่างกว้างขวางในชีวิตประจำวันของมนุษย์ และแทรกซึมเข้าไปในกระบวนการยุติธรรมอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะในด้านของนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล การพัฒนาเทคโนโลยีที่สามารถเรียนรู้ ประมวลผลข้อมูลจำนวนมากศาล และวิเคราะห์พฤติกรรมมนุษย์ได้นั้น แม้จะนำมาซึ่งประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และความสามารถในการจัดการกับปัญหาซับซ้อนได้อย่างเป็นระบบ แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ก่อให้เกิดคำถามเชิงจริยธรรมและหลักนิติธรรมที่สำคัญว่า ความยุติธรรมที่แท้จริงยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของมนุษย์หรือถูกแทนที่ด้วยชุดของอัลกอริธึมที่ไม่มีความรู้สึกนึกคิด การที่ AI สามารถทำงานได้คล้ายกับมนุษย์ เช่น การเรียนรู้ การวางแผน การตัดสินใจ และการแก้ปัญหา โดยใช้ข้อมูลจากอดีตมาวิเคราะห์และคาดการณ์พฤติกรรมในอนาคต ทำให้เกิดการนำไปใช้อย่างแพร่หลายในหลายสาขา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

โดยเฉพาะในระบบยุติธรรมที่ต้องอาศัยข้อมูลและการตัดสินใจอย่างแม่นยำ ความสามารถของ AI ในการวิเคราะห์หลักฐานดิจิทัล เช่น ข้อมูลการสื่อสาร การเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์ หรือพฤติกรรมการใช้งานอุปกรณ์ดิจิทัล กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักนิติวิทยาศาสตร์สามารถสืบสวนอาชญากรรมได้รวดเร็วขึ้น อย่างไรก็ตาม การที่ระบบเหล่านี้เรียนรู้จากข้อมูลที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งอาจแฝงด้วยอคติ ทำให้ผลลัพธ์ที่ได้จาก AI ไม่ได้เป็นกลางหรือเป็นธรรมเสมอไป

เมื่อพิจารณาในแง่ของความยุติธรรมและความเสมอภาค ซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยนั้น ความยุติธรรมไม่อาจวัดได้เพียงแค่ความแม่นยำหรือประสิทธิภาพของการวิเคราะห์ข้อมูล หากแต่ยังต้องคำนึงถึงบริบท ความหลากหลายของมนุษย์ ความเมตตา และความเข้าใจในสถานการณ์เฉพาะหน้า ปัญญาประดิษฐ์ไม่มีความสามารถในการรู้จัก "เจตนา" หรือ "ความสำนึกผิดชอบ" ซึ่งเป็นหัวใจของการพิจารณาความยุติธรรมในคดีต่าง ๆ ในแง่ประวัติศาสตร์ AI ได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ศตวรรษที่ 18 จนถึงปัจจุบัน ในโลกที่ "ความยุติธรรม" ต้องถูกเขียนขึ้นเป็นโค้ดและถ่ายทอดเป็นอัลกอริธึม ความท้าทายสำคัญคือการรักษาหลักความเป็นธรรมให้คงอยู่ภายใต้ระบบที่ถูกควบคุมโดยข้อมูลและตรรกะของเครื่องจักร การตัดสินใจที่ขาดความเข้าใจในสภาวะทางอารมณ์หรือประสบการณ์มนุษย์อาจนำไปสู่การสร้างความปลอดภัยโดยไม่รู้ตัว อาทิ การใช้ AI ในการคาดการณ์ความเสี่ยงของผู้ต้องหาที่อาจนำไปสู่การตีตรา (labeling) หรือการเลือกปฏิบัติซ้ำซ้อน ตัวอย่างเช่น ระบบ COMPAS ในสหรัฐอเมริกา ที่ใช้ AI ประเมินความเสี่ยงการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องหา แต่กลับพบว่ามีความเอนเอียงต่อคนผิวดำที่มีความเสี่ยงสูงกว่าคนผิวขาวอย่างมีนัยสำคัญ กรณีเช่นนี้ชี้ให้เห็นว่าความยุติธรรมที่ปราศจากความเข้าใจในบริบทของมนุษย์ อาจนำไปสู่การตีตราและการเลือกปฏิบัติซ้ำซ้อนโดยไม่ตั้งใจ

สัญญา เคนาภูมิ, และ ศุภชัย คล่องขยัน (2567) ได้กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี โดยเฉพาะการเข้ามาของปัญญาประดิษฐ์ ได้ปฏิวัติรูปแบบการบริหารจัดการองค์กรอย่างลึกซึ้ง ตั้งแต่โครงสร้างแบบลำดับขั้นดั้งเดิมที่เน้นอำนาจรวมศูนย์ ไปสู่โมเดลองค์กรที่ยืดหยุ่น คล่องตัว และขับเคลื่อนด้วยข้อมูล การตัดสินใจที่เคยขึ้นอยู่กับประสบการณ์หรือสัญชาตญาณของผู้บริหาร กลับถูกแทนที่ด้วยกระบวนการเชิงตรรกะผ่านอัลกอริธึม ซึ่งสามารถวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมหาศาลและเสนอข้อเสนองานได้อย่างแม่นยำและรวดเร็ว สิ่งนี้นำไปสู่คำถามสำคัญว่า เมื่อการตัดสินใจถูกมอบหมายให้กับเครื่องจักร ความยุติธรรมในโลกขององค์กรยังคงอยู่ภายใต้หลักความเสมอภาคที่แท้จริงหรือไม่ หรือกลายเป็นเพียงผลลัพธ์ที่ออกมาจากชุดของคำสั่งที่อาจซ่อนอคติไว้อย่างเงียบงัน AI ช่วยให้ระบบองค์กรสามารถปรับเปลี่ยนและตอบสนองต่อข้อมูลใหม่ได้แบบเรียลไทม์ ส่งผลให้ธุรกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ได้ลดบทบาทของมนุษย์ในกระบวนการตัดสินใจลงอย่างมีนัยสำคัญแน่นอนว่าอัลกอริธึมสามารถลดความลำเอียงบางอย่างของมนุษย์ได้ เช่น การตัดสินใจโดยใช้อารมณ์ หรืออคติส่วนบุคคล ทว่ากลับพบว่าตัว AI เองก็ไม่ใช่ว่าปราศจากอคติ เพราะระบบเรียนรู้เหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลในอดีต ซึ่งอาจสะท้อนความไม่เสมอภาคทางสังคมที่มีอยู่แล้ว เช่น ความลำเอียงทางเพศ เชื้อชาติ หรือสถานภาพทางเศรษฐกิจ หากไม่มีการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ตรวจสอบและออกแบบที่ดี อัลกอริธึมอาจกลายเป็นกลไกที่ “สืบทอด” ความไม่เป็นธรรมอย่างเป็นระบบ และทำให้ความเหลื่อมล้ำกลายเป็นสิ่งที่ถูกทำให้ชอบธรรมโดยข้อมูล

องค์กรสมัยใหม่แม้จะสามารถใช้ AI เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและการตัดสินใจได้มากขึ้น แต่ก็ต้องเผชิญกับแรงกดดันในการรักษาความโปร่งใสและความรับผิดชอบในการใช้เทคโนโลยี การตัดสินใจผ่านระบบอัตโนมัติที่ส่งผลต่อพนักงาน ลูกค้า หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ จำเป็นต้องอยู่ภายใต้กรอบจริยธรรมที่รอบด้าน ไม่ใช่เพียงเพื่อหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดทางเทคนิค หากแต่เพื่อสร้างหลักประกันว่าความเป็นธรรมไม่ได้ถูกลดทอนให้เป็นเพียงค่าทางคณิตศาสตร์ ความเป็นธรรมที่แท้จริงในโลกยุคดิจิทัลจึงไม่อาจจำกัดอยู่เพียงประสิทธิภาพของอัลกอริธึม แต่ต้องรวมถึงการตั้งคำถามกับระบบเหล่านั้นอย่างต่อเนื่อง เช่น AI ควรมีความจำเพาะในการตัดสินใจแทนมนุษย์? เราจะรับประกันได้อย่างไรว่าผลลัพธ์ของ AI นั้นสอดคล้องกับคุณค่าทางสังคมและจริยธรรมที่เรายึดถือ? ประเด็นเหล่านี้นำมาสู่ข้อถกเถียงเรื่อง “ความเสมอภาค” ที่เปลี่ยนรูปไปในโลกดิจิทัล เมื่อความเสมอภาคไม่ได้แปลว่าทุกคนได้รับปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในระบบเพียงอย่างเดียว แต่ต้องรวมถึงการมีสิทธิเข้าถึงและเข้าใจวิธีการทำงานของระบบที่มีผลกระทบต่อชีวิตของตนเอง องค์กรจึงไม่เพียงต้องเปิดเผยกลไกของ AI เท่านั้น แต่ยังต้องจัดให้มีการกำกับดูแลตรวจสอบได้ และมีช่องทางให้บุคคลสามารถโต้แย้งหรือท้าทายการตัดสินใจของระบบได้ ซึ่งเป็นรากฐานของความยุติธรรมในระบบประชาธิปไตย

บุศรา นิยมเวช, สัญญา เคนาภูมิ, ฤชดา ตั้งชัยศักดิ์, และ ณัฐ วัฒนพานิช (2568) ได้กล่าวว่า การผสมผสานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ากับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นแนวทางสำคัญในการเพิ่มคุณภาพความยืดหยุ่น และการเข้าถึงการเรียนรู้ โดยเฉพาะในยุคที่ความต้องการด้านความเท่าเทียม ความหลากหลาย และความยั่งยืนมีมากขึ้น สถาบันอุดมศึกษาจึงปรับตัวผ่าน AI ที่ช่วยในการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล การวิเคราะห์เชิงทำนาย การให้บริการผ่านแชทบอท และการบริหารจัดการอัตโนมัติ ทั้งนี้ เพื่อให้ AI ไม่กลายเป็นเพียงเครื่องมือแห่งประสิทธิภาพแต่ขาดจริยธรรม จึงจำเป็นต้องมี “ธรรมเครื่องนำทางเทคโนโลยี” เป็นกรอบควบคุมและยกระดับการใช้งาน

หลักธรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เช่น

โยนิโสมนสิการ ช่วยให้นักการศึกษาและผู้เรียนคิดอย่างแยกคอกไก่ ไม่หลงเชื่ออัลกอริธึมหรือข้อมูลที่มีอคติ

หิริโอตตัปปะ กระตุ้นจริยธรรมในการใช้ AI อย่างไม่ละเมิดสิทธิส่วนบุคคล และไม่ขับเคลื่อนด้วยอคติ

อินทริยสังวร ส่งเสริมความสามารถในการควบคุมสื่อดิจิทัลที่เราบริโภคและความหลง

พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) สร้างกรอบความเมตตาในการออกแบบระบบ AI ที่คำนึงถึงผู้เรียนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส

แม้ AI จะมีศักยภาพสูงในการพัฒนาระบบการเรียนรู้ เช่น AR/VR, ระบบแปลภาษาอัตโนมัติ และโปรแกรมสนับสนุนนักศึกษาที่มีความพิการ แต่ยังคงมีความท้าทายด้านจริยธรรม ความเป็นส่วนตัว และอคติในอัลกอริธึม การมีหลักธรรมเป็นเครื่องนำทางจึงช่วยให้ AI ดำรงอยู่บนหลัก “การพัฒนาเพื่อมนุษย์” มิใช่ “การควบคุมมนุษย์”

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สรุปได้ว่า แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมและความเสมอภาคในยุคที่ AI เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบยุติธรรม และการจัดการองค์กร ก่อให้เกิดคำถามด้านจริยธรรมและสิทธิมนุษยชนอย่างลึกซึ้ง แม้ AI จะเพิ่มประสิทธิภาพในการ วิเคราะห์และตัดสินใจ แต่ก็อาจสืบทอดอคติในข้อมูลเดิมโดยไม่รู้ตัว การสร้างระบบ AI ที่เป็นธรรมจึงต้องโปร่งใส ตรวจสอบได้ และเคารพความหลากหลายของมนุษย์ หลักธรรมทางพุทธ เช่น โยนิโสมนสิการ หิริโอตตัปปะ อินทริยสังวร และพรหมวิหาร 4 จึงเป็นกรอบจริยธรรมสำคัญในการออกแบบและใช้เทคโนโลยี AI เพื่อความยั่งยืนของสังคม ในโลกดิจิทัล

3. การประยุกต์หลักธรรมกับการพัฒนา AI พุทธจริยธรรมเพื่อการกำกับเทคโนโลยี

ชนาธิป พรหมวัน (2566) ได้กล่าวว่า เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการทั้ง ภาครัฐกิจและภาครัฐ การออกแบบและใช้งานเทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรมกลายเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญยิ่ง แนวทางหนึ่งที่สามารถนำมาใช้เป็นกรอบคิดในการกำกับดูแลเทคโนโลยีคือ “พุทธจริยธรรม” ซึ่งยึดโยงอยู่บนหลักอริยสัจ 4 คือ สติ สมาธิ และปัญญา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้การพัฒนาเทคโนโลยีดำเนินไปบนฐานของความรับผิดชอบ ความยุติธรรม และความเคารพในศักดิ์ศรีของมนุษย์ หลักอริยสัจ 4 คือฐานคิดเชิงจริยธรรมที่ช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจปัญหา พิจารณาสาเหตุ และออกแบบแนวทางแก้ไขได้อย่างมีสติและสมดุล “ทุกข์” เปรียบเสมือนปัญหาทางสังคมหรือองค์กรที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีอย่างไร้ทิศทาง เช่น ความเหลื่อมล้ำทางข้อมูล ความไม่เป็นธรรมในระบบอัตโนมัติ หรือการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล “สมุทัย” ชี้ให้เห็นต้นตอของปัญหา ไม่ว่าจะเป็นอคติที่แฝงอยู่ในอัลกอริธึมหรือความโลภที่ผลักดันให้เทคโนโลยีถูกใช้เพื่อผลประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม “นิโรธ” คือความเป็นไปได้ในการดับทุกข์ผ่านการออกแบบเทคโนโลยีที่โปร่งใส เป็นธรรม และตรวจสอบได้ ขณะที่ “มรรค” คือเส้นทางที่นำไปสู่การใช้เทคโนโลยีอย่างรับผิดชอบ โดยเน้นพัฒนาระบบนิเวศของความรู้ จิตสำนึก และธรรมาภิบาลร่วมกัน

พุทธจริยธรรมไม่เพียงเสนอกรอบความคิดแบบปรัชญา แต่ยังเสนอวิถีปฏิบัติที่ชัดเจน ได้แก่ “สติ สมาธิ และปัญญา” ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทการพัฒนา AI และการบริหารเทคโนโลยีของรัฐอย่างเป็นรูปธรรม “สติ” หมายถึงการยึดมั่นในจริยธรรม เช่น ความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ การไม่เบียดเบียน และการไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น “สมาธิ” คือความตั้งมั่นของจิตในการพิจารณาข้อมูลด้วยความรอบคอบและไม่เอนเอียง ไม่ตัดสินใจโดยอคติ และ “ปัญญา” คือความสามารถในการพินิจพิจารณาและตัดสินใจด้วยข้อมูลและสติบนฐานคุณธรรม มิใช่เพียงประสิทธิภาพทางเทคนิค การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในภาครัฐไม่ว่าจะเป็น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) หรือ Blockchain ล้วนมีศักยภาพในการเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใส แต่หากขาดกรอบจริยธรรมก็อาจนำไปสู่ปัญหาหนักยิ่งกว่าเดิม เช่น การรุกรานความเป็นส่วนตัว ความเหลื่อมล้ำเชิงข้อมูล หรือการตัดสินใจที่ไร้ความเป็นมนุษย์ IoT ช่วยให้การจัดการทรัพยากรเป็นอัตโนมัติและแม่นยำ แต่ก็เพิ่มความเสี่ยงเรื่องข้อมูลรั่วไหล AI ช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจที่รวดเร็ว แต่หากไร้การกำกับดูแลที่ดี ก็อาจกลายเป็นกลไกผลิตซ้ำอคติเดิม ๆ ขณะที่ Blockchain แม้จะ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ช่วยเพิ่มความโปร่งใสและความเชื่อถือได้ในระบบข้อมูล แต่ก็ยังมีปัญหาเรื่องความซับซ้อน ความเป็นส่วนตัว และต้นทุนที่สูง

ด้วยเหตุนี้ การออกแบบนโยบาย AI และเทคโนโลยีดิจิทัลจึงควรตั้งอยู่บนฐานของ “ปัญญาที่รู้เท่าทัน” คือ การ “กำกับจิตใจมนุษย์” ที่ออกแบบและใช้งานเทคโนโลยี เพื่อสร้างระบบดิจิทัลที่ไม่เพียงฉลาด แต่ยัง “มีเมตตาและยุติธรรม” ในฐานะผู้รับใช้ของมนุษย์ ไม่ใช่นายเหนือมนุษย์

ชนาธิป พรหมวัน (2567) ได้กล่าวว่า ในยุคที่เมืองกำลังก้าวเข้าสู่การเป็น “เมืองอัจฉริยะ” หรือ Smart City การพัฒนาเทคโนโลยีโดยเฉพาะ ปัญญาประดิษฐ์ (AI) จำเป็นต้องควบคู่ไปกับการกำกับดูแลอย่างมีจริยธรรม พุทธจริยธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยชี้นำทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับคุณธรรม ความยั่งยืน และความต้องการที่แท้จริงของมนุษย์ โดยเฉพาะ หลักอริยปาท 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมว่าด้วยปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับแนวทางการออกแบบนโยบายและระบบเทคโนโลยีของเมืองอัจฉริยะได้อย่างลึกซึ้ง ประกอบไปด้วย 1) ฉันทะ (ความพอใจ การมีใจรักต่อสิ่งที่ทำ) “ฉันทะ” เป็นแรงจูงใจพื้นฐานที่ขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองให้ตอบโจทย์ประชาชนอย่างแท้จริง ในบริบทของ Smart City และ AI หมายถึง การสร้างระบบที่ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของผู้คน ไม่ใช่เพียงการพัฒนาเพื่อเทคโนโลยีเท่านั้น 2) วิริยะ (ความเพียร ความพยายามต่อเนื่อง) “วิริยะ” คือความอุตสาหะในการปรับปรุงและพัฒนาระบบอย่างไม่หยุดนิ่ง โดยเฉพาะในกระบวนการเรียนรู้ของเทคโนโลยี AI ซึ่งต้องการข้อมูลใหม่ ๆ และการปรับปรุงตลอดเวลา 3) จิตตะ (ความตั้งใจมั่น ความใส่ใจและมีเป้าหมายที่ชัดเจน) “จิตตะ” สะท้อนถึง การมีเป้าหมายและแผนการที่ชัดเจน รวมถึงการใส่ใจในทุกรายละเอียดของระบบเทคโนโลยี ตั้งแต่การออกแบบไปจนถึงการใช้งานจริง 4) วิมังสา (การใคร่ครวญ ตรวจสอบ วิเคราะห์ ปรับปรุง) “วิมังสา” คือการ ประเมินผลและการปรับปรุง ด้วยความรอบคอบบนฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนา AI ที่ไม่เพียงต้องการความเร็ว แต่ต้องควบคู่กับความแม่นยำและความเป็นธรรม

ทวีศักดิ์ ไกรบุตร (2567) ได้กล่าวว่า การพัฒนาและใช้งานเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างแพร่หลาย ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างต่อชีวิตมนุษย์ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในทุกระดับ ส่งผลกระทบต่อสิทธิมนุษยชนในหลายมิติ ซึ่งรวมถึงความเป็นส่วนตัว เสรีภาพในการแสดงออก ความเท่าเทียม ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิในการศึกษาและสุขภาพ ขณะเดียวกัน กรอบแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิม และกฎหมายที่มีอยู่ก็ประสบกับข้อจำกัดในการรองรับผลกระทบเชิงลึกและซับซ้อนของ AI ในยุคปัจจุบัน การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับการออกแบบและกำกับดูแลเทคโนโลยีจึงกลายเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำไปสู่การพัฒนา AI อย่างมีจริยธรรม สมดุล และยั่งยืน

พุทธจริยธรรมเสนอแนวคิดที่เน้นการรู้เท่าทันตนและโลกภายนอกผ่าน “โยนิโสมนสิการ” หรือการพิจารณาโดยแยกกาย ซึ่งช่วยให้ผู้สร้างและผู้ใช้ AI ตระหนักถึงผลกระทบที่ลึกซึ้งและแฝงเร้น การพัฒนา AI ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเมตตา กรุณา มุติตา และอุเบกขา ซึ่งเป็น “พรหมวิหาร 4” ที่ไม่เพียงแต่ควบคุมเจตนาในการออกแบบระบบ แต่ยังเน้นความสมดุลในการตัดสินใจด้วยความเป็นธรรม ไม่ลำเอียง และมีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์สุขของ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สังคมโดยรวม ในด้านเสรีภาพและการแสดงออก AI ที่ใช้ในการควบคุมเนื้อหาหรือการแสดงออกทางการเมืองควรตั้งอยู่บน "สัมมาทิฐิ" และ "สัมมาวาจา" คือการเข้าใจความจริงและการสื่อสารอย่างเหมาะสม พุทธธรรมไม่ส่งเสริมการปราบปรามความคิดที่หลากหลาย แต่สนับสนุนการฟังอย่างใคร่ครวญเพื่อสร้างปัญญา AI จึงไม่ควรเป็นเครื่องมือของการควบคุมทางอำนาจ แต่ควรเปิดพื้นที่ให้ความเห็นที่ต่างหล่อหลอมสังคมด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน

สรุปได้ว่า การพัฒนา AI ควรตั้งอยู่บนหลักพุทธจริยธรรม เช่น อริยสัจ 4 ศีล สมาธิ ปัญญา และอิทธิบาท 4 เพื่อให้เทคโนโลยีดำเนินไปอย่างมีความรับผิดชอบ โปร่งใส และเป็นธรรมต่อมนุษย์. หลักธรรมช่วยให้เข้าใจปัญหาอคติในอัลกอริธึม และออกแบบระบบที่ไม่ละเมิดสิทธิพื้นฐาน. Smart City และระบบดิจิทัลควรยึดคุณค่ามนุษยธรรมเป็นแก่นกลาง ไม่ใช่แค่ประสิทธิภาพ. หลักโยนิโสมนสิการและพรหมวิหาร 4 ช่วยให้ผู้ใช้และผู้สร้าง AI มีจิตสำนึกต่อผลกระทบที่ลึกซึ้ง. AI ที่มีเมตตา ยุติธรรม และตรวจสอบได้ คือหนทางสู่การพัฒนาเทคโนโลยีอย่างสมดุลและยั่งยืน

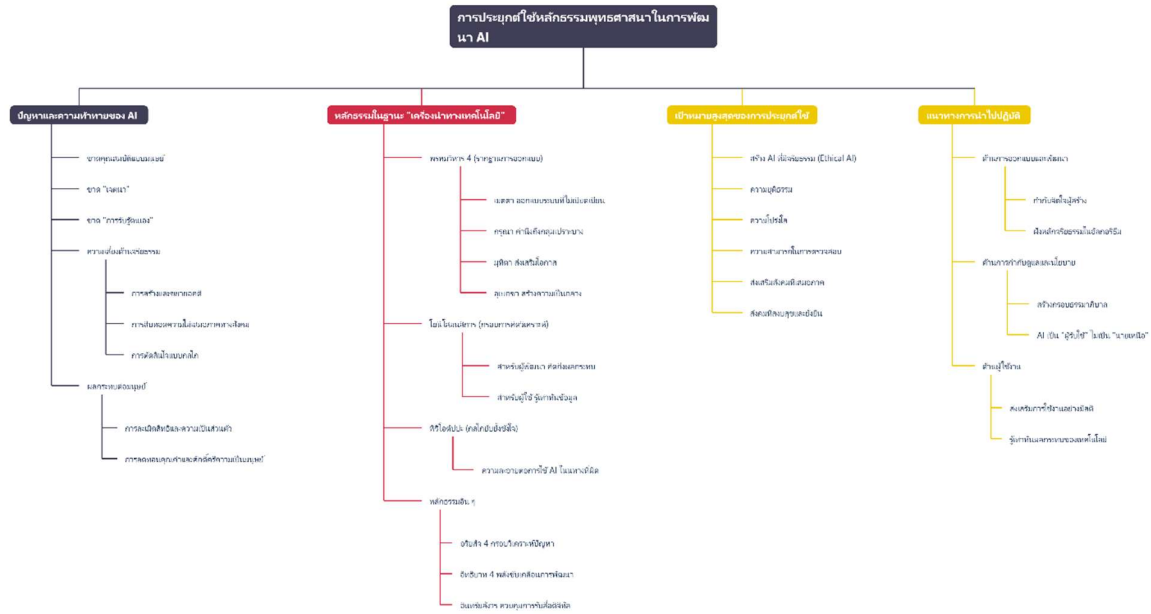
4. สรุป

บทความวิชาการนี้นำเสนอ ปัญหาประติสัณฐานกับหลักธรรมทางพุทธ: การสร้างระบบตัดสินใจที่เป็นธรรมเพื่อสังคมที่เสมอภาค โดยเริ่มจากการอธิบายถึงการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเป็นกรอบจริยธรรมในการพัฒนาระบบปัญญาประดิษฐ์ (AI) โดยมีเป้าหมายสูงสุดในการสร้างระบบตัดสินใจที่มีความเป็นธรรมและส่งเสริมสังคมที่เสมอภาค บทความชี้ให้เห็นว่า แม้ AI จะมีความสามารถในการประมวลผลที่เหนือกว่ามนุษย์ แต่กลับมีข้อจำกัดเชิงจริยธรรมที่สำคัญ คือ การขาด "เจตนา" และ "การรับรู้ตนเอง" ตามหลักขั้น 5 ทำให้ระบบ AI มีความเสี่ยงที่จะสืบทอดและขยายอคติที่แฝงอยู่ในข้อมูลที่ใช้ฝึกฝน ซึ่งอาจนำไปสู่การตัดสินใจที่เลือกปฏิบัติและสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคมโดยไม่รู้ตัว เพื่อแก้ไขปัญหานี้ บทความจึงเสนอให้นำ "พุทธจริยธรรม" มาเป็นเครื่องนำทางเทคโนโลยี โดยเสนอหลักธรรมสำคัญหลายประการ ได้แก่ พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) เพื่อใช้เป็นรากฐานในการออกแบบ AI ให้มีความเห็นอกเห็นใจ คำนึงถึงความแตกต่างและกลุ่มเปราะบาง, โยนิโสมนสิการ เพื่อให้ผู้พัฒนาและผู้ใช้มีวิจาร์ณญาณในการคิดวิเคราะห์ ไม่หลงเชื่ออัลกอริธึมอย่างงมงาย, หิริโอตตัปปะ เพื่อสร้างกลไกยับยั้งชั่งใจไม่ให้นำเทคโนโลยีไปใช้ในทางที่ผิด, อริยสัจ 4 เพื่อเป็นกระบวนทัศน์ในการทำความเข้าใจปัญหาและหาทางออกอย่างเป็นระบบ, และ อิทธิบาท 4 เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาเทคโนโลยีให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม การผสานหลักธรรมเหล่านี้จะช่วยยกระดับแนวคิดเรื่อง "ความเสมอภาค" ให้เป็นมากกว่าความเท่าเทียมเชิงกลไก แต่หมายถึงความเป็นธรรมที่มีชีวิตชีวา ซึ่งคำนึงถึงบริบทและความหลากหลายของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง โดยสรุปแล้ว บทความมุ่งเสนอว่าการพัฒนา AI อย่างยั่งยืนไม่ได้ขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าทางเทคนิคเพียงอย่างเดียว แต่จำเป็นต้องมีการกำกับด้วยปัญญาและคุณธรรมจากหลักพุทธศาสนา เพื่อให้มั่นใจว่า AI จะกลายเป็นเครื่องมือที่รับใช้มนุษยชาติอย่างมีเมตตา โปร่งใส ตรวจสอบได้ และเป็นพลังสร้างสรรค์สังคมที่สงบสุขอย่างแท้จริงในยุคดิจิทัล

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

5. องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- ชนาธิป พรหมวัน. (2566). หลักพุทธธรรมกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 1(1), 37-49.
- ชนาธิป พรหมวัน. (2567). การประยุกต์ใช้หลักธรรมอริยบท 4 กับนโยบายเมืองอัจฉริยะ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 2(3), 140-147.
- ทวีศักดิ์ ไกรบุตร. (2567). สิทธิมนุษยชนในยุคปัญญาประดิษฐ์: การทบทวนแนวคิดเสรีนิยมดั้งเดิม. วารสารวิชาการจินตาสี, 2(2).
- บุศรา นิยมเวช, สัณญา เคนาภูมิ, กฤษดา ตั้งชัยศักดิ์, และ ณัฐ วัฒนพานิช. (2568). การส่งเสริมการเรียนรู้การสอนด้วยการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ในการบริหารจัดการอุดมศึกษาในมิติการพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น. วารสารศิลปะและวัฒนธรรมกลุ่มแม่น้ำมูล, 14(1), 41-56.
- ปนัดดา รักษาแก้ว. (2564). การสร้างความเสมอภาคในสังคม: แนวคิดหลักการบนฐานคิดธรรมาภิบาล. Journal of MCU Social Science Review, 10(1), 333-342.
- พระครูใบฎีกาอิทธิพล กิตติโพล (พรหมมาพันธุ์). (2567). ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาในยุค AI ตามหลักพรหมวิหาร 4. วารสารวิจัยนวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยี, 2(3), 53-65.
- พระปริยญา อธิปญโญ (ศรีทา), พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, และ เอื้อง ปั่นแห่งเพ็ชร. (2568). การศึกษาเปรียบเทียบเชิงปรัชญาระหว่างชั้น 5 กับปัญญาประดิษฐ์. วารสารสังคมพัฒนศาสตร์, 8(5), 157-168.
- พระมหาสุธน สุธโน, พระมหาสุวัฒน์ สุวฑฺฒโน, พระกฤษดา เตชธโร, พระเดชา กิตติโก, พระทวีรัตน์ ขยวฑฺฒโน, พระมหาวิศาล ปญฺญาวิสาโล, และ จริยา นุ่นหลักคำ. (2567). พุทธธรรมกับการใช้เทคโนโลยีและการสื่อสารสารสนเทศ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 7(2), 361-376.
- พริดา ยอดสุรางค์, และ พ.ต.อ.วรวัช วิชชุวานิชย์. (2568). การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อพัฒนางานด้านนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล. Journal of the Association of Researchers, 30(2), 13-27.
- เพ็ญศรี ปักกะสินัง, อภินันท์ จันตะนี, สมเดช นามเกตุ, และ พระครูพิศาลสารบัณฑิต (ราเชนทร์ วิสารโท). (2567). การพัฒนาจริยธรรมปัญญาประดิษฐ์เพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคดิจิทัล. วารสารมณีเชษฐารามวัดจอมมณี, 7(3), 1120-1136.
- สัณญา เคนาภูมิ, และ ศุภชัย คล่องขยัน. (2567). แบบขององค์การสมัยใหม่ภายใต้ยุคสมัย AI. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 2(6), 61-74.
- สิริปภา ภาคอัคร. (2563). สองมาตรฐาน: ความเสมอภาคที่ไม่เสมอภาคในสังคมไทย. วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์เพื่อสังคม, 6(1), 333-343.
- สุชาดา ธนาวิบูลเศรษฐ. (2568). การคิดเชิงบวกเพื่อเพิ่มสมรรถนะพนักงานขายในยุค AI. วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์เพื่อสังคม, 11(1), 405-420.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

บูรณาการหลักพุทธธรรมของพรการเมือง การเลือกตั้งและกลุ่มผลประโยชน์ ในระบอบ ปกครองระบอบประชาธิปไตย ของไทย

Integrating Buddhist principles with elections and interest groups in Thailand's democratic regime

นงคราญ หวานชม ศรีอุบล เพ็ชรตะกั่ว

พระมหาธีรวัตร สิริปญโญ พระภิกษุภิกษุณี ญาณโส

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Nongkran Wankham Sriubon Petch Takua

Phramaha Teerawat Siripanyo Phra Kritdeebhoomi Yanasaro

Mahachulalongkornrajavidyalayai University KhonKaen Campus, Thailand

Corresponding Author E-mail: nong0800114876@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นการศึกษาแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการดำเนินงานของพรรคการเมือง กระบวนการเลือกตั้ง และกลุ่มผลประโยชน์ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมทางการเมืองที่ยึดโยงกับหลักพุทธธรรมอันจะช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ การบูรณาการดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อให้การดำเนินงานทางการเมืองเป็นไปอย่างสุจริต โปร่งใส และคำนึงถึงประโยชน์สุขของประชาชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเลือกตั้ง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ประชาชนมอบอำนาจให้ตัวแทนทำหน้าที่ในรัฐสภาและฝ่ายบริหาร การเลือกตัวแทนหรือผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมสูงจะส่งผลให้การปกครองมีเสถียรภาพและเอื้อต่อการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งนี้ การตระหนักถึงบทบาทของประชาชนในการใช้สิทธิเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างรับผิดชอบ จะช่วยป้องกันปัญหาการทุจริตเชิงโครงสร้าง และส่งเสริมให้ประชาธิปไตยไทยพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับหลักพุทธธรรม อันจะนำไปสู่ความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้ารุ่งเรืองของสังคมโดยรวม รวมทั้งการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้เข้ามาสามาถใช้สิทธิแทน ซึ่งจะมีส่วนร่วมสนับสนุนให้การเลือกตั้ง เป็นไปโดยสุจริตและส่งผลดีต่อการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยการเลือกผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชนนั้น เป็นความจำเป็นอย่างยิ่งในการที่ประชาชนต้องมอบสิทธิให้ผู้แทนประชาชนในการเลือกผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชน อันจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและยังประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า ต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขส่วนรวม และความมั่นคงของประเทศชาติ เป็นสำคัญ

คำสำคัญ: พุทธธรรม, พรรคการเมือง, การเลือกตั้ง, กลุ่มผลประโยชน์, ประชาธิปไตย, การปกครองไทย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

Abstract

This article focuses on studying the integration of Buddhist principles into the operations of political parties, the electoral process, and interest groups within the framework of a democratic system with the monarch as head of state. The goal is to enhance political ethics aligned with Buddhist teachings, which would help create a balance between material and spiritual development. This integration aims to ensure that political activities are conducted with integrity, transparency, and a primary focus on the well-being of the people. Particularly in elections, where citizens entrust their representatives with legislative and executive responsibilities, selecting leaders with high moral and ethical standards will contribute to stable governance and national development. Moreover, raising awareness among citizens about their role in exercising their voting rights and participating responsibly in politics helps prevent structural corruption and fosters the development of Thai democracy in harmony with Buddhist principles. This, in turn, will lead to social peace, progress, and prosperity. Furthermore, participating in elections prevents others from unlawfully using one's voting rights, which supports fair elections and positively impacts democratic governance. The selection of leaders or representatives is crucial, as citizens must delegate authority to those who will make decisions affecting their well-being and the nation's development. When choosing representatives, voters must prioritize the collective good, national stability, and public welfare to ensure the country's progress and security.

Keywords: Buddhaddhamma, Political party, Election, Interest group, Democracy, Thai governance

บทนำ

หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องหรือสอดคล้องกับศาสตร์ต่างๆ ได้มีผู้ให้ความสนใจศึกษาค้นคว้ากันอย่างกว้างขวางมากมายหลากหลายมุมมองและแง่คิด เช่น การศึกษา ในมุมมองทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ต่างก็พุ่งไปที่เนื้อหาของหลักธรรมคำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสแสดงไว้ในพระไตรปิฎกคือที่รวบรวมคำสอนในพระพุทธศาสนา แบ่งออกเป็น 3 ปิฎกด้วยกัน ได้แก่ (1) พระวินัยปิฎก คือ แหล่งรวบรวมพุทธบัญญัติที่เกี่ยวกับความประพฤติ ความเป็นอยู่ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ (2) พระสุตตันตปิฎกคือ แหล่งรวบรวมพระธรรมเทศนา คำบรรยายต่าง ๆ ที่พระพุทธเจ้าตรัสยกย่องให้เหมาะกับบุคคลและ โอกาส ตลอดจนบทพระพันธุ เรื่องเล่า และเรื่องราวทั้งหลายที่เป็นชั้นเดิมในพระพุทธศาสนา และ (3) พระอภิธรรมปิฎกคือแหล่งรวบรวมธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับบุคคล หรือเหตุการณ์ ประเทศชาติจะขับเคลื่อนด้วยความเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมถอย ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจในการเลือกผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชน เพราะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่ที่สำคัญของปวงชนชาวไทยในการปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งจะทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนของตนในการใช้อำนาจ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ด้านนิติบัญญัติของรัฐสภา และอำนาจด้านการบริหารของคณะรัฐมนตรีอันจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และยังประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาสวมใช้สิทธิแทน ซึ่งจะมีส่วนร่วมสนับสนุนให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและส่งผลดีต่อการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยการเลือกผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชนนั้น เป็นความจำเป็นอย่างอย่างในการที่ประชาชนต้องมอบสิทธิให้ผู้แทนประชาชนในการคนนั้นเลือกผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชน ต้องคำนึงถึงประโยชน์สุขส่วนรวม เป็นสำคัญสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย ความต้องการผลประโยชน์ทางการเมืองยุคปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะของโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา กลุ่มผู้ที่ให้การสนับสนุนนักการเมืองจึงต้องมีการปรับตัวและสร้างเงื่อนไขในการต่อรองกับผู้ที่มีอำนาจทางการเมือง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ตนต้องการหรือการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้มีอำนาจกับผลประโยชน์ มนุษย์มีความต้องการในเรื่องปัจจัย 4 มนุษย์จึงมีวิธีการที่จะทำให้ได้มาซึ่งความต้องการด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไป การดำเนินการเพื่อแสวงหาผลประโยชน์คือการใช่วิธีการเรียกร้องหากไม่ได้ผลจะใช้วิธีการใช้อำนาจต่อรองหรือสร้างแรงกดดันให้ผู้ที่มีอำนาจรัฐทำตาม การนำหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตการประยุกต์ใช้ก็จะสามารถแยกแยะระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวมได้อย่างถูกต้อง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และวิธีการในการเข้ามาสู่ความเป็นนักการเมืองของแต่ละคนเป็นสำคัญ เพื่อให้บทความนี้ผู้เขียนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เยาวชน นิสิต นักศึกษาและประชาชนทั่วไปได้ศึกษาและเข้าใจถึงกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง กลยุทธ์และวิธีการเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ และนำเสนอหลักพุทธธรรมถึงความละเอียดรอบคอบ ความเกรงกลัวโทษที่จะเกิดขึ้นกับตนเองที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบันประชาชนทั่วไปได้ศึกษาและเข้าใจถึงกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมือง กลยุทธ์และวิธีการเข้ามาเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ และนำเสนอหลักพุทธธรรมถึงความละเอียดรอบคอบ ความเกรงกลัวโทษที่จะเกิดขึ้นกับตนเองที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทยในปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต), 2543)

ประเทศไทยนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ไทยที่เปลี่ยนการปกครองประเทศจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เข้าสู่ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทยกับการตัดสินใจในการเลือกผู้นำหรือผู้ที่ทำหน้าที่แทนประชาชน เข้าไปมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของประเทศด้วยตัวเองทั้งทางตรงและ ทางอ้อม เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย อันเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ โดย ประชาชนมีสิทธิใช้อำนาจออกกฎหมายผ่านรัฐสภา ใช้อำนาจบริหารผ่านรัฐบาลและใช้อำนาจตุลาการผ่านศาล

ประเทศไทยนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักที่สร้างความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่น และความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติ ชาติ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทย ศาสนา คือ สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย และพระมหากษัตริย์ คือ ผู้ปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข เช่นนั้น คนไทยทุกคนจึงมีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาสถาบันหลักของชาติให้มีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันทางศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดสถาบันหนึ่งของประเทศไทย ควบคู่กันกับ สถาบันชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนที่สามารถทดสอบและพิสูจน์ได้ตามแนวทางแห่งวิทยาศาสตร์ มีหลักในการบริหารการพัฒนาทั้งการพัฒนาตน การพัฒนาคนและการพัฒนางานมีหลักธรรมในการปกครองตนเอง ปกครองหมู่ คณะปกครองประเทศชาติหรือสังคมส่วนรวม หรือแม้แต่หลักธรรมคุ้มครองโลก ดังที่ว่าพระพุทธศาสนานั้นเป็นระบบวัฒนธรรมที่ส่งเสริมและกำหนดจริยธรรม หรือศีลธรรมของบุคคลและชุมชน ซึ่งมีผลไปถึง การประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นสิ่งช่วยตรวจสอบ ควบคุม และ เปลี่ยนแปลงความต้องการแรงขับหรือ ความสนใจ ตลอดจนบังคับจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ของคน ด้วยการให้แบบแผนแห่ง ค่านิยมชั้นอุดมการณ์ สดุดยอด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการบังคับตัวเอง หรือการควบคุมบังคับภายในอันได้แก่การที่คนเรา ต้องมีศีลสัตย์ สิ่ง ที่ ควรมีในยุคเทคโนโลยีอีกอย่างคือ ระบบตรวจสอบจริยธรรมอัตโนมัติ ที่วิเคราะห์พฤติกรรมของ นักการเมืองจากฐานข้อมูลการกระทำ

1. แนวคิดการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับพรรคการเมือง

พรรคการเมืองเป็นกลไกสำคัญในระบอบประชาธิปไตย ทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชนในการกำหนดนโยบายและบริหารประเทศ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของพรรคการเมืองในปัจจุบันมักเผชิญกับปัญหาด้านจริยธรรม เช่น การคอร์รัปชัน การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว และความขัดแย้งทางการเมืองที่รุนแรง การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับพรรคการเมืองจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้การเมืองมีความสุจริต โปร่งใส และเป็นไปเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

พรรคการเมือง คือ กลุ่มคนที่รวมตัวเข้าด้วยกันโดยมีความคิดเหมือนกัน มีความประสงค์ที่จะนำความคิดนั้นมากำหนดเป็นนโยบายของรัฐบาลโดยวิธีทางประชาธิปไตย ด้วยการจัดส่งสมาชิกของพรรคลงสมัครรับเลือกตั้ง (รัฐสภา, 2568) การเลือกตั้งเป็นหลักการสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยให้มีสิทธิมีเสียงในการปกครองตนเอง โดยเลือกตัวแทนเข้าไปทำหน้าที่แทนตน (พิพิธภัณฑ์รัฐสภา, 2556) ผู้นำที่ดี คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ยึดประโยชน์ส่วนรวม ไม่เอื้อให้เกิดการทุจริตประพฤติมิชอบในงานราชการใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม สร้างสังคมสงบสุข ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีนั้นมีค่ามากกว่าคำสอน และยึดหลักธรรมาภิบาล นั้นเป็นหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2568)

เสริมสร้างบ้านเมืองสุจริต พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองในประเทศไทยนับว่ามีความสำคัญต่อประเทศไทย เนื่องจากพรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองจะมีบทบาทที่สำคัญซึ่งได้แก่ 1) ทำให้นโยบายของชาติ เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง 2) กลุ่มผลประโยชน์พยายามมีอิทธิพลในทางการเมือง ไม่ว่าจะ เป็น ผู้นำที่ของ รัฐ สมาชิกสภา รัฐบาลและฝ่ายตุลาการ โดยผ่านการเลือกตั้งและผ่านพรรคการเมืองที่มี อิทธิพล ในสภา 3) พยายามเข้าถึงองค์กรที่กำหนดนโยบายของชาติ และตัดสินใจปัญหาต่างๆ ของชาติ โดยใช้ โอกาสที่รัฐบาล อาจจะยื้อให้ในระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น การให้ข้อเท็จจริงแก่ศาล การขอให้ศาลตีความว่า กฎหมายใด ขัดกับหลัก รัฐธรรมนูญหรือไม่ 4) ติดตามและประเมินผลงานบทบาทของรัฐบาล โดยเฉพาะ กิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อ ต้องการจำกัดอำนาจรัฐบาล ต้องการให้รัฐบาลสนับสนุนวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และไม่ปรารถนาให้กลุ่มที่มี ผลประโยชน์ตรงข้ามเข้ามาแข่งขันได้ (รัฐศาสตร์, 2559)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จากที่กล่าวมาข้างต้น ประเทศชาติจะขับเคลื่อนด้วยความเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมถอย ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจในการเลือกผู้นำหรือผู้ที่จะทำหน้าที่แทนประชาชน เพราะการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นหน้าที่ที่สำคัญของปวงชนชาวไทยในการปฏิบัติตามกฎหมาย ซึ่งจะทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย ทั้งการไปใช้สิทธิเลือกตั้งทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งเข้าไปทำหน้าที่เป็นตัวแทนของตนในการใช้อำนาจด้านนิติบัญญัติของรัฐบาล และอำนาจด้านการบริหารของคณะรัฐมนตรี อันจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อความเป็นอยู่ของประชาชน และยังประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า รวมทั้งการออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาสวมใช้สิทธิแทน ซึ่งจะมีส่วนร่วมสนับสนุนให้การเลือกตั้งเป็นไปโดยสุจริตและส่งผลดีต่อการพัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตยการเลือกผู้นำหรือผู้ที่จะทำหน้าที่แทนประชาชนนั้น เป็นความจำเป็นอย่างอย่างในการที่ประชาชนต้องมอบสิทธิให้ผู้แทนประชาชน ในการคนนั้นเลือกผู้นำหรือผู้ที่จะทำหน้าที่แทนประชาชน ต้องคำนึงถึงประโยชน์ สุข ส่วนรวม เป็นสำคัญ เพราะสิทธิและเสรีภาพของประชาชนชาวไทย “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน” และ “ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม, 2475)

หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง หลักทศพิธราชธรรม (ธรรมของผู้นำ) ทศพิธราชธรรม เป็นหลักธรรมที่ว่าด้วยคุณธรรมของผู้ปกครองที่ดี ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้นำทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำประเทศ นักการเมือง ข้าราชการ หรือแม้แต่ผู้นำองค์กร เพื่อให้การบริหารบ้านเมืองเป็นไปอย่างยุติธรรม และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

หลักสังคหวัตถุ 4 (หลักแห่งการอยู่ร่วมกัน) ทาน พรรคการเมืองต้องมีนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ปิยวาจา ใช้วาจากรรมทางการเมืองที่สร้างสรรค์และปราศจากการใส่ร้ายป้ายสี อตถจริยา ส่งเสริมการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง สมานัตตา ส่งเสริมความสามัคคีและลดความขัดแย้ง

หลักอภิปรินิยธรรม (หลักแห่งความสามัคคีและไม่เสื่อมถอย) พรรคการเมืองควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และเคารพหลักประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

แนวคิดแนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับพรรคการเมือง ประกอบด้วย 1) สร้างพรรคการเมืองที่มีจริยธรรมและคุณธรรม พรรคการเมืองควรกำหนดแนวปฏิบัติตามหลักศีลธรรม เพื่อให้สมาชิกพรรคมีความซื่อสัตย์และมุ่งมั่นทำงานเพื่อประชาชน 2) กำหนดนโยบายที่คำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมนโยบายของพรรคต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความยุติธรรมและคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของประชาชน 3) ลดการใช้วาจากรรมที่สร้างความแตกแยกพรรคการเมืองควรใช้วาจากรรมที่สร้างสรรค์ ไม่ใช้การโจมตีฝ่ายตรงข้ามเพื่อประโยชน์ทางการเมือง 4) สร้างระบบตรวจสอบภายในพรรค ใช้หลักธรรมาภิบาลเพื่อป้องกันการคอร์รัปชันและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของสมาชิกพรรค 5) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน พรรคการเมืองควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจทางการเมือง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับพรรคการเมืองจะช่วยให้การเมืองไทยเป็นไปอย่างสุจริต โปร่งใส และมุ่งเน้นประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ หากพรรคการเมืองและนักการเมืองนำหลักธรรมไปปฏิบัติ จะช่วยลดปัญหาการทุจริต สร้างความสามัคคี และพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืนภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

2. แนวคิดการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการเลือกตั้ง

การเลือกตั้งเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดผู้นำและทิศทางของประเทศ อย่างไรก็ตาม หากปราศจากจริยธรรมและคุณธรรมที่มั่นคง การเลือกตั้งอาจถูกบิดเบือนด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น การซื้อสิทธิขายเสียง การทุจริต หรืออิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ การบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับการเลือกตั้งจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการนี้เป็นไปอย่างสุจริต เทียบธรรม และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง มีดังนี้ 1) หลักศีล 5 การเลือกตั้งที่เป็นธรรมควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมพื้นฐาน เช่น การไม่โกหก (ไม่ใส่ร้ายป้ายสีผู้สมัครคนอื่น) และการไม่ลักขโมย (ไม่ซื้อสิทธิขายเสียง) 2) หลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในพุทธศาสนการบริหารบ้านเมืองต้องตั้งอยู่บนความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส และตรวจสอบได้ 3) หลักทศพิธราชธรรม ผู้สมัครรับเลือกตั้งควรมีคุณธรรมของผู้นำ ได้แก่ ทาน (การให้) ศีล (การรักษาความดี) และอาชวชะ (ความซื่อตรง) 4) หลักอปริหานิยธรรม เน้นความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อให้เกิดความมั่นคง ในสังคม

แนวทางการบูรณาการหลักพุทธธรรมกับการเลือกตั้ง ประกอบด้วย 1) การเลือกตั้งอย่างมีสติและปัญญา ประชาชนควรใช้วิจารณญาณในการพิจารณาผู้สมัคร โดยยึดหลักเหตุผลและศีลธรรม มากกว่าคำโฆษณาชวนเชื่อหรือผลประโยชน์เฉพาะหน้า 2) การส่งเสริมผู้นำที่มีคุณธรรมพรรคการเมืองและประชาชนควรให้ความสำคัญกับผู้สมัครที่มีคุณธรรมซื่อสัตย์ และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม 3) การป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งใช้หลักศีลธรรมและความรับผิดชอบร่วมกันในการป้องกันปัญหาการซื้อสิทธิขายเสียง และการแทรกแซงของอำนาจนอกระบบ 4) การปลูกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตยแบบพุทธ ส่งเสริมการศึกษาและตระหนักรู้เกี่ยวกับประชาธิปไตยและหน้าที่พลเมืองที่ดีผ่านแนวคิดทางพุทธศาสนา เช่น การรู้จักพอเพียง ไม่โลภ และไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

การเลือกตั้งที่สุจริตและเป็นธรรมต้องตั้งอยู่บนหลักจริยธรรมและคุณธรรมของทั้งประชาชนและนักการเมือง การนำหลักพุทธธรรมมาใช้จะช่วยให้การเลือกตั้งสะท้อนเจตจำนงที่แท้จริงของประชาชน ป้องกันปัญหาการทุจริต และส่งเสริมการปกครองที่มั่นคงและเจริญก้าวหน้าในระบอบประชาธิปไตย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. การบูรณาการพุทธธรรมกับกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมือง

ในทางปฏิบัติ การเมืองและกลุ่มผลประโยชน์มักแสวงหากำไรและอำนาจ ซึ่งอาจขัดแย้งกับพุทธธรรม แต่สามารถปรับใช้ทางการเมืองเพื่อสาธารณประโยชน์ แทนที่จะเป็นการเมืองเพื่อกลุ่มทุน ใช้หลักพุทธเศรษฐศาสตร์ มุ่งเน้นความพอเพียง ลดความโลภทางเศรษฐกิจ นโยบายเศรษฐกิจต้องคำนึงถึงคนทุกระดับ ไม่ใช่เพียงกลุ่มนายทุน การสร้างสังคมที่เป็นธรรม (แทนการเมืองแบบแบ่งขั้ว) ส่งเสริม การเมืองแบบปรองดอง มากกว่าการเผชิญหน้า ยึด หลักขันติธรรม อดทนต่อความเห็นต่าง ใช้ สมานัตตา การเห็นคุณค่าเหมือนกัน ลดการเมืองแบบพวกพ้อง การใช้คุณธรรมแทนการใช้เล่ห์กล ผู้นำทางการเมืองต้องยึด ทศพิธราชธรรม ใช้ปัญญา วาจาสุภาพ ในการตีเบตทางการเมือง ป้องกัน อคติ 4 (ลำเอียงเพราะรักโกรธ หลง หรือกลัว) ในการตัดสินใจ นโยบาย การสร้างการเมืองที่มีความรับผิดชอบ (แทนการเมืองเพื่อผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม) มีระบบตรวจสอบที่เข้มแข็ง เพื่อป้องกันคอร์รัปชัน ส่งเสริม ความโปร่งใส (อาชชวะ) ในกระบวนการทางการเมือง สนับสนุน ธรรมภิบาล เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ การจัดสรรงบประมาณแบบมีส่วนร่วม โปร่งใส ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เสนอความเห็นโดยการตรวจสอบการใช้จ่ายของหน่วยงานผ่านคณะกรรมการที่เป็นกลาง และการให้รางวัลหรือผลตอบแทนแก่บุคลากรอย่างเป็นธรรม ตามผลงานจริง การบริหารจัดการผลประโยชน์ตามหลักพุทธธรรม เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับองค์กรและสังคม โดยไม่เพียงแต่ลดความขัดแย้ง แต่ยังสร้างวัฒนธรรมความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และจริยธรรม ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในทุกระดับของการบริหาร

การเมือง และ กลุ่มผลประโยชน์ มักถูกมองว่าเป็นเรื่องของอำนาจและผลตอบแทน แต่หากสามารถบูรณาการหลักพุทธธรรม เข้าไปในการปกครองได้ ก็จะช่วยให้อำนาจสงบสุข ลดความขัดแย้ง และทำให้เกิด ธรรมภิบาล ผู้นำที่ใช้หลักพุทธธรรม จะสามารถปกครองได้ด้วยความเมตตา ความยุติธรรม และความโปร่งใส ทำให้การเมืองไม่เป็นเพียงแค่การแย่งชิงอำนาจ แต่เป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาสังคมอย่างแท้จริง

ระบอบการปกครองบ่อเกิดแห่งอำนาจและคุณสมบัติของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา

รูปแบบการเมืองการปกครองในโลกปัจจุบัน มีลักษณะการปกครองแบ่งคร่าวๆ ได้เป็น 2 แบบ คือ ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งแบ่งย่อยออกได้อีกเป็น 2 ประเภทคือ แบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เช่น ประเทศไทยและแบบมีประธานาธิบดีเป็นประมุข เช่นประเทศ สหรัฐอเมริกา ระบอบเผด็จการ ซึ่งแบ่งย่อยอีกได้เป็น 3 ประเภทคือ เผด็จการทหาร เช่น พม่า เผด็จการฟาสซิสต์ เช่น ฟาสซิสต์รัสเซียเป้าหมายของลัทธิรัสเซียก็ชัดเจน นั่นคืออุดมการณ์เดียว ผู้นำเดียว รัฐเดียว และชาติเดียว เผด็จการคอมมิวนิสต์ เช่น ประเทศจีน (ฟาสซิสต์รัสเซีย, 2568)

ผู้นำ คือ บุคคลที่จะมาประสานช่วยให้คนทั้งหลายรวมกันโดยที่ว่าจะเป็นการอยู่รวมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตามให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่ตั้งงาม คนทุกคนมี บทบาทเป็นผู้นำกันอยู่แล้ว เช่นเป็นผู้นำองค์กร ผู้นำสมาคม ผู้นำวัดและแม้กระทั่งหัวหน้าครอบครัว จะต้องประกอบด้วย 1) จักขุมา คือ เป็นผู้มีความวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 2) วิรุโธ คือเป็นผู้ ชำนาญในงาน 3) นิสสยสัมปันโน คือ เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีพระพุทธรองค์ได้แสดงถึง ลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำหรือผู้บริหารไว้ว่า 1. วิยัตโต เป็นผู้มีความปัญญา 2. วินีโต เป็นผู้มีความระเบียบวินัยดี 3. วิสารโท เป็นผู้เฉลียวฉลาด 4. พหุสุโต เป็นผู้มีความรู้ศึกษาทรงจำมาก 5. ธัมมานุธัมมปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติธรรม รักษาความถูกต้องในสิ่งที่

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ถูกที่ควร และหัวใจสำคัญ คือ พรหมวิหาร เป็น ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ปฏิบัติตนต่อมนุษย์ตลอดจนสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยชอบ เป็นธรรมสำหรับผู้ใหญ่ที่ดูแลคนอื่น เมตตา ได้แก่ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุข ด้วยจิตอันแผ่ไมตรีคิดทำประโยชน์แก่ผู้อื่นและสิ่งอื่น โดยการแสดงออก 3 ทาง ได้แก่ ก) เมตตาทางกาย ข) เมตตาทางวาจา ค) เมตตาทางใจ กรุณา ได้แก่ ความสงสาร คือ เมื่อเห็นเขตกอยู่ในความทุกข์ยากลำบากเดือดร้อน มุทิตา ได้แก่ ความรู้สึกยินดีด้วย เมื่อเห็นผู้อื่นหรือสิ่งอื่นอยู่ดีมีความสุข ตัวเองก็มีใจ แซ่ขึ้นเบิกบาน อุเบกขา ได้แก่ ความมีใจเป็นกลาง คือ มองตามเป็นจริงโดยวางจิตเรียบสม่ำเสมอ มั่นคง เพียงตรงดุจตราขี้

ผู้นำที่ดี คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ยึดประโยชน์ส่วนรวม ไม่เอื้อให้เกิดการทุจริต ประพฤติมิชอบในงานราชการใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม การใช้อำนาจอย่างเป็นธรรม สร้างสังคมสงบสุข ทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี แบบอย่างที่ดี มีค่ามากกว่าคำสอน ยึดหลักธรรมาภิบาล ธรรมาภิบาลเป็นหลักการบริหารจัดการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เสริมสร้างบ้านเมืองสุจริต

ในสมัยพุทธกาล แนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มาก โดยมีคำสอนที่พูดถึงเกี่ยวกับลักษณะของผู้นำดังที่ปรากฏอยู่ในทศปิฎกปาปริกสูตร (อง. จตุกก, 21/157/203) ว่า ผู้นำจะต้องประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้คือ จักขุมา คือ เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล มองสภาพเหตุการณ์ออกและ จะวางแผนเตรียมรับ หรือ รุกได้อย่างไร แนวคิดเกี่ยวกับคุณสมบัติของผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนาพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวผู้บริหารหรือผู้นำในการบริหารนี้มาก พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นจักรพรรดิแห่งจักรวรรดิโมริยะ ผู้ปรีชาสามารถพระองค์สุดท้ายของราชวงศ์ ทรงปกครองแคว้นมคธ มีพระราชธานีชื่อว่า ปาณลิบุตร เป็นพระโอรสของพระเจ้าพินทุสารแห่งราชวงศ์โมริยะ พระมารดานามว่า สิริธรรม พระเจ้าอโศกมีพระโอรส และธิดา 11 พระองค์ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิอโศกมหาราช หรือพระเจ้าอโศกมหาราช เดิมเป็นพระเจ้าแผ่นดินที่โหดร้าย ชอบการทำสงครามกับแคว้นต่างๆ จนได้รับสมญานามว่า จันทาโคกราช (พระเจ้าอโศกผู้โหดเหี้ยม) แต่หลังจากที่พระองค์หันมานับถือพระพุทธศาสนา พระองค์ก็ทรงกลายเป็นองค์เอกอัครพุทธศาสนูปถัมภก ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้มีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายมากที่สุด ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และจากพระราชกรณียกิจมากมายนานัปการที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญด้วยศุภจิตราธรรมอย่างแท้จริง ทำให้ภายหลังทรงได้รับการขนานพระราชมัญญานามว่า ธรรมาโคกราช (พระเจ้าอโศกผู้ทรงธรรม) (ประวัติศาสตร์สุดยอดผู้นำในโลกประวัติศาสตร์, 2568)

4. หลักภาวะผู้นำ ในพระสูตรตันตปิฎก (พระไตรปิฎก)

หลักพุทธวิธีซึ่งปรากฏใน พระสูตรตันตปิฎก ได้แสดงเรื่อง เกี่ยวกับการเมืองการปกครองและภาวะความเป็นผู้นำไว้ แม้จะเป็นการบันทึกเรื่องราวต่าง ๆ ในพุทธกาลรัฐหรือแคว้นที่ปกครองด้วยรูปแบบการปกครองแบบสามัคคีธรรมนี้ส่วนใหญ่ จะเป็นรัฐหรือแคว้นเล็ก ๆ ที่เป็นแคว้นใหญ่ จริง ๆ มีเพียงไม่กี่แคว้นในเชิงประวัติศาสตร์แต่จะ เห็นถึงผู้นำเมื่อวิเคราะห์หลักการสำคัญ จะพบเนื้อหาอันเกี่ยวเนื่องกับภาวะผู้นำตามคติ พระพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากผู้นำไม่ว่าจะดำรงฐานะ หรือตำแหน่งใด เช่น กษัตริย์ ราชา มหาสมมติ เป็นต้น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ภาวะผู้นำ ถือว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งยวด ต่อการบริหารจัดการในสถานการณ์จากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะว่าในยุคสมัยใดเมื่อนำองค์กรหรือสถาบัน ดำรง ตนอยู่ในคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงาม ย่อมทำให้ยุคนั้นเจริญรุ่งเรือง มีความก้าวหน้าในด้านต่างๆ นำความสุขสถาพรมาสู่องค์กรและสมาชิกขององค์กร แต่หากผู้นำไร้ศักยภาพหรือขาดภาวะผู้นำที่ควร จะเป็นแล้วยุคนั้นย่อมประสบกับความเสื่อมความเดือดร้อน องค์กรและสมาชิกในองค์กรย่อมระส่ำระสาย ไม่สามัคคีปรองดองกัน พระพุทธศาสนาจึงมุ่งขัดเกลอบรมบุคลาการหรือสมาชิกในของ องค์กรให้มีความพร้อมอยู่เสมอ และพร้อมที่จะทำงานเพื่ออุทิศตนและมีความเสียสละประโยชน์สุขให้ แก่มหาชนเหมือนกับพระพุทธองค์ และเหล่าพระอรหันต์สาวกที่เสียสละประโยชน์สุขส่วนตนเพื่อ ประโยชน์สุขของคนส่วนมาก แม้ว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง แต่ก็จำเป็นจะต้องมีกระบวนการ ฝึกฝนอบรมขัดเกลาเพื่อสร้างพระสงฆ์ให้ตระหนักถึงภาวะผู้นำของตนเอง อันจะนำความสุขไปสู่ ประชาชน ที่ให้การอุปถัมภ์ดูแลพระพุทธศาสนา และทำให้พระพุทธศาสนาสถิตมั่นคงชั่วนิรันดร์ เพราะพระพุทธศาสนาได้กำเนิดขึ้นจากการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าของเจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อ 2,500 กว่าปีล่วงมาแล้ว ในปัจจุบันคำสอนของพระพุทธองค์ได้ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ นำคำสอนของพระพุทธองค์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์หาแนวคิดในเรื่อง ของ “ภาวะผู้นำ” ดังนี้ ได้สะท้อนถึงภาวะผู้นำอันสืบเนื่อง หรือมีรากฐานพุทธวิธีสังเกตได้จากจริยวัตรหลากหลายของผู้นำล้วนมีความเกี่ยวข้องกับภาวะอำนาจ ความสัมพันธ์ของผู้นำและสมาชิกในสังคม ร่วมกันทำกิจกรรม มากมาย ดังปรากฏออกมาในลักษณะของคุณธรรม หรือการปฏิบัติธรรม ตามหน้าที่ทั้งผู้นำและสมาชิก ในกลุ่ม ฉะนั้น พุทธธรรมจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความสำคัญของผู้นำและภาวะผู้นำ เพื่อบริหารจัดการ ในการปกครอง โดยความริสฤษฎีธรรม

อัครัญญสูตร (พระไตรปิฎก) นั้นเอง ก็ได้กล่าวถึง กำเนิดของมนุษย์สังคม ซึ่งแสดงออกมาในรูปของความสัมพันธ์ของคนในสังคม หรือ รัฐ นั่นคือความ เกี่ยวข้องของผู้นำและสมาชิก พุทธธรรมที่บ่งถึงภาวะของผู้นำนั้น มีพื้นฐานที่ธรรมชาติทางกายและทางใจของมนุษย์ สภาพธรรมชาติ (State of Nature) ของปรากฏการณ์ความเปลี่ยนแปลง เริ่มด้วยสมัย ที่โลกพินาศ สัตว์โลกที่มีบุญ ได้เกิดในชั้นอภิสรรพพรหม มีปิตเป็นอาหาร ไม่มีเพศ มีรัศมี อยู่ในนิมมาน อันงามเมื่อโลกกำลังเกิดใหม่ จักรวาลยังเป็นน้ำมีตมณ ไม่มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ไม่มีกลางวัน กลางคืน ต่อมาเกิดพื้นดินลอยขึ้นอยู่อยู่บนผิวน้ำ มีสี กลิ่น และรสชาติ สัตว์โลกคนหนึ่งจึงลองชิมดูและสัตว์ โลกอื่น ๆ ก็ชิมตาม ตัณหาหรือ ความอยากก็เกิดขึ้นร่างกายก็หยาบขึ้น แล้วเกิดการดูหมิ่น ผิดพรณกัน จึงทำให้เกิดชนชั้นวรรณะ และระบบสังคมในเวลาต่อมา พุทธวิธี เพื่อความเป็นพระจักรพรรดิ ตามหลักจกักวัตติวัตร เป็นหน้าที่ของความเป็นผู้นำ ในฐานะ ผู้ปกครอง บริหารอาณาจักร ให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง 4 ประการ กล่าวคือ 1) การตั้งตนให้ดำรงอยู่ในธรรมและการรักษาคัมภีร์ครองป้องกันอันชอบธรรม (ธรรมาธิปไตยและธรรมิการักษารณคฤติ) จะสร้างความชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน ได้แก่ บริวารในปกครอง คือ มเหสี ไอรส ธิดา ข้าราชการ และสมาชิกภายใต้รัฐบาล (good governance) หมายถึง ชนทุกหมู่ เหล่าชาวบ้านชนชั้นต่างๆ ตลอดจนพระสงฆ์บรรพชิตผู้ทรงคุณธรรม แม้กระทั่งบรรดาสัตว์ชนิดต่างๆ 2) การจัดให้มีการป้องกัน ปราบปรามการกระทำความผิดผู้นำจะมีการจัดการให้มีการกระทำความผิด ความชั่วร้ายเดือดร้อนขึ้นในบ้านเมืองอย่างเด็ดขาด 3) การกระจายรายได้ (ธนาบุพทาน) ผู้นำให้มีการปันทรัพย์สินเนฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์มิให้มีคนยากไร้ในอาณาจักร 4) การแสวงหาปัญญาและคุณธรรม (สมณพราหมณปริปัจฉา) ผู้นำจะต้องหมั่นปรีกษาสอบถามปัญหาที่กับสมณพราหมณ์ นั่นคือ การมีคณะที่ปรึกษาซึ่งเป็นนักปราชญ์ ผู้มีคุณธรรมเพื่อช่วยงานกิจการบริหารราชอาณาจักรให้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เกิดความเจริญก้าวหน้า จะเห็นได้ว่า ผู้นำในฐานะผู้บริหารราชอาณาจักร มีส่วนอย่างมากในการสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองแก่อาณาจักร และยังให้เกิดความผาสุกแก่สมาชิก หรือ ประชาชนในอาณาเขต จุดสำคัญที่แสดงถึงภาวะความเป็นผู้นำที่สามารถสร้างสรรค์ความเจริญ ดังปรากฏ ในหลักพุทธธรรมว่าด้วยความเป็นจักรพรรดิ คือ การให้ทาน การเฉลี่ยแบ่งปันทรัพย์ และดูแลความ ประพฤติของสมาชิกในเขตแดนสิ่งที่ คำนึงถึงอย่างมาก คือ ความเป็นอยู่สุขสบาย หรือความมั่งคั่งของ สมาชิกในราชอาณาจักรนั้น มิใช่เป้าหมายสำคัญของความรุ่งเรืองสถาพรของรัฐ แต่ความเป็นอยู่ตามธรรม คือ ความสงบสุข ที่มีรากฐานมาจากความมีศีลธรรมคุณธรรมของสมาชิกทุกคนในราชอาณาจักร ถือว่า เป็นเป้าหมายที่สำคัญอย่างยิ่ง ของภาวะผู้นำอันจะสามารถแสดงถึงความเป็นผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักพุทธวิธี

คุณสมบัติสำคัญแห่งภาวะผู้นำในพระสูตรตันตปิฎก (พระไตรปิฎก)

ผู้นำที่ดีต้องพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติที่พร้อมจะเป็นผู้ปฏิบัติต่อองค์กรและ ได้บังคับบัญชา โดยพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงคุณสมบัติภาวะผู้นำ 3 ประการ คือ 1) จกขุมา เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล สามารถคาดเดาสภาพการณ์ล่วงหน้าได้วางแผนรับมือ วางแผนรุกหรือรับได้อย่างเหมาะสม 2) วิจิโร เป็นผู้ชำนาญในงาน รู้จักหน้าที่ ไม่บกพร่องในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย 3) นิสสยสมปนโน เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น

บุคลิกแห่งผู้นำ ในพระสูตรตันตปิฎก (พระไตรปิฎก) คัมภีร์แห่งพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึง นักปกครองต้องมีลักษณะที่งดงามทางร่างกาย งามใจ งามใจ น่าเชื่อถือ โดยได้กล่าวไว้ในปฐกถา ลักษณะ 32 ประการว่า ผู้มีลักษณะดังกล่าว เป็นผู้ที่มีบุญญาธิการ มีความรู้ความสามารถในการปกครองให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขโดยเลือกใช้หลักธรรมาภิบาลในการปกครอง สมบัติแห่งปฐกถาลักษณะย่อมเกิดแก่ผู้มีบุญญาธิการที่สั่งสมมานาน โดยผู้นำที่มีคุณธรรม ย่อมเป็นผู้สร้างประโยชน์สุขให้เกิดขึ้นแก่อาณาประชาราษฎร์ พระราชาหรือผู้ปกครองประพฤติธรรม ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ย่อมประพฤติดำเนินไปด้วย เมื่อเป็นดังนั้น ผืนฟ้าย่อมตกลงตามฤดูกาล พืชพันธ์ ธัญญาหารก็เจริญงอกงาม หมู่มนุษย์ก็เกษียณมาบริโภคน้ำแล้วย่อมมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงสมบูรณ์ (พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุศลจิตโต), 2547)

การบูรณาการพุทธธรรมกับการบริหารบ้านเมืองในประเทศไทย

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์ จักรีนฤพดินทร สยามิน ทราธิราช บรมนาถบพิตร ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ รัชกาลที่ 9 แห่งราชวงศ์จักรี เสด็จขึ้น ครองสิริราชสมบัติ สืบราชสันตติวงศ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม พุทธศักราช 2493 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ ที่ประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการ ทรงทุ่มเทพระวรกาย พระวิริยอุตสาหะ เพื่อประโยชน์สุขแก่พสกนิกร ตลอด 70 ปี แห่งการครองสิริราชสมบัติ พระองค์ทรงปกครองราษฎรโดยตั้งอยู่ในธรรม ดังพระปฐมบรมราชโองการว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” (ผศ.พญ.โสภณรัชช วิไลยุค, 2568)

นั่นคือ พระราชสังज्ञาจากดวงพระราชหฤทัยที่เป็นที่ประจักษ์แก่สายตาพสกนิกร ชาวไทยมาช้านาน ด้วยว่า พระองค์ทรงเป็น ‘ธรรมราชา’ ในที่นี้ คือ ผู้ทรงธรรม หมายถึง ผู้ปฏิบัติตาม ธรรมหรือมีธรรมเป็นวัตร หลักการทรงงาน ‘เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา’ ก่อให้เกิดโครงการตามแนวพระราชดำริ เพื่อยกระดับชีวิตของประชาชนหลายโครงการ ตลอดจนพระราชกรณียกิจที่ทรงคุณค่า และงดงามนั้น จะพบ หลักธรรมสำคัญที่อยู่เบื้องหลัง อย่างน้อย 2 กลุ่มหลักธรรม คือ ทศพิธราชธรรม และราชสังคหวัตถุ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ธรรม เป็นหลักธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 1. ทศพิธราชธรรม ประกอบด้วย ธรรม 10 ประการ คือ ทาน ศีล บริจาค อาชวะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ 2. ราชสังคหัตถุธรรม ประกอบด้วย ธรรม 4 ประการ คือ สัสสมณะ ปุริสเมธะ สัมมาปาสะ วาขเปยะ ราชสังคหัตถุธรรม ประกอบด้วยธรรม 4 ประการนี้ เป็นธรรมที่นำไปสู่ความดีงาม ของชีวิต ที่สะท้อนผ่านพระราชจริยวัตรอันงดงาม การทรงงานทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบ และทรงคิดค้นแนวทางพัฒนาเพื่อบำรุงประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด โดยมีแนวทางในหลักการทรงงาน 27 ประการ ดังนี้ องค์กรรวม ไม่ติดตำรา ประหยัด เรียบง่ายได้ประโยชน์สูงสุด ทำให้ง่าย การมีส่วนร่วม ประโยชน์ส่วนรวม บริการรวมที่จุดเดียว ใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ใช้ธรรมปราบอธรรม ปลูกป่าในใจคน ขาดทุนคือกำไร การพึ่งตนเอง พออยู่พอกิน เศรษฐกิจพอเพียง ความซื่อสัตย์ สุจริต จริใจต่อกัน ทำงานอย่างมีความสุข ความเพียร : พระมหาชนก และ รู้รักสามัคคี (หลักการทรงงาน 27 ประการ, 2568)

5. สรุป

ประเทศไทย เป็นประเทศที่มี การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สถาบันชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักที่สร้างความมั่นคง ความเป็นปึกแผ่น และความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศชาติ ชาติ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนไทย ศาสนา คือ สิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทย และ พระมหากษัตริย์ คือ ผู้ปกครองบ้านเมืองให้สงบสุข เช่นนั้น คนไทยทุกคนจึงมีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาสถาบันหลักของชาติให้มีความเข้มแข็ง พร้อมทั้งแสดงออก ถึงความรักชาติ ยึดมั่นในหลักธรรมคำสอนของศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันทางศาสนาเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดสถาบันหนึ่งของประเทศไทย ควบคู่กันกับ สถาบันชาติและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนที่สามารถทดสอบและพิสูจน์ได้ตามแนวทางแห่งวิทยาศาสตร์ มีหลักในการบริหารการพัฒนา ทั้งการพัฒนาตน การพัฒนาคน และการพัฒนางาน มีหลักธรรมในการปกครองตนเอง ปกครองหมู่ คณะ ปกครองประเทศชาติหรือสังคมส่วนรวม หรือแม้แต่หลักธรรมคุ้มครองโลก ดังที่ว่า พระพุทธศาสนานั้นเป็นระบอบวัฒนธรรมที่ส่งเสริม และกำหนดจริยธรรม หรือศีลธรรมของบุคคล และชุมชน ซึ่งมีผลไปถึงการประพฤติปฏิบัติ อีกทั้งยังเป็นสิ่งช่วยตรวจสอบ ควบคุมและเปลี่ยนแปลง ความต้องการ แรงขับหรือความสนใจ ตลอดจนบังคับจิตใจ ความรู้สึก อารมณ์ของคน ด้วยการให้แบบแผนแห่งค่านิยมชั้นอุดมการณ์สุดยอด ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของการบังคับตัวเอง หรือการควบคุมบังคับภายในได้แก่การที่คนเราต้องมีศีลสัตย์

6. องค์ความรู้ที่ได้จากบทความนี้

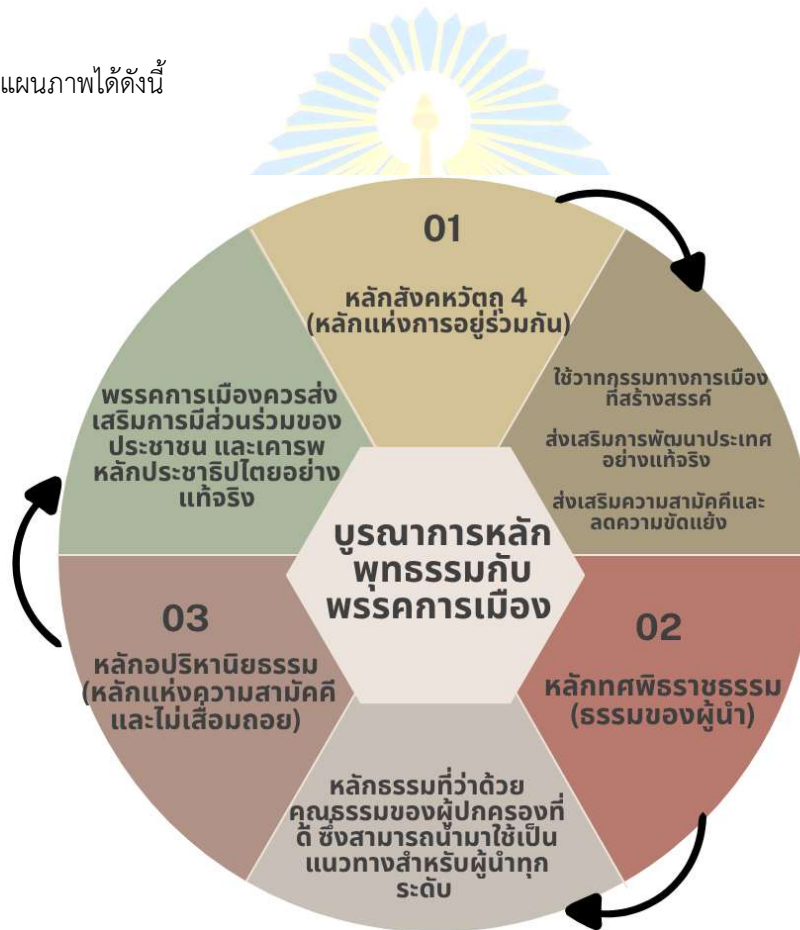
พรรคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์มักถูกมองในมุมของอำนาจและผลตอบแทน แต่หากบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม, สังคหัตถุ 4, อปริหานิยธรรม เข้ากับการเมือง ก็จะช่วยลดความขัดแย้ง สร้างธรรมาภิบาล และนำไปสู่การปกครองที่มีเมตตา ยุติธรรม และโปร่งใส พรรคการเมืองที่ยึดหลักธรรมจะเน้นประโยชน์ของประชาชน ลดการทุจริต และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย การเลือกตั้งจึงเป็นกลไก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สำคัญที่ประชาชนต้องใช้สิทธิอย่างมีสติ โดยเลือกผู้นำที่มีคุณธรรมและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มากกว่าประโยชน์เฉพาะกลุ่ม เพราะกลุ่มผลประโยชน์ที่ไม่หวังดีอาจใช้วิธีตอรอง กดดัน หรือแทรกแซงอำนาจรัฐเพื่อผลประโยชน์ตนเอง พระพุทธศาสนาเสนอแนวทางแก้ปัญหาด้วยหลักธรรม เช่น ความละเอียดรอบคอบและเกรงกลัวต่อผลแห่งกรรม ซึ่งยังคงมีอิทธิพลสำคัญต่อการเมืองการปกครองไทย โดยเน้นให้ผู้นำเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อสร้างสังคมแห่ง “ธรรมรัฐ” ที่แท้จริง

สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

พอเพียง. (2568). หลักการทรงงาน 27 ประการ. เข้าถึงได้จาก <https://www.porpeang.org/>

บอร์ดโพสต์จัง. (2568). ประวัติศาสตร์สุดยอคนผู้นำในโลกประวัติศาสตร์. เข้าถึงได้จาก <https://board.postjung.com>

โสมรัช วิไลยุค. (2568). ธรรมะของพระราชา. เข้าถึงได้จาก <https://www.rama.mahidol.ac.th/>

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ ฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระศรีปริยัติโมลี(สมชัย กุศลจิตโต). (2547). สงฆ์ผู้นำสังคม. กรุงเทพฯ ฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

The Conversation. (2568). ฟาสซิสต์รัสเซีย: หลักการ 6 ประการของอุดมการณ์ชาตินิยมของปูติน. เข้าถึงได้จาก <https://theconversation.com/russian-fascism>

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475. (10 ธันวาคม 2475). มาตรา 12, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 49 หน้า 537.

การปฏิรูปการปกครองกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031)

The Government Reform in the Reign of King Boromtrilokkanart In Ayuthaya Period (1448-1488 A.D)

ธานี สุขเกษม¹ เกรียงไกร ทองจิตติ² ศักดิ์ดา ต้นคชสาร³ สุรพล พรหมกุล⁴

Thanee Sukkasam Kriangkrai Thongjitti Sakda Tonkotchasarn Suraphon Promgun

มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์¹² มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น³⁴

Phetchabun Rajabhat University Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Khaen Campus

Corresponding Author E-mail: Sakdatonkotchasarn@gmail.com

บทคัดย่อ

การปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ.1991-2031 ถือเป็นการปฏิรูปการปกครองครั้งแรกในสมัยอยุธยา วัตถุประสงค์ของบทความนี้คือ 1) เพื่ออธิบายสาเหตุของการปฏิรูปการปกครองครั้งนี้ 2) ศึกษารูปแบบของการปฏิรูปการปกครอง และ 3) เพื่ออธิบายผลของการปฏิรูปการปกครองดังกล่าว

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของการปฏิรูปการปกครองเกิดจาก 1) สภาพการณ์ทางการเมืองภายในอาณาจักรอยุธยา 2) สภาพการณ์ทางการเมืองภายนอกอาณาจักรอยุธยา รูปแบบของการปฏิรูปการปกครองใช้หลักการ 3 ประการคือ 1) หลักการรวมศูนย์อำนาจ 2) หลักการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ และ 3) หลักการถ่วงดุลอำนาจ นอกจากนี้ยังมีการกำหนดระบบศักดินาเพื่อกำหนดชนชั้นและสิทธิหน้าที่ต่างๆในสังคม การใช้กฎหมายตราสามดวง เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการเปลี่ยนแปลงพระมหากษัตริย์ ผลของการปฏิรูปการปกครองครั้งนี้มีทั้งผลดีและผลเสียอย่างไรก็ตาม การปฏิรูปการปกครองครั้งนี้ได้ถือเป็นหลักการในการจัดรูปแบบการปกครองอาณาจักรสยามที่ใช้ติดต่อกันมายาวนาน จวบจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

คำสำคัญ : การปฏิรูปการปกครอง กรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

Abstract

The government reform of Ayutthaya in the reign of King Borommatrilokanat (B.E.1991-2031) was considered the first government reform in Ayutthaya period. The purpose of this article were 1) to explain the causes of this government reform 2) the forms of government reform, and 3) the results of government reform.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

The study found that the causes of government reform were 1) the internal political situation of Ayutthaya kingdom, 2) the external political situation of Ayutthaya kingdom. The government reform model used three principles : 1) centralization of power, 2) separation of power and duties, and 3) balance of power. In addition, the Sakdina (Feudal) was used to determined social class and rights, Kot Montienban(the Palace Law) was used to maintain order during the change of monarch. This government reform had both positive and negative effects. The results of government reform in the reign of King Borromtrilokanat became the principle of organizing the form of government in Siam that used continuously for a long time until the reign of King Chulalongkorn, Rama V of the Rattanakosin period.

Keywords : Governmental Reform, Ayutthaya, King Boromtrailokkanart

บทนำ

ตลอดช่วงพุทธศตวรรษที่ 20 อาณาจักรอยุธยาได้ขยายอำนาจทางทหารอย่างต่อเนื่องไปยังดินแดนรอบข้างและประสบความสำเร็จในการผนวกดินแดนที่ได้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักร เช่น แคว้นสุโขทัย แคว้นนครศรีธรรมราช ดังนั้นเมื่อถึงรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ อาณาจักรอยุธยาจึงมีอาณาเขตที่กว้างขวางกว่าเมื่อแรกก่อตั้งมาก ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการปกครองให้สอดคล้องกับภาระอำนาจทางการเมืองที่แผ่กว้างออกไปเพื่อดำรงรักษาอำนาจของราชธานีหรือศูนย์กลางให้สามารถควบคุมอาณาจักรได้อย่างมั่นคงและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ก่อนสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ โครงสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างเมืองหลวงและเมืองต่างๆ ในดินแดนแกนกลางของอาณาจักร ซึ่งต่อมาได้ลดฐานะลงเป็นเมืองลูกหลวงหรือเมืองหลานหลวงนั้นมีลักษณะค่อนข้างหละหลวม กล่าวคือ เมืองหลวงและเมืองเหล่านั้นจะมีความสัมพันธ์ต่างกันในความสัมพันธ์แบบเครือญาติหรือผู้อุปถัมภ์กับผู้รับอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล เจ้าเมืองต่างๆ เหล่านี้จะเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของกษัตริย์ที่มีพระเดชพระคุณตามหลักกตัญญูกตเวที แต่ในทางปฏิบัติก็พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการเปลี่ยนตัวผู้ปกครอง ดังจะเห็นว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกษัตริย์ถ้ากษัตริย์พระองค์ใหม่ไม่เข้มแข็งไม่มีคุณสมบัติพอที่จะเป็นที่ยอมรับนับถือของบรรดาเจ้าเมืองเหล่านั้น การไม่ยอมรับความชอบธรรมในการปกครอง การแยกตัวเป็นอิสระจากเมืองหลวง รวมทั้งการแย่งชิงตำแหน่งกษัตริย์ก็จะเกิดขึ้นอย่างเนืองๆ (दनัยไชโยธรา, 2546:153 ; ลิขิต ธีรเวคิน, 2550:30)

กล่าวโดยสรุปรูปแบบการปกครองกรุงศรีอยุธยาตามที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ได้ทรงวางระเบียบไว้ นั้น เมื่อถึงสมัยของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงปรับปรุงแก้ไขหลายส่วนเนื่องจากพระองค์เห็นว่ากรุงศรีอยุธยามีอาณาเขตกว้างขวางมากขึ้น วิธีการปกครองแบบเดิมยังไม่ทั่วถึงและรัดกุม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จึงควรที่จะขยายอำนาจของราชธานีให้กว้างขวางออกไป เพราะผู้ปกครองหัวเมืองต่างๆ มีอำนาจสิทธิขาดในเขตของตน ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความมั่นคงของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา ดังนั้นเมื่อสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองราชย์ได้ 7 ปี จึงทรงปรับปรุงการปกครองบ้านเมืองครั้งใหญ่ (รอง ศยามานนท์ ดำเนียร เลขะกุล และวิสาสงศ์ นพรัตน์, 2515:25) สาเหตุของการปฏิรูปการปกครอง

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการปกครองของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถระบุถึงสาเหตุของการปฏิรูปการปกครองไว้แตกต่างกันหลายหลาก เช่น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาธำรงราชานุภาพให้ความเห็นไว้ว่า เป็นเพราะกษัตริย์ในรัชกาลก่อนๆ ได้อาณาจักรสุโขทัย ซึ่งลดศักดิ์มาเป็นประเทศราชขึ้นต่ออาณาจักรอยุธยาและจากการที่ตีได้นครราชสีมาของขอม เมื่อพ.ศ.1976 สมัยสมเด็จพระเจ้าสามพระยาได้ชำระการเมืองสุโขทัยและกัมพูชา รวมทั้งพราหมณ์ เจ้านายท้าวพระยาซึ่งชำนาญการปกครองมาไว้ที่กรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก ทำให้ได้รับการถ่ายทอดความรู้ทางขนบธรรมเนียมราชการบ้านเมือง ทั้งทางสุโขทัยและกัมพูชาได้ถี่ถ้วนกว่าที่รู้มาก่อน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาธำรงราชานุภาพ, 2518:11) จึงทรงพิจารณาเลือกตั้งแบบแผนของกรุงสุโขทัยและกรุงกัมพูชา มาปรับปรุงการปกครองของกรุงศรีอยุธยา สาเหตุอีกอย่างหนึ่งคือ เมื่อครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถดำรงพระยศเป็นที่ “พระราเมศวร” ตำแหน่งมหาอุปราช พระราชบิดาทรงให้ไปปกครองเมืองพิษณุโลกอันเป็นหัวเมืองฝ่ายเหนือ จึงทำให้พระองค์ ได้เรียนรู้ขนบธรรมเนียมการปกครองบ้านเมืองของกรุงสุโขทัยเป็นอย่างดีและทรงเห็นว่าการปกครองทางสุโขทัยยังมีส่วนบกพร่องอยู่เพราะการแบ่งหัวเมืองออกเป็นเมืองชั้นนอกและเมืองเจ้าประเทศราชโดยมีเจ้าเมืองปกครองเป็นส่วนตัวกันไปนั้น ผู้ปกครองย่อมมีอำนาจสิทธิขาดในอาณาเขตของตนในด้านการทหาร การเก็บภาษีอากรและการแสวงหาอำนาจมากขึ้นได้ จึงทรงปรับเปลี่ยนระบบการปกครองอาณาจักรเสียใหม่ให้เหมาะสมโดยโยงอำนาจการปกครองหัวเมืองเข้าสู่เมืองหลวง ทำให้หัวเมืองต่างๆมีอำนาจลดลงและต้องขึ้นตรงต่อกรุงศรีอยุธยาอันเป็นราชธานีการปกครองแบบนี้จึงเรียกว่าเป็นแบบ “สังเคนทร์” (Centralization) หรือแบบการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ 2522:289)

นิติ มณีกาญจน์ และกฤษฎา พรหมฉาย (2566:176) ให้ความเห็นว่าสาเหตุหลักในการปฏิรูปการปกครอง สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมี 2 ประการคือ 1) ก่อนหน้ารัชสมัยของพระองค์ สถานะของพระมหากษัตริย์ไม่มีความมั่นคง เกิดการผลัดเปลี่ยนหรือช่วงชิงราชบัลลังก์อยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นผลมาจากการวางโครงสร้างการปกครองที่เปิดโอกาสให้หัวเมืองชั้นในหรือเมืองลูกหลวง มีอำนาจและสามารถสะสมกองกำลังไว้มากจนเป็นอันตรายต่อกษัตริย์ในราชธานีได้ 2) ก่อนหน้ารัชสมัยของพระองค์ บรรดาหัวเมืองต่างๆ ค่อนข้างเป็นอิสระจากการควบคุมของราชธานี หลายครั้งมีการแข็งเมืองหรือไปสวามิภักดิ์อาณาจักรอื่นๆ จนเป็นปัญหาในการดูแลควบคุมจากศูนย์กลาง ส่วนศรีศักร วัลลิโภดม (2524:83) ได้วิเคราะห์ว่ามาจากสาเหตุ 2 ประการคือ 1) เหตุผลทางการเมืองภายในราชอาณาจักร 2) เหตุผลทางการเมืองภายนอกราชอาณาจักร

สาเหตุในการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

สาเหตุจากสภาพการณ์ทางการเมืองภายในพระราชอาณาจักร กล่าวคือ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ประการแรก กรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีอาณาเขตกว้างขวาง ปริมาณงานราชการมีมากขึ้น เป็นเหตุให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนในการบริหารบ้านเมือง จึงต้องเปลี่ยนแปลงจากระบบบริหารบ้านเมืองอย่าง ง่ายๆ ในยุคกรุงศรีอยุธยาตอนต้น มาเป็นระบบราชการแบบใหม่ที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ได้ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2550:29) จากการที่อาณาจักรกรุงศรีอยุธยามีอาณาเขตกว้างขวางจึงจำเป็นต้องสร้างอำนาจให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง สามารถควบคุมกำลังคน ซึ่งเป็นพื้นฐานของอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และการทหาร ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการปฏิรูปการปกครองเพื่อเพิ่มอำนาจการควบคุมกำลังคนของรัฐให้มากที่สุดโดยการปฏิรูปทางการเมือง การบริหาร และสังคม โดยการจัดระเบียบชนชั้นระบบศักดินาและไพร่ (ลิขิต ธีรเวคิน, 2550:37)

ประการที่สอง ในขณะที่ยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงดำรงพระยศเป็นพระอุปราช ครองเมืองพิษณุโลก ทรงสนพระทัยศึกษาวัฒนธรรมการปกครองของกรุงสุโขทัย ซึ่งในสมัยนั้นสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทยทรงจัดให้มีการรวมอำนาจการปกครองไว้ที่เมืองหลวงและเปลี่ยนสถานะของพระมหากษัตริย์จากบิดาปกครองบุตรมาเป็นคณาธิปไตย นอกจากนี้ยังทรงนำคติและวัฒนธรรมของขอม มาดัดแปลงใช้ในกรุงสุโขทัยอีกด้วย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการปกครองดังกล่าวจึงได้นำมาปรับปรุงและและปฏิรูปการปกครองกรุงศรีอยุธยา (บุศรา ชูสง่า, 2543:90-91)

ประการที่ 3 การปฏิรูปการปกครองเป็นไปเพื่อลดอำนาจและบทบาทของอัครมหาเสนาบดี เนื่องจากแต่เดิมอัครมหาเสนาบดีมีอำนาจทั้งทางทหารและพลเรือน ดังนั้นการแบ่งแยกให้สมุหกลาโหมมีอำนาจทางทหารและสมุหนายกมีอำนาจทางพลเรือนจะทำให้สองฝ่ายคานอำนาจกันเอง จึงเป็นการลดอำนาจของอัครมหาเสนาบดีลง ทำให้ฐานะของพระมหากษัตริย์มั่นคงขึ้น (ลิขิต ธีรเวคิน, 2550:30 ; ณรงค์ พ่วงพิศ, 2527:45)

อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการบางท่านแสดงความเห็นเรื่องอิทธิพลที่อยู่เบื้องหลังการปฏิรูปการปกครองสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ยกตัวอย่างเช่น ปัจจัยสำคัญที่เป็นสาเหตุให้สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงปรับปรุงการปกครองอย่างที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อน พอจะสรุปได้ดังนี้ (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2527:45-47) (1)เพื่อความสะดวกในการบริหารราชการแผ่นดิน (2) ต้องการลดบทบาทของเสนาบดีให้อยู่ในภาวะที่เหมาะสม (3) ต้องการลดอำนาจของพระราชวงศ์ให้น้อยลง อันจะมีผลดีต่อฐานองค์พระมหากษัตริย์ (4) เพื่อสร้างความผสมกลมกลืนระหว่างสุโขทัยและอยุธยาให้เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังมีความเห็นของนักวิชาการอีกท่านหนึ่งคือ ภารดี มหาขันธ์ (2527:-32-3) ระบุว่าอิทธิพลที่อยู่เบื้องหลังการกำหนดรูปแบบการปกครองในรัชสมัยพระบรมไตรโลกนาถ ได้แก่ (1) เป็นเพราะการได้อาณาจักรสุโขทัยและเมืองนครธมอาณาจักรขอมมาเป็นประเทศราช จึงได้กำลังคนผู้มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปกครองบ้านเมืองมาอยู่ร่วมกัน สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงทรงเลือกส่วนดีของทั้งแบบสุโขทัยและแบบขอมมาปรับปรุงการปกครองของกรุงศรีอยุธยา (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2518:11-12) (2)ความบกพร่องของระบบการปกครองแบบเก่าที่ใช้ในขณะนั้น (3) ความยุ่งยากทางการเมืองทั้งภายในอาณาจักรและนอกราชอาณาจักร (ภารดี มหาขันธ์, 2527:32) 4)สภาพการณ์ทั่วไปในอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาค่อนข้างสงบ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เรียบร้อย ไม่มีสงครามใดๆ ติดพันอยู่ จึงเป็นโอกาสอันดีที่จะมีการปรับปรุงการปกครองครั้งนี้ 5) สภาพทางเศรษฐกิจในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถมีส่วนเอื้ออำนวยต่อการปฏิรูปการปกครองของพระองค์

1. วิธีการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ

อาจกล่าวได้ว่าวิธีการหรือกระบวนการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีลักษณะดังนี้

1. การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง จากเดิมที่การปกครองหัวเมืองยังไม่มี การรวมศูนย์อำนาจ คงเป็นการปกครองแบบหลวมๆ มีเพียงเมืองลูกหลวงและเมืองบริวารของเมืองลูกหลวงเท่านั้น แต่การที่ราชอาณาจักรอยุธยาแผ่ขยายอาณาเขตออกไปมากขึ้น โดยเฉพาะการผนวกอาณาจักรสุโขทัยเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรอยุธยาในพ.ศ. 1981 ภายหลังพระมหาธรรมราชาที่ 4 แห่งสุโขทัยเสด็จสวรรคต สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงเสด็จขึ้นไปเรียกร้องสิทธิในพระราชบัลลังก์โดยอ้างถึงการสืบพระราชวงศ์ทางสายมารดา (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2548:176) การปกครองอาณาจักรที่ใหญ่ขึ้นนี้จำเป็นต้องสร้างอำนาจให้มั่นคงเป็นปึกแผ่น จึงต้องมีการปฏิรูปการปกครอง เพื่อยึดโยงความสัมพันธ์ระหว่างราชธานีกับหัวเมืองต่างๆ การควบคุมกำลังคนและการสร้างอำนาจในทางเศรษฐกิจ โดยแบ่งหัวเมืองออกเป็นชั้นต่างๆดังนี้ (ถนอม อานามวัฒน์และคณะ, 2522:294-295)

1) หัวเมืองชั้นใน (จัตวา) กำหนดให้เมืองต่างๆ ที่อยู่ใกล้ราชธานีเป็นเมืองจัตวาได้แก่ เมืองราชบุรี เพชรบุรี นครชัยศรี นครสวรรค์ ชัยนาท ปราจีนบุรี กาญจนบุรี สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี สมุทรสาคร ฉะเชิงเทรา ชลบุรี มีผู้ปกครองเมืองเหล่านี้เรียกว่า “ผู้รั้ง” ไม่เรียกว่า “เจ้าเมือง” เพราะไม่มีอำนาจเด็ดขาดอย่างเจ้าเมือง (สุขสมาน วงศ์สวรรค์, 2527:95) มีการขึ้นผู้น้อยรองลงมาเรียกว่าจำเมืองแพ่งและจำเมืองศุภมาตรา ผู้รั้งและกรมการต้องปฏิบัติตามคำสั่งเจ้ากระทรวงในราชธานี พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งขุนนางในราชธานีออกไปทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ หัวเมืองเหล่านี้จึงอยู่ภายใต้การควบคุมของราชธานีโดยใกล้ชิด

2) หัวเมืองชั้นนอก (เมืองพระยามหานคร) ได้แก่หัวเมืองซึ่งอยู่นอกเขตพระราชธานีออกไป กำหนดฐานะเป็นหัวเมืองชั้นเอก โท ตริ โดยลำดับตามขนาดและความสำคัญของเมืองดังนี้ (ไพฑูรย์ มีกุล, 2518:124)

(1) หัวเมืองชั้นตรีได้แก่ หัวเมืองซึ่งอยู่นอกพระราชธานีออกไปทางเมืองหน้าด่าน กำหนดให้เป็นเมืองพระยามหานครชั้นตรี เช่น เมืองพิษณุโลก พิษณุโลก จันทบุรี ไซยา ชุมพร และพัทลุง เป็นต้น (2) หัวเมืองชั้นโท ได้แก่เมืองที่เคยเป็นเมืองหน้าด่านไกลออกไปอยู่นอกราชธานี ทางราชธานีจะแต่งตั้งให้ขุนนางชั้นพระยา หรือพระไปปกครอง เช่น เมืองสวรรคโลก นครราชสีมา (สุขสมาน วงศ์สวรรค์, 2527:97) สุโขทัย และกำแพงเพชร เป็นต้น (3) หัวเมืองชั้นนอก ได้แก่ เมืองที่เคยเป็นเมืองลูกหลวง พระมหากษัตริย์จะแต่งตั้งให้เจ้านายที่ทรงกรม ซึ่งมักจะมีตำแหน่งที่ลงท้ายว่า “ราชา” ไปปกครอง บางครั้งก็ให้ขุนนางชั้นเจ้าพระยาไปปกครอง เจ้าเมืองชั้นนอกเหล่านี้มีอำนาจเท่าเทียมกับเจ้าประเทศราช เช่น พิษณุโลก และ นครศรีธรรมราช เป็นต้น หัวเมืองชั้นนอกนี้อาจมีเมืองเล็กๆ รายรอบหลายเมืองเช่นเดียวกับราชธานี พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งพระราชองค์หรือข้าราชการชั้นสูงให้เป็นเจ้าเมือง เสมือนผู้แทนพระองค์ มีอำนาจ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

บังคับบัญชาสิทธิขาดมีเจ้าหน้าที่ขึ้นรองลงมาจากเจ้าเมือง 2 คน คนหนึ่งอยู่ฝ่ายมหารเหมือนกับสมุทกลาโหม ส่วนอีกคนหนึ่งอยู่ฝ่ายพลเรือนเหมือนกับสมุหนายกและกรมการปกครองแผนกทั้ง 4 คือ เวียงวัง คลัง นา เช่นเดียวกับราชธานีด้วย

3) เมืองประเทศราชได้แก่ เมืองของชาวต่างชาติที่ยอมเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยาเช่น ทวาย ตะนาวศรี เชียงกรานและมะละกา เป็นต้น โดยเมืองดังกล่าวยังคงให้เจ้านายพื้นเมืองปกครองตามจารีตประเพณีของเมืองนั้น กรุงศรีอยุธยาไม่ได้ควบคุมโดยตรง แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเจ้าเมืองใหม่ จะต้องทูลขอให้พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาแต่งตั้ง เมืองประเทศราชจะต้องถวายต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง พร้อมเครื่องราชบรรณาการ มีกำหนด 3 ปีต่อครั้ง และต้องส่งกองทัพมาช่วยเมื่อเกิดศึกสงคราม ในกรณีที่ไม่ส่งเครื่องราชบรรณาการตามกำหนดหรือไม่ส่งกองทัพมาช่วยยามสงคราม จะถือว่าเป็นการกบฏ

2. การแบ่งแยกงานและการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน

1) ฝ่ายทหาร มีสมุทกลาโหมเป็นผู้บัญชา ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยามหาเสนาบดี (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2527:42) มีอำนาจหน้าที่ตรวจราชการฝ่ายทหารทั่วราชอาณาจักร จัดการเกี่ยวกับการป้องกันแผ่นดินตระเตรียมบำรุงกำลังทหาร อาวุธยุทโธปกรณ์ สัตว์พาหนะ เสบียงอาหารและหน้าที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประเทศ (สุขสมาน วงศ์สุวรรณ, 2527:91)

2) ฝ่ายพลเรือน มีสมุหนายกเป็นผู้บัญชา ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาจักรีศรีอริยวงศ์ มีอำนาจปกครองข้าราชการฝ่ายพลเรือนทั่วราชอาณาจักร แบ่งหน้าที่ออกเป็น 4 ส่วนเรียกว่า “จตุสดมภ์” แต่ละส่วนมีเสนาบดีเป็นหัวหน้าแทนตำแหน่งขุน และมีการเปลี่ยนชื่อฝ่ายทั้ง 4 ใหม่ดังนี้ (1) กรมเวียง เปลี่ยนชื่อเป็นนครบาล มีเสนาบดีกรมคือ พระยานนครบาลหรือพระยายมราช ถือศักดินา 10,000 ไร่ มีอำนาจหน้าที่ปกครองท้องที่ดูแลความสงบเรียบร้อยและความเป็นอยู่ของราษฎร ปราปราม ไจ้ผู้ร้ายและลงโทษผู้กระทำความผิด (กฎหมายตราสามดวง เล่ม1, 2505:229) (2) กรมวัง เปลี่ยนชื่อเป็น ธรรมาภิบาล มีเสนาบดีกรมคือ พระยาธรรมาภิบาลหรือออกพระยา ธรรมาภิบาล ถือศักดินา 10,000 ไร่ มีอำนาจหน้าที่ดูแลกิจการภายในพระราชสำนัก และพิจารณาพิพากษาคดีเป็นเสมือนศาลสูงของแผ่นดิน ช่วยรักษาความยุติธรรม รับพระราชโองการและนำความต่างๆ ขึ้นกราบทูล ปฏิบัติให้เป็นไปตามกฎหมายระเบียบ บาล จัดพระราชพิธีต่างๆ เพื่อแบ่งเบาภาระของพระมหากษัตริย์ (กฎหมายตราสามดวง เล่ม1, 2505:237; สุขสมาน วงศ์สุวรรณ, 2527:92) (3) กรมคลัง เปลี่ยนชื่อเป็น โกษาธิบดี มีเสนาบดีกรมคือ พระยาโกษาธิบดีหรือออกพระยาศรีธรรมราชเดชะ ถือศักดินา 10,000 ไร่ มีอำนาจหน้าที่รับจ่ายและเก็บรักษาพระราชทรัพย์ที่ได้มาจากส่วย ภาษีอากรต่างๆ ทำการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ การค้าสำเภา สินค้าหลวง ชื้อของที่ต้องใช้ในราชการ และขายสิ่งของที่เหลือใช้ที่อยู่ในพระคลัง ต่อมาภายหลังได้ตั้งกรม ทำชาวย ทำขวา เพื่อติดต่อค้าขายกับต่างประเทศโดยตรง (กฎหมายตราสามดวง เล่ม1, 2505:233) (4) กรมนา เปลี่ยนชื่อเป็นเกษตรราชการ มีเสนาบดีกรมคือ พระยาเกษตราธิบดีหรือออกพระยาพลเทพ ถือศักดินา 10,000 ไร่ มีอำนาจหน้าที่ในการออกตรวจตราที่นาที่ไร่ และการออกสิทธิที่นาซึ่งถือว่า

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

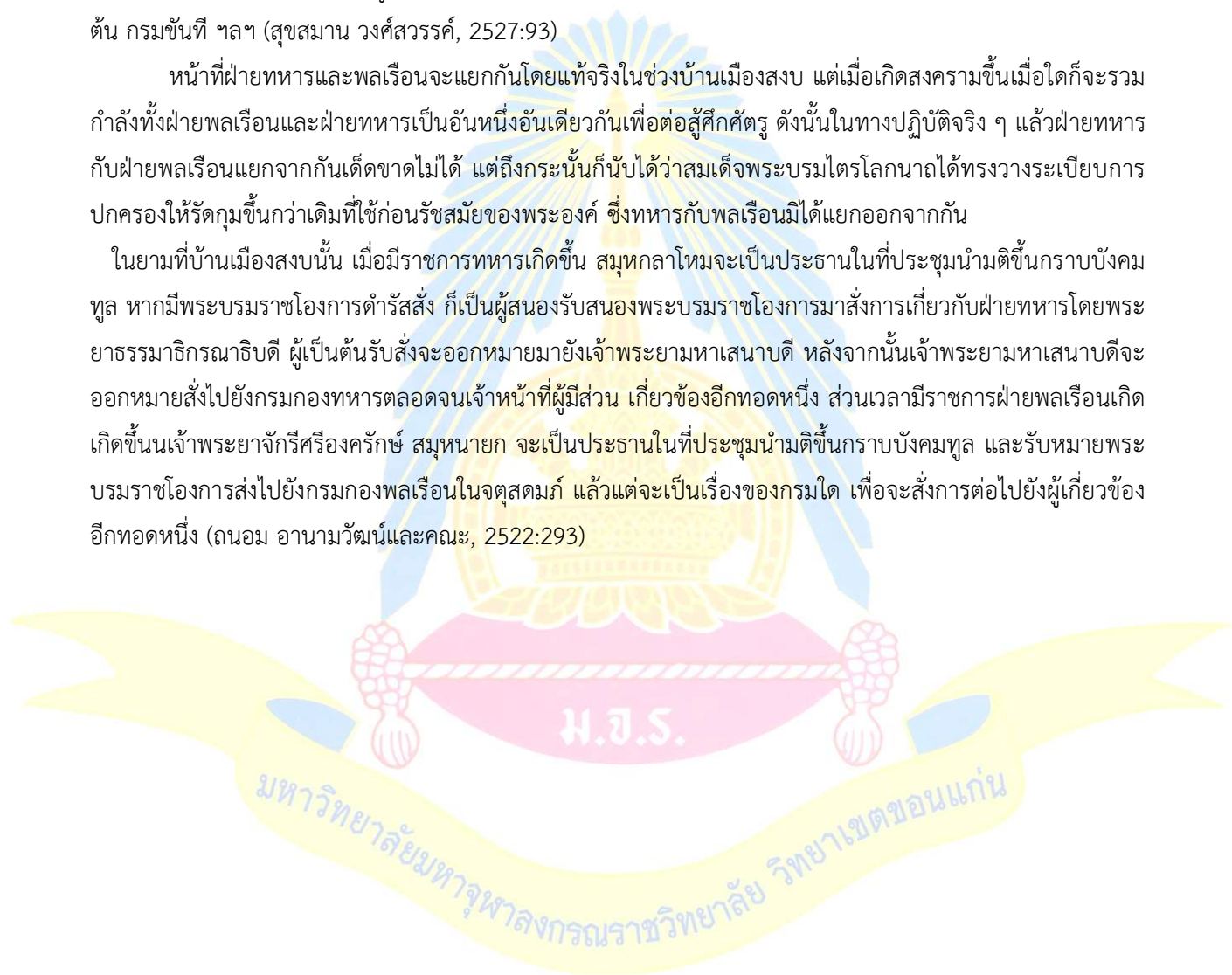
"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สำคัญมาก เพราะอาชีพทำนาถือเป็นอาชีพหลักของราษฎร แต่ราษฎรไม่มีสิทธิในที่ดินที่อาศัยและที่ทำนานั้น หน้าที่สำคัญ ของกรมเกษตรธิการคือ เก็บค่านาที่เรียกว่า “ทางข้าว” เข้าฉุนฉางหลวงและการจัดชลประทานเพื่อการเกษตร (กฎหมายตราสามดวง เล่ม1, 2505:231;รอง ศยามานนท์ ดำเนียร เลขะกุล และวิสาสวงศ์ นพรัตน์, 2515:27)

ในจุลศตมภ์ แต่ละกรม(กระทรวง) ยังมีกรมต่างๆ ที่แยกย่อยลงไปอีกด้วย เช่นกรมใหญ่ที่สุดคือกรม ธรรมาธิกรณ (กรมวังเดิม) มีกรมที่ขึ้นอยู่ด้วยกัน เช่น กรมพระตำรวจวังซ้าย กรมพระตำรวจวังของ กรมมณฑลเพียร กรมเครื่องต้น กรมขันที ฯลฯ (สุขสมาน วงศ์สุวรรณ, 2527:93)

หน้าที่ฝ่ายทหารและพลเรือนจะแยกกันโดยแท้จริงในช่วงบ้านเมืองสงบ แต่เมื่อเกิดสงครามขึ้นเมื่อใดก็จะรวมกำลังทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหารเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเพื่อต่อสู้ศึกศัตรู ดังนั้นในทางปฏิบัติจริง ๆ แล้วฝ่ายทหารกับฝ่ายพลเรือนแยกจากกันเด็ดขาดไม่ได้ แต่ถึงกระนั้นก็นับได้ว่าสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงวางระเบียบการปกครองให้รัดกุมขึ้นกว่าเดิมที่ใช้ก่อนรัชสมัยของพระองค์ ซึ่งทหารกับพลเรือนมิได้แยกออกจากกัน

ในยามที่บ้านเมืองสงบนั้น เมื่อมีราชการทหารเกิดขึ้น สมุหกลาโหมจะเป็นประธานในที่ประชุมนำมติขึ้นกราบบังคมทูล หากมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่ง ก็เป็นผู้สนองรับสนองพระบรมราชโองการมาสั่งการเกี่ยวกับฝ่ายทหารโดยพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี ผู้เป็นต้นรับสั่งจะออกหมายมายังเจ้าพระยามหาเสนาบดี หลังจากนั้นเจ้าพระยามหาเสนาบดีจะออกหมายส่งไปยังกรมกองทหารตลอดจนเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องอีกทอดหนึ่ง ส่วนเวลามีราชการฝ่ายพลเรือนเกิดขึ้นเจ้าพระยาจักรีศรีอริยวงศ์ สมุหนายก จะเป็นประธานในที่ประชุมนำมติขึ้นกราบบังคมทูล และรับหมายพระบรมราชโองการส่งไปยังกรมกองพลเรือนในจุลศตมภ์ แล้วแต่จะเป็นเรื่องของกรมใด เพื่อจะส่งการต่อไปยังผู้เกี่ยวข้องอีกทอดหนึ่ง (ถนอม อานามวัฒน์และคณะ, 2522:293)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ภาพที่ 1 แผนภาพแสดงการปกครองส่วนกลางและการแบ่งงานระหว่างฝ่ายทหารและฝ่ายพลเรือน
ที่มา : ไพฑูรย์ มีกุล , 2518:123.

3. การจัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองให้มีความเรียบร้อย

ในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นอกจากจะมีการจัดระเบียบการปกครองบ้านเมืองให้มีความเรียบร้อยแล้ว ยังได้ตรากฎหมายและพระราชกำหนดขึ้นมาใช้อีกหลายฉบับ บางฉบับได้เพิ่มเติมจากของเดิม บางฉบับได้ตราขึ้นใหม่เพื่อให้มีความเหมาะสมกับรูปแบบการปกครองกฎหมายที่ตราขึ้นในสมัยนี้ได้แก่ (ถนอม อานามวัฒน์และคณะ, 2522:271) (1) กฎหมายว่าด้วยการเทียบศักดินา พ.ศ.1998 (2) กฎหมายลักษณะอาญา ขบถ พ.ศ. 1998 (3) กฎหมายลักษณะอาญาหลวง(เพิ่มเติม) พ.ศ.1996 และ(4) กฎหมายว่าด้วยกฎหมายเถียรบาล พ.ศ.2011 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กฎหมายว่าด้วยการเทียบศักดินา พ.ศ. 1998 กฎหมายว่าการเทียบศักดินาเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระราชกำหนดศักดินา” ศักดินามีได้เพิ่มมีขึ้นในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เพราะจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ต่างๆ เช่น ศิลาลาจาริก สุโขทัย จดหมายเหตุของจีน เป็นต้น ได้กล่าวถึงเรื่องศักดินาเช่นกัน ทำให้ทราบว่าศักดินานี้มีมานานแล้ว แต่พระองค์ได้ทรงนำมาวางหลักเกณฑ์และปรับปรุงใหม่เท่านั้น ส่วนสาเหตุที่มีการตั้งศักดินาขึ้นมา เนื่องจากการรับราชการของคนในสมัยนั้น กษัตริย์จะพระราชทานที่ดินให้ทำมาหากินมากน้อยตามฐานะ เพื่อเป็นการตอบแทนแรงงานที่มาใช้ราชการ และในขณะนั้นถือว่าที่ดินเป็นสมบัติอันมีค่าเพื่อป้องกันการแก่งแย่งที่ดินและเพื่อให้คนมีที่ดินทำกิน โดยครอบครองที่เหมาะสมกับยศศักดิ์และกำลังความสามารถ เพื่อใช้ที่ดินให้เป็นประโยชน์ จึงได้บัญญัติกฎหมายศักดินาขึ้น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

แม้พระมหากษัตริย์จะพระราชทานที่นาให้ขุนนางตามกฎหมายนี้ก็ตามแต่ขุนนางก็มิได้มีสิทธิในที่นาจริง ตามกฎหมาย เป็นแค่เพียงการกำหนดระดับฐานะความแตกต่างของบุคคลในสังคมไว้เท่านั้น เนื่องจากศักดินาเป็นเพียงเกณฑ์ที่กำหนดสิทธิหน้าที่และตัววัดสถานภาพของคนในสังคม อาจไม่มีที่ดินตรงตามจำนวนศักดินาที่ตนต้องถือครองก็ได้ ชนชั้นในสังคมตั้งแต่พระบรมวงศานุวงศ์ ขุนนางข้าราชการชั้นสูงล้วนมีสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบซึ่งมากับตำแหน่งหน้าที่ และที่ดินถือครองมากน้อยลดหลั่นกันลงมา รวมทั้งราษฎรทั่วไปก็มีศักดินาตามฐานะอาชีพของตนด้วยเช่นกัน (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2522:272; มาตยา อิงคนารถ และคณะ, 2529:63;ณรงค์ พ่วงพิศ, 2527:87-88) ระบบศักดินาของกรุงศรีอยุธยาได้กำหนดหน้าที่ขอบเขตความรับผิดชอบ สิทธิ อำนาจและฐานะของคนในสังคม ตั้งแต่ชนชั้นเจ้านาย ขุนนางลงไปจนถึงไพร่และทาสดังนี้ (สุขสมาน วงศ์สวรรค์, 2527:108-110)

1) เป็นเกณฑ์ในการจัดชนชั้นผู้ดี สังคมสมัยอยุธยาได้แบ่งราษฎรแบ่งออกเป็น 2 ชั้น ผู้ที่มีศักดินาตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไป เรียกว่า ผู้ดี มีสิทธิบางอย่างเหนือกว่าผู้ที่มีศักดินาน้อยกว่านั้น เช่นตนเองและครอบครัวได้รับการยกเว้นในการถูกเกณฑ์แรงงาน ในขณะเดียวกัน อาจได้รับมอบหมายจากทางราชการให้มีหน้าที่ควบคุมดูแลงานราชการต่างๆ หากผู้ดีประพฤติตนวณและปฏิบัติหน้าที่ดีก็จะดำรงฐานะเป็นผู้ดีไปตลอดชีวิต ส่วนที่ต่ำลงมาเรียกว่าไพร่ และไพร่ก็อาจเป็นผู้ดีได้ถ้าทำความดีความชอบโดยเพิ่มศักดินาของตนได้ถึง 400 ไร่ ในทำนองเดียวกันผู้ดีหากมีความผิดก็อาจลดฐานะลงมาเป็นไพร่ได้ โดยถูกลดศักดินาลงจนต่ำกว่า 400 ไร่

2) เป็นเกณฑ์กำหนดในการตั้งทนายเมื่อมีคดีความในศาล ผู้มีศักดินาตั้งแต่ 400 ไร่ขึ้นไปสามารถตั้งทนายแทนตนเองไม่ต้องไปศาลด้วยตนเอง ส่วนผู้ที่มีศักดินาน้อยกว่านั้นไม่มีสิทธินี้ ส่วนค่าแต่งตั้งทนายให้เรียกมากน้อยตามศักดินา

3) เป็นเกณฑ์กำหนดการจัดลำดับที่นั่งในการเข้าเฝ้าพระมหากษัตริย์ ผู้ที่มีศักดินา 400 ไร่ขึ้นไปมีเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทได้และต้องเข้าเฝ้าตามลำดับศักดินา ผู้ใดศักดินาสูงกว่าเข้าเฝ้าใกล้พระมหากษัตริย์กว่าผู้ที่มีศักดินาต่ำกว่าเรียงลงไปตามลำดับ

4) เป็นเกณฑ์ในการกำหนดค่าปรับไหม กล่าวคือ ผู้ทำความผิดในคดีลักษณะเดียวกัน หากมีศักดินาต่างต่างกันต้องเสียค่าปรับต่างกัน โดยผู้ที่มีศักดินาสูงกว่าต้องเสียค่าปรับมากกว่าผู้ที่มีศักดินาต่ำกว่าหรือถ้าปรับไหมให้แก้กันคดีอย่างเดียวกัน หากไพร่ที่ทำผิดต่อไพร่ให้ปรับตามศักดินาไพร่ หากไพร่กระทำความผิดต่อขุนนางต้องเอาศักดินาขุนนางปรับไพร่ที่กำหนดไว้เช่นนี้ก็เพื่อให้ผู้น้อยเกรงผู้ใหญ่หากขุนนางกระทำความผิดต่อไพร่ก็ให้ปรับตามศักดินาของขุนนางผู้นั้นเพื่อปรับทำขวัญไพร่ และเพื่อมิให้ขุนนางหรือผู้ใหญ่ข่มเหงรังแกผู้น้อย

5) เป็นการในเกณฑ์จัดสรรจำนวนไพร่ในปกครอง ความรับผิดชอบในการควบคุมไพร่มากขึ้นตามลำดับของศักดินา ถ้าศักดินาสูงต้องรับผิดชอบจำนวนคนที่มารับราชการมาก

6) ใช้เป็นเกณฑ์ในการลงโทษ เช่น ผู้มีศักดินาต่ำกระทำความผิดกฎหมายอาญา จะถูกลงโทษหนักกว่าผู้ที่มีศักดินาสูง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

7) การทำพินัยกรรม ต้องมีพยานรู้เห็นอย่างน้อยตามศักดิ์นา ผู้มีศักดิ์นาสูงต้องมีพยานรู้เห็นมากกว่าผู้ที่มีศักดิ์นาต่ำ

2. การกำหนดยศชั้นบรรดาศักดิ์ข้าราชการตามตำแหน่งหน้าที่ กฎหมายว่าด้วยการเทียบศักดิ์นาหรือพระราชกำหนดศักดิ์นานี้ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงวางระเบียบโดยกำหนดว่าข้าราชการและขุนนางต้องมียศราชทินนาม ตำแหน่ง ศักดินา ตามชั้นและตามตำแหน่งหน้าที่รวมอยู่ในราชกำหนดนั้นด้วยดังนี้ (บุศรา ชูสง่า, 2543:104 ; สุขสมาน วงศ์สุวรรณ, 2527:101-102)

1) ยศหมายถึง ฐานะหรือชั้นของข้าราชการ พระองค์ทรงจัดลำดับยศข้าราชการสูงต่ำหลั่นกันลงไปจากสูงลงไปหาต่ำดังนี้เจ้าพระยา พระ หลวง ขุน หมื่น พัน ทนาย

2) ราชทินนาม หมายถึง นามที่พระกษัตริย์พระราชทานให้ เช่น จักรศรีวงศักรักษ์ ศรีธรรมราชเดโชชัย อภัยรณฤทธิ์ ธรรมปริดา เสนาภิมุข พิชัยณรงค์ พิพิธสาลี ราชรักษา พรหมสมัย ศรีพรหมนาถ เสน่ห์ราชา จิตรรักษา กาลวิชัย กาลวิชัย พรหมราชเลือกหอ

3) ตำแหน่งหน้าที่ เช่น เสนาบดี ปลัดทูลฉลอง สมุหบัญชี ขุนพล ราชมีณห์ เจ้ากรม สารวัตร ปลัดกรม นายกอง แพ่ง และยกกระบัตร เป็นต้น

3. ทำเนียบศักดิ์นา ในพระราชกำหนดศักดิ์นาว่าด้วยกรรมสิทธิ์ที่ดินา ให้บุคคลเป็นเจ้าของที่ดินาได้มากน้อยตามยศ ยศสูงครอบครองที่ดินได้มาก ยศต่ำครอบครองที่ดินได้น้อย เช่น ผู้มีสิทธิ์ในที่ดินได้มากที่สุดคือพระมหาอุปราช มีนาได้ไม่เกิน 100,000 ไร่ เจ้าฟ้าสมเด็จพระอนุชาที่ได้ทรงกรมมีนาได้ไม่เกิน 50,000 ไร่ เจ้านายชั้นรองลงมามีนาได้ไม่เกิน 20, 000ไร่ ขุนนางที่มียศสูงคือ เจ้าพระยามีนาได้ไม่เกิน 10,000ไร่ ขุนนางตั้งแต่ทนายถึงพระยา มีนาได้ไม่เกิน 5,000ไร่ พระครูผู้รู้ธรรม (พระสงฆ์) มีนาได้ไม่เกิน 2,400ไร่ พระสมณเอกมีนาได้ไม่เกิน 1,000ไร่ พลเมืองสามัญได้แก่ไพร่หลวงมีศักดิ์นา 25ไร่ ไพร่สมมีศักดิ์นา 20 ไร่ ทาส ยากจก วนิพกมีนาได้ไม่เกิน 5 ไร่ (วรพร ภูพงศ์พันธุ์, 2549)

ยศราชทินนาม ตำแหน่ง และศักดิ์นา อยู่ในบุคคลเดียวกันถือว่าเป็นบรรดาศักดิ์ใครได้ตำแหน่งใดจะต้องได้ยศ (บรรดาศักดิ์)และราชทินนามของตำแหน่งนั้นซึ่งกำหนดไว้แน่นอน จะได้ยศบรรดาศักดิ์ราชทินนามเป็นอย่างอื่นมิได้ และยังได้สิทธิ์ในการมีที่ดินาตามศักดิ์นาของตนอีกด้วย (สุขสมาน วงศ์สุวรรณ, 2527:102)

4. กฎมณเฑียรบาล เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์โดยเฉพาะมีวัตถุประสงค์เพื่อพิทักษ์รักษาความปลอดภัยให้แก่สถาบันพระมหากษัตริย์และเป็นแบบแผนในราชสำนัก เดิมเป็นตำราราชประเพณีซึ่งพราหมณ์นำมาสอนตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ตามคัมภีร์มनुธรรมศาสตร์ของอินเดีย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ทรงแก้ไขปรับปรุงและนำมาใช้เป็นระเบียบปฏิบัติในราชสำนักไทยเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ.2011 (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2527:89; สุขสมาน วงศ์สุวรรณ, 2527:112;ไพฑูรย์ มีกุล, 2518:132)กฎมณเฑียรบาลแบ่งออกเป็น 3 ประเภทดังนี้ (ถนอม อานามวัฒน์ และคณะ, 2522:278-280)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1) แผนกพระตำรา ว่าด้วยแบบแผนประกอบด้วยพระตำรา พระราชานุกิจคือกำหนดเวลา ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติ พระราชกิจต่างๆ ประจำเทศกาล ประจำวัน ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญในการปกครองบ้านเมือง เมื่อบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไป พระตำราจะถูกเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมตามสมัยด้วย

พระเจ้าแผ่นดินทรงประพฤติ พระราชกิจต่างๆ ประจำเทศกาล ประจำวัน ซึ่งเป็นพระราชกรณียกิจที่สำคัญในการปกครองบ้านเมือง เมื่อบ้านเมืองมีการเปลี่ยนแปลงไป พระตำราจะถูกเปลี่ยนแปลงให้มีความเหมาะสมตามสมัยด้วย

2) แผนกพระธรรมนูญ ว่าด้วยตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตลอดจนการจัดตำแหน่งต่างๆ ของพระราชวงศ์ เช่นพระราชกุมารอันเกิดด้วยพระอัคมเหสี เป็นพระมหาอุปราช เกิดด้วยลูกหลวงกินเมืองเอก

3) แผนกพระราชกำหนด ว่าด้วยบัญญัติสำหรับใช้ในพระราชสำนัก และเป็นข้อบังคับว่าด้วยระเบียบการปกครองในราชสำนักด้วย ซึ่งมีผลบังคับเป็นกฎหมายส่วนหนึ่งด้วยเช่นกัน

5. การสืบราชสันตติวงศ์ ประเพณีการสืบราชสันตติวงศ์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยปกติผู้สืบราชสันตติวงศ์จะเป็นพระญาติสนิทของกษัตริย์ที่สวรรคตลง เช่น เป็นพระราชโอรสหรือพระราชอนุชา เป็นต้น แต่เนื่องจากประเพณีไทย บุตรชายคนโตไม่ได้รับการสืบสิทธิของบิดาแต่เพียงผู้เดียว และธรรมเนียมของการมีภรรยาหลายคน ทำให้เกิดปัญหาเรื่องรัชทายาทอยู่หลายครั้ง อีกทั้งยังมีความเชื่อทางพุทธศาสนาในเรื่อง "กรรมบันดาลให้เกิดผล" จึงเปิดโอกาสให้แก่ความเชื่อที่ว่า "ผู้มีบุญ" ก็อาจเป็นพระมหากษัตริย์ได้ด้วยบุญบารมีที่สั่งสมมาในอดีตชาติ ดังนั้น "ผู้มีบุญ" เหล่านี้จึงไม่ได้จำกัดอยู่แค่ในตระกูลของพระมหากษัตริย์เท่านั้น ยิ่งทำให้กฎเกณฑ์ในการสืบราชสมบัติไม่มีระบบระเบียบแบบแผนที่แน่นอนในยุคต้นกรุงศรีอยุธยา ดังจะเห็นได้จากการผลัดเปลี่ยนกันเป็นพระมหากษัตริย์ระหว่าง 2 ราชวงศ์คือ ราชวงศ์คือ ราชวงศ์อุทองและราชวงศ์สุพรรณภูมิ ซึ่งการเปลี่ยนราชวงศ์ของกษัตริย์ที่ปกครองกรุงศรีอยุธยาตลอดระยะเวลาของการเป็นราชธานีมีถึง 5 ราชวงศ์ ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 ทรงเห็นความไม่เป็นระเบียบในการสืบราชสันตติวงศ์ ทำให้เกิดเหตุการณ์เจ้าอ้ายพระยาและเจ้ายี่พระยาสู้รบแย่งชิงราชสมบัติกัน พระองค์จึงทรงแต่งตั้งตำแหน่งมหาอุปราชขึ้นเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 1981 โดยทรงให้พระราชโอรสพระองค์หนึ่ง คือ พระรามเศรษฐเป็นพระมหาอุปราชให้ขึ้นไปครองเมืองพิษณุโลก (บุศรา ชูสง่า, 2543:24-25;รอง ศยามานนท์ ดำเนียร เลขกุล และวิลาสวงศ์ นพรัตน์, 2515:17)

การสืบราชสมบัติอีกรูปแบบหนึ่งขึ้นอยู่กับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์องค์ปัจจุบันที่มีอำนาจในการเลือกรัชทายาทเพื่อเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ต่อไป ดังเช่น ความเห็นของนักประวัติศาสตร์ไทยตอนหนึ่งว่า (รอง ศยามานนท์ ดพเนียร เลขกุล และวิลาสวงศ์ นพรัตน์, 2515:17)

"ตามโบราณราชประเพณี พระมหากษัตริย์ย่อมทรงพระบรมเดชานุภาพโดยบริบูรณ์ และทรงมีพระราชอำนาจที่จะทรงแต่งตั้งพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่ง ซึ่งทรงพระราชดำริว่ามีพระปรีชาสามารถควรเป็นผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นเป็นรัชทายาท บางทีก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯพระราชทานอุปราชากิจอีกด้วย"

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงบัญญัติกฎหมายเทียรบาลที่เกี่ยวกับการจัดลำดับชั้นของพระบรมวงศานุวงศ์ไว้ดังนี้ (ถนอม อานามวัฒน์และคณะ, 2522:302)

- 1) พระราชโอรสอันประสูติจากพระอัครมเหสี “สมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า” นับว่าเป็นอันอัปสูตสูงสุดในพระบรมวงศานุวงศ์และมีสิทธิเหนือผู้ใดในการสืบราชสมบัติ
- 2) พระราชโอรสที่เกิดจากพระอัครชายาที่เรียกว่า “แม่ยั่วเมือง” เรียกว่า “พระมหาอุปราช” จัดเป็นอันดับสอง หากไม่มีสมเด็จพระหน่อพระพุทธเจ้า พระมหาอุปราชจะได้สืบราชสมบัติต่อไป
- 3) พระราชโอรสซึ่งประสูติจากพระมารดา ซึ่งทรงเป็นพระราชธิดาของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งเรียกว่าลูกหลวงนั้น ทรงมีฐานันดรศักดิ์เป็น “ลูกหลวงเอก” ได้ครองเมืองเอก
- 4) พระราชโอรสที่เกิดจากเจ้าจอมมารดาที่มีกำเนิดเป็นหลานหลวงมีฐานันดรศักดิ์เป็น “ลูกหลวง” ได้ครองเมืองโท
- 5) พระราชโอรสที่เกิดจากพระสนม มีฐานันดรศักดิ์เป็น “พระเยาวราช”

4. ผลของการปฏิรูปการปกครอง

การปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถก่อให้เกิดทั้งผลดีและผลเสียหลายประการ กล่าวคือ (ณรงค์ พ่วงพิศ, 2527:47-48; บุศรา ชูสง่า, 2543:128-131)

1. ผลดีของการปฏิรูปการปกครอง คือ

1) ทำให้การปกครองมีลักษณะกระชับและรัดกุม สามารถควบคุมบังคับบัญชาจากส่วนกลางออกไปได้ทั่วถึงกว่าแต่ก่อนและเป็นการเสริมสร้างอำนาจของกษัตริย์มากขึ้นโดยการลดอำนาจของพระญาติวงศ์และควบคุมอำนาจของกษัตริย์มากขึ้นโดยการลดอำนาจของพระญาติวงศ์และควบคุมอำนาจของขุนนางข้าราชการอย่างใกล้ชิดมากขึ้น เป็นการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางคือ กรุงศรีอยุธยาอย่างเห็นได้ชัดเจนทำให้กษัตริย์ทรงมีอำนาจสูงสุดในการบังคับบัญชาและวางนโยบายในการบริหารอาณาจักร อีกทั้งเป็นผู้รับผิดชอบแต่ผู้เดียวไม่ตกอยู่ในอำนาจของสุหฤกลาโหมดังแต่ก่อน

2) ทำให้เป็นการเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์ ก่อให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง ทำให้การบริหารงานและการปกครองมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่นการประกาศใช้กฎหมายเทียรบาล เป็นต้น

3) การปรับปรุงการปกครองส่วนภูมิภาคมีผลต่ออาณาเขตอาณาจักรกว้างขึ้น การปรับปรุงการปกครองส่วนภูมิภาคเป็นการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อทำแผนป้องกันอาณาจักรในยามปกติ เพราะส่วนกลางสามารถเรียกระดมพลได้มากขึ้นสามารถปลุกช้างได้ปริมาณมากเก็บไว้ใช้ในยามสงคราม

4) ระบบศักดินา ตลอดจนพระราชกำหนดกฎหมายต่างๆ กำหนดชนชั้นและการแยกประเภทหน้าที่ ความรับผิดชอบของบุคคลในสังคมทุกหมู่เหล่า (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2541:39-40) ที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ เป็นเสมือนการวางรากฐานความมั่นคงในการสร้างบูรณาการทางสังคมและการปกครองของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาที่กำหนด

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ชนชั้นและการแยกประเภทหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคคลในสังคมทุกผู้ทุกเหล่า (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2541:39-40) ที่เกิดขึ้นในสมัยนี้ เป็นเสมือนการวางรากฐานความมั่นคงในการสร้างบูรณาการทางสังคมและการปกครองของอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา

5) การปฏิรูปการปกครองครั้งนี้ ถือเป็นสิ่งที่พระมหากษัตริย์องค์ต่างๆ มาตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา ทรงยึดเป็นแนวปฏิบัติและแก้ไขเพิ่มเติมเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ รื้อถึงแม้ว่าการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ จะก่อให้เกิดผลดีต่างๆ อย่างมาก แต่ในทางกลับกัน ก็มีข้อเสียอยู่บ้างหลายประการ กล่าวคือ (ณรงค์ พวงพิศ, 2527:48;บุศรา ชูสง่า, 2543:130-131) (1) ทำให้ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูกของสมัยสุโขทัยเปลี่ยนแปลงไป การปฏิรูปการปกครองในด้านต่างๆ ทำให้ฐานะของพระมหากษัตริย์สูงขึ้นเป็นสมมติเทพอย่างแท้จริง เนื่องจากปรับปรุงหลายอย่าง โดยพยายามส่งเสริมและรักษาอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้มีความมั่นคงมากขึ้น เช่น การประกาศใช้กฎหมายเหียรบาล เป็นต้น (2) การรวมอำนาจการปกครองหัวเมืองต่างๆ เข้าสู่ส่วนกลางคือราชธานี ทำให้เมืองหน้าด่านมีอำนาจทางทหารอ่อนลงทำให้กำลังในการป้องกันราชอาณาจักรอ่อนลงไปด้วย เนื่องจากการคมนาคมไม่สะดวก เวลาเกิดศึกสงครามทางเมืองหลวงมักส่งกำลังไปช่วยไม่ทัน จึงนับว่าเป็นจุดบกพร่องของการปฏิรูปการปกครองครั้งนี้ (3) เจ้าเมืองที่เคยมีอำนาจมาแต่ก่อนเมื่อถูกริตรอนอำนาจก็ไม่พอใจเพราะผลประโยชน์และอำนาจที่ตนเคยมีอยู่ถูกจำกัดเขต จึงมักหาโอกาสแสวงหาอำนาจคืนด้วยการกบฏเช่น พระยาอุธิบจิริระ เจ้าเมืองเซียง(สวรรคโลก) เป็นต้น (4) การกำหนดศักดินามีผลด้านจิตใจ ทำให้คนถูกแบ่งออกเป็นหลายชั้นและเป็นการปิดโอกาสคนเลื่อนชั้นด้วยความสามารถ ความดีความชอบ มักตกทอดเป็นมรดกถึงลูกหลานได้ ทำให้คนมุ่งทำงานด้วยการเข้ารับราชการด้วยหวังว่าจะมีโอกาสเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่ในอนาคต(อาคม พัฒนิยะและนิธิ เอียวศรีวงศ์, 2545:57) เพราะชนชั้นข้าราชการเป็นชนชั้นที่สังคมยกย่องให้ความเคารพ

โดยสรุปแล้วผลของการปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ส่งผลให้บ้านเมืองมีการพัฒนาได้รับความเจริญก้าวหน้าตามยุคสมัย ดังจะเห็นได้ว่าราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยามีความมั่นคง ทั้งด้านการปกครอง การบริหารราชการ และสังคมมีความสุข

5. สรุป

การปฏิรูปการปกครองกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ พ.ศ.1991-2031 มีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในคือการที่ราชธานีปล่อยให้หัวเมืองต่างๆ มีอิสระมากเกินไปจนบางครั้งเกิดการแย่งชิงราชสมบัติระหว่างเชื้อพระวงศ์ด้วยกัน ทำให้ฐานะของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาขาดความมั่นคง และปัจจัยนอกราชอาณาจักรกล่าวคือการขยายอาณาเขตทางกรุงศรีอยุธยาออกไปอย่างกว้างขวางมีหัวเมืองประเทศต่างๆ มากมาย จึงจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบการปกครองเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในขณะนั้น ลักษณะของการปฏิรูปการปกครองได้แก่ การปฏิรูปการปกครองส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นคือระบบจตุสดมภ์นอกจากนี้ยังมีการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ตรากฎหมายพระราชกำหนดศักดินา การกำหนดศักดินาชั้นบรรดาศักดิ์ข้าราชการตามตำแหน่งหน้าที่ การสร้างกฎหมายเพื่อยรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ตลอดจนมีการปฏิรูปการศาล

ผลของการปฏิรูปการปกครองดังกล่าวมีทั้งข้อดีและข้อบกพร่องควบคู่กัน แต่ถึงกระนั้นก็ตามรูปแบบการปกครองในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถยังคงตกทอดมาถึงรัชสมัยพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์และยกเลิกเมื่อมีการปฏิรูปการปกครองครั้งใหญ่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

6. องค์ความรู้ใหม่

สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงปฏิรูปการปกครองโดยทรงรวมอำนาจจากการปกครองเข้าสู่ศูนย์กลางคือ ราชธานี และแนกฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือนออกจากกันคือ ฝ่ายทหารมีสมุหพระกลาโหมเป็นหัวหน้ารับผิดชอบฝ่ายพลเรือนมีสมุหนายก เป็นหัวหน้ารับผิดชอบ มีผู้ช่วยคือ จตุสดมภ์ได้แก่ กรมเมือง กรมวัง กรมพระคลัง และกรมนา ในกรณีที่เกิดศึกสงครามทั้งฝ่ายทหาร และฝ่ายพลเรือนจะต้องนำหน้าในกองทัพร่วมกัน การปกครองในส่วนภูมิภาค ได้ยกเลิกระบบการปกครองหัวเมืองต่างๆ แต่เดิมที่แบ่งออกเป็นเมืองลูกหลวง หลานหลวง แล้วระบบการปกครองหัวเมืองเสียใหม่ ดังนี้ หัวเมืองชั้นในเช่น เมืองราชบุรี นครสวรรค์ นครนายก ฉะเชิงเทรา และปราจีนบุรี เป็นต้น จัดเป็นเมืองจัตวา พระมหากษัตริย์ผู้แต่งตั้งผู้ที่เหมาะสมไปปกครอง แต่สิทธิอำนาจทั้งหมดยังขึ้นอยู่กับองค์พระมหากษัตริย์ กว้เมืองชั้นนอก หรือเมืองพระยามหานคร เช่น เมืองพิษณุโลก สุโขทัย นครราชสีมา และทวาย จัดเป็น เมือง เอก โท ตริ พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งพระราชวงศ์หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ไปเป็นเจ้าเมืองมีอำนาจบังคับบัญชาเป็นสิทธิขาด เป็นผู้แทนองค์พระมหากษัตริย์มีกรมการปกครองในตำแหน่ง เมือง วัง คลัง นา เช่นเดียวกับของทางราชธานี เมืองประเทศราชจะต้องถวายต้นไม้เงินต้นไม้ทองกับเครื่องราชบรรณาการทุกรอบสามปี และต้องส่งกองทัพมาช่วยทางราชธานี เมื่อเกิดสงครามสำหรับการปกครองส่วนท้องถิ่นให้จัดเป็นหมู่บ้าน มีผู้ใหญ่บ้านดูแล ตำบล มีกำนันเป็นหัวหน้า แขวง มีหมื่นเป็นหัวหน้า การปกครองท้องถิ่นดังกล่าวได้ใช้สืบทอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ มีการแต่งตั้งตำแหน่งข้าราชการให้มีบรรดาศักดิ์ตามลำดับจากต่ำสุดไปสูงสุดคือ ทนาย พัน หมื่น ขุน หลวง พระ พระยา และเจ้าพระยา มีการกำหนดศักดินาเพื่อเป็นค่าตอบแทนการรับราชการ และได้อาศัยใช้เป็นเกณฑ์กำหนดการและการปรับไหมตามกฎหมาย

ในปี พ.ศ. 2001 สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงตั้งกฎหมายเพื่อยรบาล ขึ้นเป็นกฎหมายสำหรับการปกครอง แบ่งออกเป็นสามแผนคือ พระตำรา ว่าด้วยแบบแผนและการพระราชพิธีต่างๆ พระธรรมนูญ ว่าด้วยเรื่องตำแหน่งหน้าที่ราชการ พระราชกำหนด เป็นข้อบังคับในพระราชสำนัก

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- ณรงค์ พ่วงพิศ.(2527).ประวัติศาสตร์การปกครองและการเมืองไทย. กรุงเทพฯ ฯ: อมรการพิมพ์.
- दनัย ไชยโยธา.(2546).ประวัติศาสตร์ไทย:ยุคอาณาจักรอยุธยา. กรุงเทพฯ ฯ: โอเดียนสโตร์
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ (2518). ลักษณะการปกครองประเทศสยามแต่โบราณ ในประวัติศาสตร์และการเมือง. กรุงเทพฯ ฯ :มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ถนอม อานามวัฒน์และคณะ. (2522). ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงสิ้นอยุธยา. กรุงเทพฯ ฯ: แสงรุ่งการพิมพ์
- บุศรา ชูสง่า.(2543). การปฏิรูปการปกครองกรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ.1991-2031). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มัตยา อิงคนารถและคณะ.(2529). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยโบราณ-กรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น. กรุงเทพฯ ฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.
- ไพฑูรย์ มีกุล.(2518) ประวัติศาสตร์ไทย 1. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม.
- ภารดี มหาขันธ์. (2527). ประวัติศาสตร์การปกครองไทย. กรุงเทพฯ ฯ: อมรการพิมพ์.
- รองสยามานนท์ ดำเนียร เลชะกุล และวิลาสวงศ์ นพรัตน์. (2515). ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยา : แผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 ถึงแผ่นดินสมเด็จพระนเรศวรมหาราช. กรุงเทพฯ ฯ: คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลิขิต ธีรเวคิน. (2550). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย. กรุงเทพฯ ฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิลปากร, กรม.(2505) กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. พระนคร:โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ศรีศักร วัลลิโภดม.(2524). ข้อขัดแย้งเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย. กรุงเทพฯ ฯ: อักษรสัมพันธ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2541). กรุงศรีอยุธยาของเรา. กรุงเทพฯ ฯ: มติชน.
- สุขสมาน วงศ์สวรรค์.(2527). ประวัติศาสตร์การปกครองของไทย. กรุงเทพฯ ฯ: บารุงสาส์น.
- อาคม พัตยยะ และนิธิ เอียวศรีวงศ์. (2545). ศรีรามเทพนคร : ความเรียงว่าด้วยประวัติศาสตร์อยุธยาตอนต้น. กรุงเทพฯ ฯ: มติชน.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ปัจจัยการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยภายใต้นวัตกรรมทางสังคมในบริบทการ เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่จังหวัดลำปาง

Adaptive Factors of Smallholder Farmers under Social Innovation in the Context of Climate Change in Lampang Province

อภิญญา ศรีเงินยวง รัทสรณ์ คงจนजारอนันต์
นิโรจน์ สิ้นณรงค์

Apinya Sringenyong Raphassorn ongtanajaruanun

Nirote Sinnarong

คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

Faculty of Economics, Maejo University,

Corresponding Author E-mail: phassy77@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์ผลกระทบของเกษตรกรที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว 2) วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมืองตำบลนิคมพัฒนา ตำบลพระบาท และตำบลบ่อแก้ว ในพื้นที่จังหวัดลำปาง เครื่องมือการวิจัยใช้แบบสอบถามจากกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าการถดถอยพหุคูณ

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ยสูงและมีประสบการณ์ทำนานกว่า 20 ปี สะท้อนถึงความชำนาญและการยึดมั่นในอาชีพเกษตรกรรม ผลกระทบหลักจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ได้แก่ ปัญหาน้ำไม่เพียงพอ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล และความแปรปรวนของสภาพอากาศส่งต่อการวางแผนการเพาะปลูก การปรับตัวที่พบมากที่สุดคือการเปลี่ยนแปลงวิธีปลูกพืช และการปรับเปลี่ยนการทำเกษตร ขณะที่การเพิ่มความหลากหลายของอาชีพและการจัดการการผลิตยังอยู่ในระดับต่ำ การวิเคราะห์เชิงปัจจัยชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น จำนวนแรงงานและเงินทุน ปัจจัยภูมิศาสตร์ ได้แก่ ขนาดที่ดิน ปัจจัยส่วนบุคคลอย่างอายุและประสบการณ์ รวมถึงบทบาทนวัตกรรมทางสังคม เช่น การรวมกลุ่มและการจัดการทรัพยากรร่วมกัน มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อแนวทางและระดับการปรับตัวของเกษตรกร รายงานผลการวิเคราะห์โมเดลมีความเหมาะสมสูง (Pseudo R-square = 0.4826) งานวิจัยนี้จึงเน้นย้ำความสำคัญของการส่งเสริมระบบนิเวศนวัตกรรมทางสังคมควบคู่กับการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สนับสนุนทรัพยากรและความรู้ เพื่อเสริมสร้างความยืดหยุ่นและความมั่นคงทางการเกษตรในสภาวะภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

คำสำคัญ : การปรับตัว, เกษตรกรรายย่อย, นวัตกรรมทางสังคม, สภาพภูมิอากาศ

Abstract

This study aims to (1) analyze the impact of climate change on smallholder rice farmers and their adaptive responses, and (2) examine the factors influencing the level of adaptation among farmers affected by climate variability. This quantitative research targeted farmers in Mueang District Nihom Phatthana, Phrabat, and Bo Haew Subdistricts of Lampang Province. Data were collected using structured questionnaires from 400 respondents and analyzed with descriptive statistics—including frequency, percentage, mean, and standard deviation—as well as multiple regression analysis.

The findings indicate that most farmers are male, older in age, and have over 20 years of farming experience, reflecting both expertise and a strong occupational commitment to agriculture. The primary climate change impacts reported include insufficient water resources, irregular rainfall patterns, and weather variability disrupting crop planning. The most common adaptive strategies observed were changes in cultivation methods and adjustments to the farming calendar, whereas diversification of livelihoods and improvements in production management remained limited. Factor analysis revealed that economic factors (such as labor availability and capital), geographical factors (including land size), personal factors (age and experience), and elements of social innovation (such as group organization and collaborative resource management) significantly influenced farmers' adaptation strategies and levels. The model demonstrated a high degree of fit (Pseudo R-square = 0.4826). This research underscores the importance of promoting social innovation ecosystems alongside the provision of resources and knowledge to enhance agricultural resilience and stability in the face of rapidly changing climatic conditions.

Keywords: Adaptation, Small-scale farmers, Social innovation, Climate change

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1. บทนำ

ข้าวถือเป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และความมั่นคงทางอาหารของประเทศไทย โดยนอกจากจะเป็นอาหารหลักของประชากรแล้ว ยังเป็นแหล่งรายได้สำคัญของเกษตรกรจำนวนมากทั่วประเทศ ประเทศไทยมีพื้นที่เพาะปลูกข้าวมากกว่าครึ่งหนึ่งของพื้นที่เกษตรกรรมทั้งหมด และมีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพทำนากว่า 3.7 ล้านครัวเรือน ซึ่งเป็นจำนวนที่สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของข้าวต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจฐานรากของประเทศอย่างชัดเจน (อารีย์ เชื้อเมืองพาน และคณะ, 2558) อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนในด้านเทคโนโลยีการผลิต การตลาด และโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ แต่แนวโน้มศักยภาพการผลิตข้าวของประเทศกลับลดลงอย่างต่อเนื่องในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปรากฏการณ์นี้สะท้อนถึงปัญหาเชิงโครงสร้างที่ซับซ้อน ซึ่งหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงคือการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ไม่ว่าจะเป็นภาวะฝนทิ้งช่วง ภัยแล้ง น้ำท่วมฉับพลัน หรืออุณหภูมิที่สูงขึ้น ล้วนแล้วแต่มีผลกระทบโดยตรงต่อผลผลิตและคุณภาพของข้าว รวมถึงรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร (ปิยนาก อิมดี, 2567)

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ความผันผวนของสภาพภูมิอากาศมีแนวโน้มรุนแรงและเกิดขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย เช่น จังหวัดลำปาง ซึ่งมีลักษณะภูมิประเทศเป็นแอ่งกระทะ ส่งผลให้เกิดอุณหภูมิสูงในฤดูร้อนและหนาวจัดในฤดูหนาว สภาพอากาศที่สุดโต่งเช่นนี้ส่งผลกระทบต่อการผลิตข้าวอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในฤดูแล้งที่มีปริมาณน้ำไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ที่สำคัญ พื้นที่ส่วนใหญ่ในจังหวัดลำปางยังใช้การผลิตข้าวเพื่อการบริโภคภายในครัวเรือนเป็นหลัก และมีความจำเป็นต้องนำเข้าข้าวจากจังหวัดใกล้เคียงเพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการในบางช่วงของปี (สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดลำปาง, 2565) สำหรับพื้นที่ศึกษาในครั้งนี้ ครอบคลุมเขตอำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้แก่ ตำบลนิคมพัฒนา ตำบลพระบาท และตำบลบ่อแก้ว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีทั้งเขตเกษตรกรรมกึ่งเมืองและชนบท มีความหลากหลายทางภูมิประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ตำบลนิคมพัฒนาและบ่อแก้วที่ยังคงมีการทำนาเป็นอาชีพหลักควบคู่กับการทำไร่พืชผสมผสาน ขณะที่ตำบลพระบาทแม้จะอยู่ใกล้เขตเมือง แต่ยังมีเกษตรกรรายย่อยที่พึ่งพาการปลูกข้าวเป็นรายได้สำคัญในครัวเรือน (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำปาง, 2566)

เกษตรกรในพื้นที่ทั้งสามตำบลเผชิญกับความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งภัยแล้งที่รุนแรงและขาดแคลนน้ำในฤดูเพาะปลูก เนื่องจากแหล่งน้ำธรรมชาติและระบบชลประทานมีจำกัด ขณะเดียวกันยังต้องเผชิญกับปัญหาด้านต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ราคาข้าวตกต่ำ และความไม่แน่นอนด้านตลาด ประกอบกับการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรจากการอพยพแรงงานหนุ่มสาวไปทำงานในเมือง ส่งผลให้เกษตรกรรายย่อยในพื้นที่ต้องรับภาระหนักในการปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่จังหวัดลำปาง โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ รวมถึงการสำรวจรูปแบบและ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ระดับการปรับตัวของเกษตรกรภายใต้บริบทของนวัตกรรมทางสังคม ซึ่งจะมีประโยชน์ในการกำหนดแนวทางพัฒนา และส่งเสริมเกษตรกรอย่างยั่งยืนในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของเกษตรกรที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่มุ่งวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าวภายใต้บริบทของนวัตกรรมทางสังคม ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยเน้นศึกษากลุ่มเกษตรกรในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ได้แก่ ตำบลบ่อแฮ้ว ตำบลพระบาท และตำบลนิคมพัฒนา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญด้านการผลิตข้าว และมีความเปราะบางต่อภาวะภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง การวิจัยดำเนินการตามขั้นตอนหลักดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ เกษตรกรผู้ปลูกข้าวในพื้นที่ตำบลบ่อแฮ้ว ตำบลพระบาท และตำบลนิคมพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 3,190 ราย โดยเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับต่าง ๆ การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง ใช้สูตรของ Taro Yamane (1973) ในการคำนวณกลุ่มตัวอย่างที่มีความคลาดเคลื่อน (acceptable error) ไม่เกิน 5% จากประชากรทั้งสิ้น ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 400 ราย โดยใช้วิธีการสุ่มอย่างมีระบบ (Systematic Sampling) โดยอ้างอิงจากรายชื่อเกษตรกรผู้ปลูกข้าวที่ขึ้นทะเบียนไว้กับสำนักงานเกษตรอำเภอเมืองลำปาง เพื่อให้การเลือกกลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม และลดความเอนเอียงของข้อมูล

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามแบบมีโครงสร้าง (Structured Questionnaire) ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ส่วนหลัก ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (เช่น เพศ อายุ การศึกษา รายได้) 2) ปัญหาและระดับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ 3) แนวทางและรูปแบบการปรับตัวของเกษตรกร 4) ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและภูมิศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิต 5) บทบาทของนวัตกรรมทางสังคมในการปรับตัว (เช่น การรวมกลุ่ม เครือข่ายการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีท้องถิ่น) เครื่องมือดังกล่าวผ่านการตรวจสอบคุณภาพใน 2 ด้าน ได้แก่ ค่าดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (Index of Item-Objective Congruence: IOC) เท่ากับ 0.75 โดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ท่าน และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือประเมินโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาครอนบาค (Cronbach's Alpha) ได้ค่าระหว่าง 0.846 – 0.982 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดีมาก

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการลงพื้นที่จริงในตำบลบ่อแก้ว ตำบลพระบาท และตำบลนิคมพัฒนา จังหวัดลำปาง เพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเกษตรกรผู้ปลูกข้าวจำนวน 400 ราย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผ่านแบบสอบถาม พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลประกอบภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนทั้งเชิงปริมาณและ การเก็บข้อมูลใช้ระยะเวลาประมาณ 3 เดือน โดยมีการขอความยินยอม (Informed Consent) จากผู้ตอบแบบสอบถามก่อนการให้ข้อมูล และมีการควบคุมคุณภาพการกรอกข้อมูลอย่างใกล้ชิด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจะนำมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมทางสถิติ (เช่น SPSS, STATA) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก ได้แก่ 4.1) การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรต่าง ๆ ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 4.2) การวิเคราะห์เชิงอนุมาน (Inferential Statistics) ใช้ แบบจำลองโลจิสติกพหุคูณ (Multinomial Logistic Regression) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกทางเลือกในการปรับตัวของเกษตรกร โดยตัวแปรตาม (Dependent Variable) คือ รูปแบบการปรับตัว (Y) ที่มี 5 ทางเลือก ได้แก่:

Y = 1 ปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืช

Y = 2 ปรับเปลี่ยนปฏิทินการทำเกษตร

Y = 3 ปรับเปลี่ยนชนิดพืชให้เหมาะกับภูมิอากาศ

Y = 4 จัดการกระบวนการผลิต

Y = 5 เพิ่มความหลากหลายของอาชีพ

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเรื่อง ปัจจัยการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยภายใต้นวัตกรรมทางสังคมในบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่จังหวัดลำปาง ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาตามขั้นตอนดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวรายย่อยในจังหวัดลำปาง จำนวน 400 ราย พบว่า เพศ เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 70.50 ขณะที่เพศหญิงมีสัดส่วนร้อยละ 29.50, อายุ ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 46–55 ปี (ร้อยละ 40.00) รองลงมาคือช่วงอายุ 56–65 ปี (ร้อยละ 30.00) แสดงให้เห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงวัย, ระดับการศึกษา เกษตรกรส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 46.50 รองลงมาคือระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 24.75) และระดับปริญญาตรีขึ้นไป (ร้อยละ 21.75), ประสบการณ์ในการทำนา ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการทำนามากกว่า 20 ปี โดยเฉพาะกลุ่มที่มีประสบการณ์ 41 ปีขึ้นไป (ร้อยละ 28.75) และ 21–30 ปี

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(ร้อยละ 25.00) โดยค่าเฉลี่ยของประสบการณ์อยู่ที่ประมาณ 26 ปี จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรในพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์สูง มีบทบาทสำคัญในครัวเรือน และยังคงพึ่งพาอาชีพการทำนาเป็นหลัก ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและแนวโน้มการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระดับชุมชน

ส่วนที่ 2 การวิเคราะห์ผลกระทบของเกษตรกรที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว โดยมีการคิดค่าร้อยละตามตารางดังนี้

ผลกระทบทางตรงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ	จำนวน	ร้อยละ
1. น้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตร	323	80.75
2. อยู่ห่างไกลแหล่งน้ำไม่สามารถเข้าถึงได้	115	28.75
3. ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล	247	61.75
4. สภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้ไม่สามารถวางแผนการปลูกพืชได้	56	14.00

ตารางที่ 2 แสดงผลกระทบทางตรงจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

จากตารางพออธิบายผลการวิจัยได้ว่า เกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าวในจังหวัดลำปางได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างชัดเจน โดยร้อยละ 80.75 ประสบปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการเกษตร และร้อยละ 28.75 อยู่ห่างจากแหล่งน้ำทำให้ไม่สามารถเข้าถึงได้ ขณะที่ร้อยละ 61.75 ระบุว่าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล และร้อยละ 14.00 ไม่สามารถวางแผนการเพาะปลูกได้เนื่องจากสภาพอากาศแปรปรวน สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาด้านน้ำและความไม่แน่นอนของฤดูกาลเป็นอุปสรรคหลักที่กระทบต่อประสิทธิภาพการผลิตและความมั่นคงของเกษตรกรรายย่อยในพื้นที่

สำหรับการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ โดยมีการคิดค่าร้อยละตามตารางดังนี้

การปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว	จำนวน	ร้อยละ
1. ปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืช	309	77.25
2. ปรับเปลี่ยนปฏิทินการทำเกษตร	216	54.00
3. การปรับเปลี่ยนการปลูกพืชให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ	112	28.00
4. การปรับตัวด้วยการจัดการการผลิต	64	16.00
5. การปรับตัวด้วยการเพิ่มความหลากหลายของอาชีพ	137	34.25

ตารางที่ 3 แสดงการปรับตัวในการทำเกษตรกรรม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จากตารางพหุอธิบายผลการวิจัยได้ว่า การปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืช (ร้อยละ 77.25) และปรับเปลี่ยนปฏิทินการทำเกษตร (ร้อยละ 54.00) เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพอากาศที่แปรปรวน แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการปรับตัววิธีคิดและพฤติกรรมการผลิตของเกษตรกรให้ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงอย่างยืดหยุ่น ขณะที่บางส่วนมีการเพิ่มความหลากหลายของอาชีพ (ร้อยละ 34.25) เพื่อกระจายความเสี่ยงด้านรายได้ ส่วนการจัดการการผลิต (ร้อยละ 16.00) และการปรับเปลี่ยนชนิดพืชให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ (ร้อยละ 28.00) ยังพบในระดับต่ำ สะท้อนข้อจำกัดด้านทุนความรู้ และการเข้าถึงเทคโนโลยี จึงจำเป็นต้องมีแนวทางสนับสนุนด้านองค์ความรู้และระบบนิเวศนวัตกรรมที่เอื้อต่อการปรับตัวอย่างยั่งยืนในอนาคต

ส่วนที่ 3 วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ผู้วิจัยสรุปตามตัวแปร โดยภาพรวมดังนี้

ตัวแปร	Marginal Effect				
	Prob(Y=1)	Prob(Y=2)	Prob(Y=3)	Prob(Y=4)	Prob(Y=5)
ค่าคงที่	-0.3217	-0.1713	0.4930	-0.2066	0.2066
ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ					
INCOME	-0.1558	0.1293	0.0265	0.1038	-0.1038
LABOR	0.0035*	-0.0696	0.0661	-0.0664	0.0664
CAPITAL	-0.1588	-0.2184	0.3772	0.2306*	0.2306**
ปัจจัยด้านภูมิศาสตร์					
LAND	0.1530*	-0.0114	0.1644**	-0.0310	0.0310*
ปัจจัยส่วนบุคคล					
AGE	-0.0027**	0.0080*	-0.0053	0.0073	-0.0073
EXP	-0.0043*	0.0465*	0.0508**	-0.0452	0.0452
EDU	0.1549	0.0186	-0.1735	0.0382	-0.0382*
ปัจจัยด้านนวัตกรรมสังคม					
GROUP	0.0439	0.0042*	0.0017	0.0376	0.0370**
KNOWLEDGE	-0.1499	0.0368	0.1540*	0.0010	-0.3492
TRAINING	-0.1530*	-0.0515	0.2098	-0.0702	0.0702
TEACH	0.6322	0.0536	-0.1208	0.2793	0.5224
WATER	0.1556	0.0090*	-0.1646	0.0290**	-0.0290

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

Pseudo R-square = 0.4826 , LR chi-square test = 89.53 (p-value < 0.001)

ที่มา: จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับของการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อย

หมายเหตุ: ** หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 95

* หมายถึง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 90

ตารางที่ 4 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบจำลองการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อระดับการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยส่วนบุคคล และปัจจัยด้านนวัตกรรมทางสังคม โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมปรับตัวของเกษตรกรได้ในระดับที่น่าเชื่อถือ ด้วยค่าความเหมาะสมของโมเดล (Pseudo R-square) เท่ากับ 0.4826 โดยเฉพาะจำนวนแรงงาน (LABOR) และเงินทุน (CAPITAL) มีความสัมพันธ์กับในด้าน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ พบว่า จำนวนแรงงานในครัวเรือน (LABOR) และเงินทุนที่สามารถนำมาลงทุนในการผลิต (CAPITAL) มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับการปรับตัวของเกษตรกร โดยเฉพาะการเลือกใช้แนวทางการจัดการการผลิตอย่างยืดหยุ่น และการประกอบอาชีพเสริม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีทุนมนุษย์และทุนทางเศรษฐกิจในระดับที่เพียงพอจะมีขีดความสามารถในการปรับตัวที่หลากหลายและยืดหยุ่นมากกว่า

ด้าน ปัจจัยภูมิศาสตร์ พบว่า ขนาดที่ดิน (LAND) มีอิทธิพลต่อการเลือกปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ กล่าวคือ เกษตรกรที่มีพื้นที่เพาะปลูกมากกว่ามีแนวโน้มในการปรับเปลี่ยนชนิดของพืชให้เหมาะสมกับฤดูกาลและสถานการณ์ทางภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นการกระจายความเสี่ยงเชิงพื้นที่

สำหรับ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ (AGE) และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม (EXP) พบว่ามีอิทธิพลต่อการเลือกใช้วิธีการปรับตัวที่อิงกับความรู้และประสบการณ์ เช่น การปรับเปลี่ยนปฏิทินการเกษตร หรือการเลือกเวลาปลูกที่เหมาะสม โดยเกษตรกรที่มีอายุและประสบการณ์มากกว่ามักอาศัยการเรียนรู้จากอดีตและประสบการณ์ตรง มากกว่าการเลือกใช้เทคโนโลยีหรือวิธีการใหม่ที่ต้องอาศัยการลงทุน

ในส่วนของ ปัจจัยด้านนวัตกรรมทางสังคม พบว่า การรวมกลุ่มของเกษตรกร (GROUP) และการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำร่วมกัน (WATER) มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการเลือกแนวทางการปรับตัวที่หลากหลาย โดยเฉพาะในประเด็นการบริหารจัดการน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดตั้งกองทุนชุมชน หรือการแบ่งปันองค์ความรู้ภายในกลุ่ม ซึ่งกลไกทางสังคมเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ร่วม (collective learning) และการบริหารจัดการร่วม (co-management) ที่ช่วยเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวของเกษตรกรในระดับชุมชน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวเน้นย้ำถึงความสำคัญของปัจจัยหลายมิติที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อย ซึ่งไม่ได้จำกัดเฉพาะปัจจัยส่วนบุคคลเท่านั้น หากยังรวมถึงปัจจัยโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เงื่อนไขเชิงพื้นที่ และกลไกทางสังคมที่ส่งเสริมการจัดการร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเสริมสร้างความยืดหยุ่น (resilience) ต่อความเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศในระยะยาว

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยภายใต้ต้นนวัตกรรมทางสังคมในบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่จังหวัดลำปาง มีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายผลได้ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ผลกระทบของเกษตรกรที่ได้รับจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยผู้ปลูกข้าว ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาน้ำเป็นอุปสรรคหลักที่เกษตรกรรายย่อยในจังหวัดลำปางต้องเผชิญ เมื่อร้อยละ 80.75 ประสบกับภาวะน้ำไม่เพียงพอต่อการทำเกษตร และร้อยละ 28.75 ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำได้อย่างทั่วถึง ปรากฏการณ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของพุฒิดา ตั้งกิจวนิชกุล และ ณัฐ มาแจ้ง (2566) พบว่าการทำเกษตรไทยปัญหาหลักก็คือการขาดแคลนน้ำและความไม่แน่นอนของฤดูกาลฝนเป็นปัจจัยสำคัญที่ลดประสิทธิภาพการผลิตข้าวและเพิ่มความเสี่ยงต่อความมั่นคงทางอาหารของประเทศ นอกจากนี้ การแปรปรวนของฤดูกาลฝนซึ่งเกษตรกรร้อยละ 61.75 ระบุว่าฝนไม่ตกตรงตามฤดูกาล ยังสอดคล้องกับปวีณ รัตน์ สิงสสิน, และคณะ (2562) พบว่าผู้ปลูกข้าวต้องเผชิญกับช่วงฝนทิ้งช่วงและน้ำท่วมฉับพลันสลับกัน ทำให้ยากต่อการวางแผนการเพาะปลูกและควบคุมต้นทุน เมื่อพิจารณาถึงแนวทางการปรับตัว พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เลือกปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืช (ร้อยละ 77.25) และปรับเปลี่ยนปฏิทินการทำเกษตร (ร้อยละ 54.00) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาทางภูมิสารสนเทศที่รายงานว่าการเลื่อนวันเพาะปลูกและการใช้เทคนิคเพาะปลูกที่ยืดหยุ่นช่วยลดความเสี่ยงจากฝนทิ้งช่วงได้ อย่างไรก็ตาม การปรับเปลี่ยนชนิดพืชให้เหมาะสม (ร้อยละ 28.00) การจัดการกระบวนการผลิต (ร้อยละ 16.00) และการเพิ่มอาชีพเสริม (ร้อยละ 34.25) ยังถูกนำมาใช้ในสัดส่วนต่ำ สะท้อนว่าความรู้ด้านเทคโนโลยีท้องถิ่น ทน และระบบสนับสนุนนวัตกรรมสังคมยังไม่เพียงพอ การศึกษาในกานาและอินเดียชี้ว่า ขาดข้อมูลด้านภูมิอากาศและแหล่งเงินทุนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปรับตัวในรูปแบบเชิงลึก เช่น การใช้น้ำหมุนเวียน (alternate wetting and drying) หรือการใช้พันธุ์ข้าวฤดูสั้น ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาระบบนิเวศนวัตกรรมทางสังคมที่รวมองค์ความรู้จากผู้มีประสบการณ์ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามรุ่น และการเข้าถึงเทคโนโลยีทางการเกษตรจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรรายย่อยสามารถปรับตัวเชิงรุก นอกเหนือจากการปรับเปลี่ยนระดับปฏิบัติการเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ การออกแบบนโยบายและโครงการสนับสนุนควรให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านน้ำ การพัฒนาคลังเมล็ดพันธุ์ทนแล้ง และสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำควบคู่ไปกับการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างกลไกการปรับตัวที่ยั่งยืน

2. วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ ส่วนบุคคล และนวัตกรรมทางสังคมทำหน้าที่เป็นตัวเร่งหรือกีดกันการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยต่อวิกฤติภูมิอากาศ ปัจจัยจำนวนแรงงาน (LABOR)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

แม้จะมีผลเชิงบวกเพียงเล็กน้อยต่อการปรับเปลี่ยนวิธีการปลูก (Prob(Y=1): +0.0035*) แต่กลับส่งผลลบต่อทางเลือกอื่นสะท้อนว่าเกษตรกรที่มีแรงงานมากพอจะเลือกปรับปรุงกระบวนการเพาะปลูกเดิมให้มีประสิทธิภาพก่อนขยายไปสู่ทางเลือกใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูอุทัยสุตกิจ ตฤณ บริบูรณ์ (2567) แนวทางการฟื้นฟูภูมิทัศน์ทางการเกษตรที่เน้นใช้ทรัพยากรภายในครัวเรือนก่อนขยายสู่การสร้างความหลากหลายในอาชีพ ขณะที่เงินทุน (CAPITAL) มีผลทางบวกต่อการจัดการการผลิต (Prob(Y=4): +0.2306*) และการเพิ่มความหลากหลายของอาชีพ (Prob(Y=5): +0.2306**), ซึ่งให้เห็นว่าเกษตรกรที่มีทุนมากกว่าสามารถลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานใหม่ ๆ หรือทดลองสร้างรายได้เสริมได้อย่างมั่นใจขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษารายงานของ สาธก้า ตาลชัย (2568) ที่พบว่าการเข้าถึงทุนช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อความเสี่ยงทางภูมิอากาศ และด้านภูมิศาสตร์ ขนาดที่ดิน (LAND) ส่งผลบวกต่อการเลือกปลูกพืชให้เหมาะสม (Prob(Y=3): +0.1644**) และทางเลือกอื่น ๆ อย่างมีนัย เนื่องจากพื้นที่ใหญ่เปิดโอกาสให้ทดลองหมุนเวียนพืชและจัดสรรพื้นที่สำหรับปรับตัวทางเลือกหลากหลาย ขณะที่ปัจจัยอายุ (AGE) และประสบการณ์ (EXP) แสดงความคิดเห็นว่ากลุ่มอายุมากและมีประสบการณ์สูงมีแนวโน้มใช้การปรับปรุงปฏิทินการทำเกษตรมากขึ้น (Prob(Y=2): AGE +0.0080*; EXP +0.0465*) เนื่องจากเกษตรกรมีความรู้เชิงลึกเกี่ยวกับวัฏจักรพืชและสภาพอากาศในอดีต (จิรัชยา ศิริเลขอนันต์ และ วิชชุดา สร้างเอี่ยม, 2562) ในมิติของนวัตกรรมทางสังคม การรวมกลุ่ม (GROUP) และการจัดการทรัพยากรร่วมกัน (WATER) ส่งผลบวกต่อทางเลือกในการจัดการการผลิตและการเพิ่มอาชีพ (Prob(Y=5): GROUP +0.0370**; WATER Prob(Y=4): +0.0290**), สะท้อนบทบาทของเครือข่ายชุมชนและการแบ่งปันทรัพยากรที่ช่วยลดต้นทุนและเสริมสร้างโอกาสปรับตัวว่ามีประสิทธิภาพกว่าเกษตรกรที่ทำเดี่ยว (นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ, 2565) ทั้งนี้ โมเดลมีความเหมาะสมสูง (Pseudo $R^2 = 0.4826$, $p < 0.001$) แสดงว่าสามารถอธิบายพฤติกรรมปรับตัวได้อย่างน่าเชื่อถือ งานวิจัยจึงชี้ให้เห็นความจำเป็นในการออกแบบนโยบายที่ผสมผสานทั้งการเสริมสภาพคล่องด้านทุน พัฒนาระบบเครือข่ายชุมชน และการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มศักยภาพให้เกษตรกรรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้อย่างยั่งยืนต่อไป

6. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง ปัจจัยการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยภายใต้นวัตกรรมทางสังคมในบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่จังหวัดลำปาง จึงได้มีข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์จากการวิจัยครั้งนี้

1. ควรส่งเสริมการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ข้ามรุ่นโดยจัดตั้งศูนย์เรียนรู้พันธุ์พืชชุมชน ที่เกษตรกรอายุมากทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาด้านการวางแผนผลิต ในขณะที่เกษตรกรรุ่นใหม่เป็นผู้นำการทดลองพันธุ์พืชใหม่ พร้อมทั้งใช้สื่อวิดีโอในการแบ่งปันประสบการณ์ และจัดตั้งธนาคารเมล็ดพันธุ์ชุมชน เพื่อช่วยให้เกษตรกรสามารถเลือกใช้พันธุ์พืชที่เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. ควรพัฒนากลุ่มวิสาหกิจหมุนเวียนในชุมชน ที่สมาชิกสามารถสลับบทบาทเป็นผู้นำธุรกิจตามฤดูกาล เช่น การแปรรูปข้าวในฤดูเก็บเกี่ยว และการเลี้ยงสัตว์ในฤดูแล้ง พร้อมสร้างระบบเครดิตชุมชนที่ใช้แรงงานและผลผลิตเป็นหลักประกัน เพื่อลดการพึ่งพาเงินทุนภายนอกและเพิ่มความมั่นคงทางเศรษฐกิจของครัวเรือนอย่างยั่งยืน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

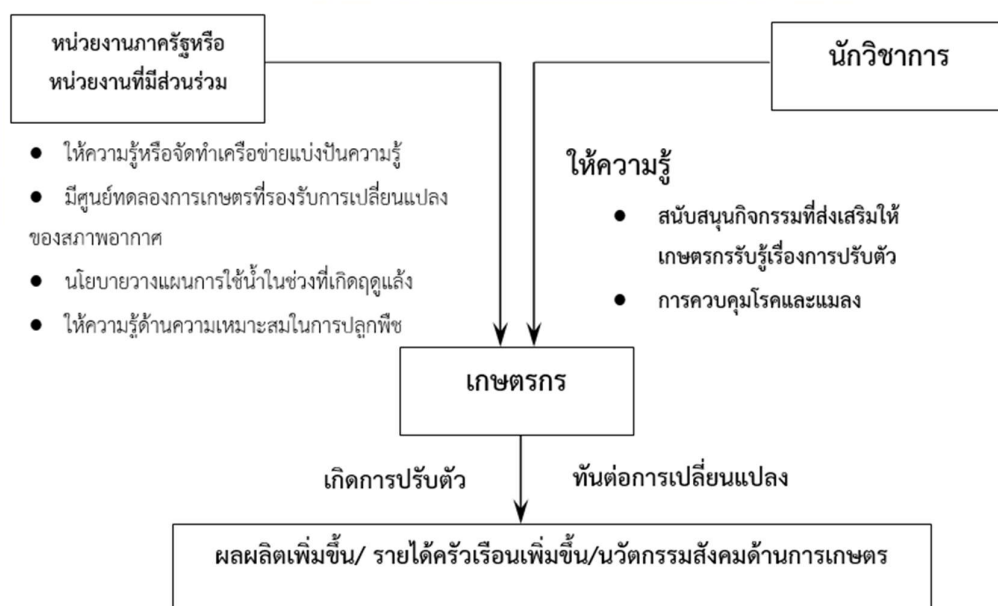
3. ควรจัดตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำชุมชน ซึ่งประกอบด้วยเกษตรกรจากทุกภาคส่วนของลุ่มน้ำ เพื่อร่วมวางแผนการใช้น้ำอย่างมีส่วนร่วม พัฒนาระบบแจ้งเตือนน้ำด้วยเทคโนโลยีง่าย ๆ และกองทุนจัดการน้ำร่วมกัน เพื่อให้เกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการผลิตให้สอดคล้องกับทรัพยากรน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ควรพัฒนาระบบการเงินทางเลือก เช่น กองทุนการปรับตัวชุมชนที่ผสมผสานการออมกลุ่มแบบดั้งเดิมกับระบบสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ โดยเกษตรกรสามารถใช้แรงงานและผลผลิตเป็นหลักประกันแทนเงินสด พร้อมทั้งส่งเสริมระบบประกันภัยแบบดัชนีชุมชนที่สมาชิกร่วมประเมินความเสี่ยงและจ่ายค่าชดเชย เพื่อเพิ่มการเข้าถึงเงินทุนโดยไม่ต้องพึ่งพาสถาบันการเงินภายนอก

ควรจัดตั้งศูนย์ทดลองเกษตรกรรมชุมชนในระดับตำบล ที่มีแปลงทดลองและทีมผู้เชี่ยวชาญชาวบ้านจากเกษตรกรผู้มีประสบการณ์สูงเป็นวิทยากรท้องถิ่น เน้นการเรียนรู้แบบปฏิบัติการและพัฒนาหลักสูตรการปรับตัวแบบโมดูลที่ยืดหยุ่นตามบริบทของแต่ละชุมชน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและฐานความรู้ที่เหมาะสมกับการปรับตัวในพื้นที่อย่างยั่งยืนและเป็นรูปธรรม

7. องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัยเรื่อง ปัจจัยการปรับตัวของเกษตรกรรายย่อยภายใต้นวัตกรรมทางสังคมในบริบทการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในพื้นที่จังหวัดลำปาง ทำให้ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการสังเคราะห์จากการวิจัย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การรับมือกับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน โดยแต่ละหน่วยงานมีบทบาทสำคัญที่แตกต่างกันแต่เสริมกันเป็นระบบเดียวกันรัฐบาลส่วนกลางควรมุ่งเน้นการพัฒนาและแจกจ่ายเมล็ดพันธุ์ข้าวที่แข็งแรง ทนทาน สามารถต้านทานโรคได้ดี และปรับตัวได้ดีในสภาพอากาศที่เปลี่ยนแปลงไป การลงทุนในการวิจัยและพัฒนาพันธุ์พืชเหล่านี้จะเป็นการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งให้กับภาคเกษตรกรรมในระยะยาว ส่วนหน่วยงานภาครัฐในท้องถิ่นควรดำเนินการสำรวจและจัดสรรแหล่งน้ำนอกเขตชลประทานเพื่อใช้เป็นแหล่งน้ำสำรองสำหรับการเกษตรในฤดูแล้ง ซึ่งจะช่วยลดความเสี่ยงจากการขาดแคลนน้ำที่กำลังรุนแรงขึ้น นอกจากนี้ยังต้องส่งเสริมให้เกษตรกรมีแผนการปรับตัวสำรองไว้สำหรับกรณีที่ไม่สามารถเพาะปลูกข้าวได้ โดยการสนับสนุนให้มีกลุ่มอาชีพทางเกษตรกรรมที่หลากหลาย เพื่อป้องกันความสูญเสียทางเศรษฐกิจของครัวเรือนเมื่อเกิดปัญหาจากสภาพอากาศ

สถาบันการศึกษาและนักวิชาการมีบทบาทสำคัญในการเข้าไปให้ความรู้แก่เกษตรกรเรื่องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการเพาะปลูกให้เหมาะสม รวมถึงวิธีการควบคุมโรคและแมลงที่สามารถระบาดได้ดีในช่วงที่สภาพอากาศเปลี่ยนแปลง เนื่องจากหากเกษตรกรไม่มีความรู้ในการรับมือที่ถูกต้อง อาจต้องพึ่งพาสารเคมีกำจัดแมลงมากขึ้น ซึ่งจะเพิ่มต้นทุนและส่งผลเสียต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมเมื่อเกษตรกรได้รับการสนับสนุนอย่างครบถ้วนในทุกด้าน จะส่งผลให้ผลผลิตข้าวเพิ่มสูงขึ้น รายได้จากการเกษตรมีความมั่นคงมากขึ้น และฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนดีขึ้น การได้รับความรู้ในการดูแลรักษาที่ถูกต้องจะช่วยลดการใช้สารเคมี ทำให้สุขภาพของเกษตรกรและครอบครัวดีขึ้น ในขณะเดียวกันก็ช่วยรักษาสีเขียวให้คงความอุดมสมบูรณ์สำหรับคนรุ่นต่อไป

ดังนั้น การสร้างความสามารถให้เกษตรกรปรับตัวรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจึงต้องอาศัยการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบของทุกภาคส่วน โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือการสร้างความมั่นคงและยั่งยืนให้กับภาคเกษตรกรรมและสังคมโดยรวม การลงทุนในการพัฒนาเหล่านี้จะสร้างประโยชน์ที่คุ้มค่าทั้งในระยะสั้นและระยะยาว เป็นการวางรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับอนาคตของประเทศ

เอกสารอ้างอิง

- จิรัชยา ศิริเลขอนันต์ และ วิชชุดา สร้างเอี่ยม. (2562). ทฤษฎีฐานรากว่าด้วยการรู้คิดและการปรับตัวของเกษตรกรภายใต้ความแปรปรวนของภูมิอากาศ. วารสารพฤติกรรมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 11(2), 151–170.
- นิธิตา สิริพงศ์ทักษิณ. (2565). การปรับตัวของชาวนาไทยช่วงวิกฤตโควิด-19 ภายใต้พลวัตการผลิตและตลาดข้าวของชุมชนบ้านเขากลาง จังหวัดพัทลุง. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 18(2), 1–26.
- ปวิณ รัตน์ สิงสสิน, รุจ ศิริสัญลักษณ์, บุศรา ลิ้มนิรันดร์กุล, และ แสงทิวา สุริยงค์. (2562). การปรับตัวของผู้ปลูกข้าวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารเกษตร, 35(1), 125-136.
- ปิยนดา อิมดี. (2567). วาทกรรมที่ทำให้เกษตรกรต้องปรับตัวภายใต้ภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำท่าจีน จังหวัดนครปฐม. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์, 9(6), 128–142.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พระครูอุทัยสุตกิจ ตฤณ บริบูรณ์. (2567). การมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพ ในระบบนิเวศวิทยาชุมชน. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 12(6), 2535–2551.

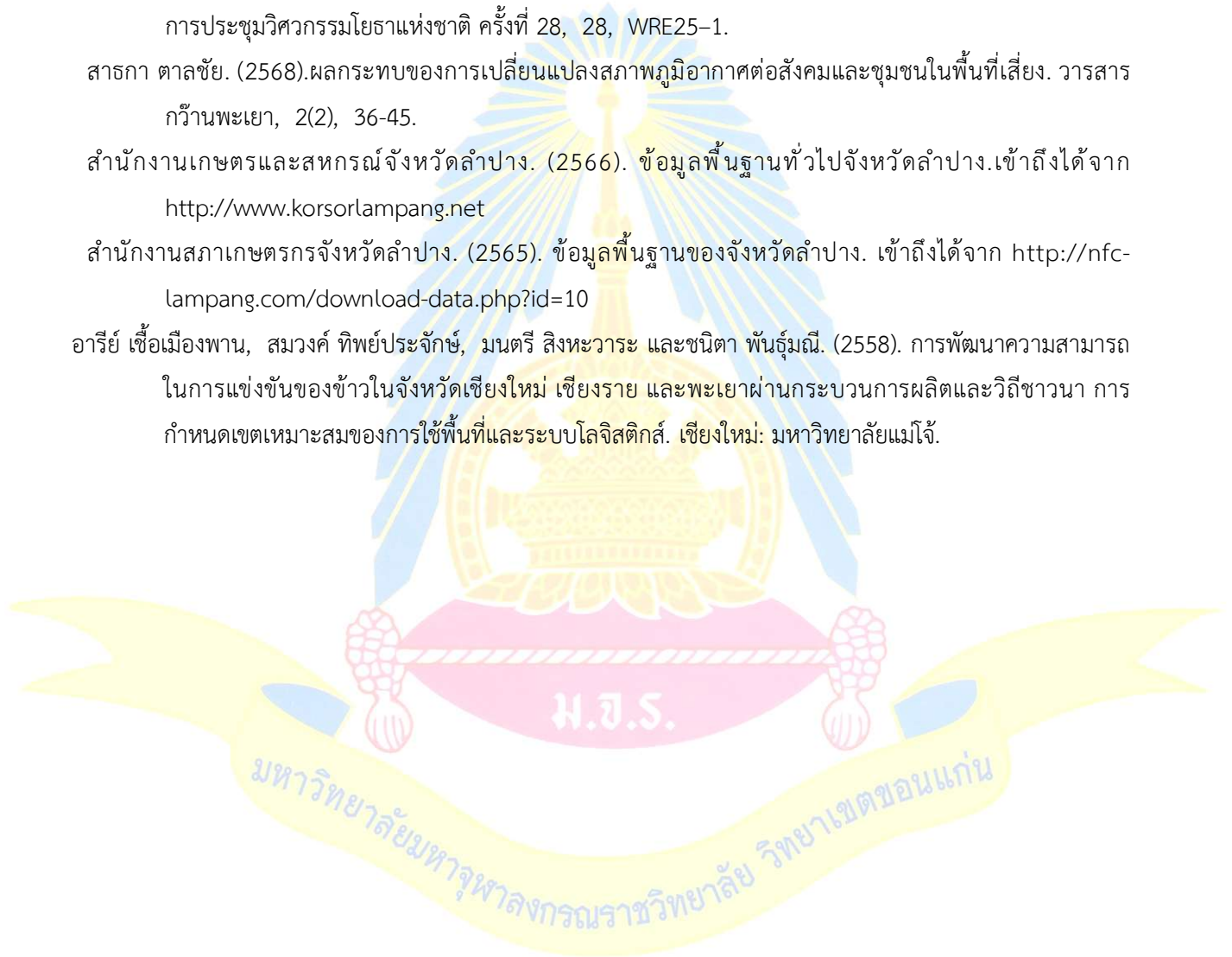
พุดิตา ตั้งกิจวนิชกุล และ ณัฐ มาแจ้ง. (2566). การวิเคราะห์การจัดสรรน้ำ กับความคุ้มทุนทางด้านเศรษฐศาสตร์ การพัฒนาแหล่งน้ำบาดาลและการส่งน้ำระยะไกลขนาดใหญ่เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำวิกฤตภัยแล้ง ตำบลศรีสมเด็จ อำเภอสรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด และ ตำบลหนองฝ้าย อำเภอเลาขวัญ จังหวัดกาญจนบุรี. การประชุมวิศวกรรมโยธาแห่งชาติ ครั้งที่ 28, 28, WRE25–1.

สาธกา ตาลชัย. (2568). ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศต่อสังคมและชุมชนในพื้นที่เสี่ยง. วารสารกวีานพะเยา, 2(2), 36-45.

สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดลำปาง. (2566). ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปจังหวัดลำปาง. เข้าถึงได้จาก <http://www.korsorlampang.net>

สำนักงานสภาเกษตรกรจังหวัดลำปาง. (2565). ข้อมูลพื้นฐานของจังหวัดลำปาง. เข้าถึงได้จาก <http://nfc-lampang.com/download-data.php?id=10>

อารีย์ เชื้อเมืองพาน, สมวงศ์ ทิพย์ประจักษ์, มนตรี สิงหะวาระ และชนิตา พันธุ์มณี. (2558). การพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของข้าวในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และพะเยาผ่านกระบวนการผลิตและวิถีชาวนา การกำหนดเขตเหมาะสมของการใช้พื้นที่และระบบโลจิสติกส์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย: ตามแนวคิดพุทธปรัชญา

Governance and Democracy: A Perspective from Buddhist Philosophy

พระมหาสหัสวรรษ รตนสุธี พระมหาธีรวัฒน์ ธีรวัฑฒโน

พระมหาภานุวัฒน์ สิทธิเมธาวี นัฏพงษ์ วันที

Phramahasaharat Ratanasudhi PhramahaThirawat Thiravadhano

Phramahapanuwat Siddhimeddhavi Natthapong Wantee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahschulalongkornrajavidyalaya Khon Kaen Campus

Corresponding Author E-mail: 6305504027@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

ธรรมาภิบาล (good governance) นับเป็นกระแสที่ทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ให้ความสนใจและนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานขององค์กรด้วยหลักธรรมาภิบาล ซึ่งประกอบด้วยหลักสำคัญ 6 ประการ คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักสำนึกรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ในอีกด้านหนึ่ง ประชาธิปไตยหมายถึงสิทธิของประชาชนในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง รวมถึงเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การเลือกวิถีชีวิตทางการเมือง การรวมกลุ่ม การชุมนุมโดยสงบ และการเลือกตั้งอย่างเสรี ซึ่งเป็นรากฐานของสังคมเสรีและเปิดกว้าง อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจ ธรรมาภิบาล และประชาธิปไตยในเชิงลึกอาจต้องพิจารณาพร้อมกับแนวคิดทางพุทธปรัชญา ซึ่งถือเป็นมรดกทางปัญญาที่ทรงคุณค่า การดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ และถือเป็นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง รวมถึงเสรีภาพในการเลือกวิถีชีวิตของตนเองทางการเมือง เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น เสรีภาพในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการดำเนินกิจการที่เป็นประโยชน์สาธารณะ เสรีภาพแนวคิดทางรัฐศาสตร์ตามพุทธปรัชญา มุ่งเน้นการสร้างผู้ปกครองที่มีคุณธรรมและประชาชนที่มีจิตสำนึกในหน้าที่พลเมือง โดยอาศัยอำนาจจาก “ความดี” มิใช่อำนาจทางกายภาพหรืออำนาจนิยม การปกครองที่ตั้งอยู่บนฐานของคุณธรรมจะนำไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (good governance) ซึ่งก่อให้เกิดความสงบสุขและประโยชน์สุขแก่ประชาชนในวงกว้าง

บทความนี้จึงเสนอว่าการผสมผสานแนวคิดธรรมาภิบาลกับประชาธิปไตยภายใต้กรอบพุทธปรัชญา เป็นแนวทางที่สามารถเสริมสร้างระบอบการเมืองและการบริหารที่ตั้งอยู่บนความถูกต้องชอบธรรม ความมีเมตตา และการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาล, ประชาธิปไตย, พุทธปรัชญา

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

Abstract

Good governance is a trend that all sectors, whether government, private business, and public, are interested in and have applied to their operations.

The principles of good governance, which consist of 6 main principles, are the rule of law, morality, transparency, participation, responsibility, and value. On the other hand, democracy refers to the rights of citizens to participate in political activities, including freedom of expression, political choice, peaceful assembly, and free election, which are the foundations of a free and open society. However, to understand good governance and democracy in depth, it may be necessary to consider it together with Buddhist philosophy, which is a valuable intellectual heritage. Conducting business that benefits the public and is considered freedom of expression in politics, including freedom of choice of one's political life, freedom of expression, freedom to participate with the state in conducting public interest activities, freedom of political thought according to Buddhist philosophy focuses on creating virtuous rulers and citizens who are conscious of their civic duties, using power from "goodness", not physical power or authoritarianism. Governance based on morality will lead to good governance, which will lead to peace and benefits for the people at large.

This article therefore proposes that the integration of the concepts of good governance and democracy under the framework of Buddhist philosophy is an approach that can strengthen political and administrative regimes that are based on righteousness, compassion, and true respect for human dignity.

Keywords : Good Governance, Democracy, Buddhist Philosophy

บทนำ

การบริหารจัดการที่ดีในภาครัฐ (Good Governance) หรือบางที่เรียกกันว่าธรรมาภิบาลนั้นจะช่วยกระตุ้นอย่างมากต่อการพัฒนาและขยายตัวของจริยธรรมในทางธุรกิจทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนมีอยู่อย่างใกล้ชิด ภาครัฐในฐานะที่เป็นผู้ควบคุมกติกาการดำเนินงานของเอกชนย่อมมีผลต่อการเสริมสร้างการบริหารจัดการที่ดีในวงการธุรกิจและการยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรมรวมทั้งความรับผิดชอบต่อสังคม ถ้าการควบคุมย่อหย่อนหรือหน่วยงานในภาครัฐมีส่วนรู้เห็นเป็นใจกับการทุจริตหรือการเอารัดเอาเปรียบสังคมและผู้บริโภคของธุรกิจเอกชนหรือมีการร่วมมือ กันระหว่างคนในภาครัฐกับในภาคเอกชนเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อันมิชอบแล้ว จะเป็นอุปสรรคซึ่งทำให้การเสริมสร้างจริยธรรมในการทำธุรกิจเป็นไปได้ลำบาก(ณัฐ สวาสดิ์รัตน์, 2559)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ประชาชนได้มีบทบาททางการเมืองประเภทที่เรียกว่า เสรีภาพทางการเมือง (Political Liberty) บางโอกาสมีการใช้คำว่าเสรีภาพ ให้มีความหมายตรงกับคำว่าประชาธิปไตยหรือรัฐบาลโดยประชาชน เราอาจจะเรียกรัฐหนึ่งว่าเป็นรัฐบาลอิสระ (Free Government) ถ้าหากประชาชนสามารถกำหนดด้วยตัวเองว่าเขาจะมีรัฐบาลประเภทไหน ในความหมายนี้ เสรีภาพก็คือสิทธิทางการเมืองที่ประชาชนมีอยู่ถ้าหากเสรีภาพนี้มีอยู่ในตัวของปัจเจกชนทุกคนรัฐก็เป็นประชาธิปไตย (สุมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ, 2563) ในบริบทของสังคมไทยซึ่งมี พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานของวัฒนธรรมและจริยธรรม แนวคิด ประชาธิปไตยเชิงพุทธ (Buddhist Democracy) ได้รับการหยิบยกขึ้นมาเป็นทางเลือกเชิงอุดมการณ์ที่น่าสนใจ แนวคิดดังกล่าวเน้นย้ำถึงบทบาทของประชาชนในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของรัฐ โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการกำกับพฤติกรรมของทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง คุณลักษณะของประชาธิปไตยเชิงพุทธจึงมิได้มุ่งเน้นเพียงการเลือกตั้งหรือการใช้เสียงข้างมากเท่านั้น หากยังเน้น “ธรรมจริยา” ของผู้นำ ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ความไม่เบียดเบียน และการแสวงหาประโยชน์เพื่อประชาชนเป็นสำคัญด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมธรรมาภิบาลในภาครัฐ การสร้างจริยธรรมในภาคธุรกิจ และการพัฒนาประชาธิปไตยภายใต้กรอบพุทธปรัชญา จึงควรเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายของสังคมที่มีความเป็นธรรม โปร่งใส มีส่วนร่วม และยั่งยืน

1. หลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล หรืออาจเรียกได้ว่า การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี หลักธรรมรัฐ และบริษัทภิบาล ฯลฯ ซึ่งเรารู้จักกันในนาม “Good Governance” หมายถึง การปกครองที่เป็นธรรมไม่ใช่แนวความคิดใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคม แต่เป็นการสะสมความรู้ที่เป็นวัฒนธรรมในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมวลมนุษย์เป็นพัน ๆ ปี ซึ่งเป็นหลักการเพื่อการอยู่ร่วมกันในบ้านเมืองและสังคมอย่างมีความสุข สามารถประสานประโยชน์และคลี่คลายปัญหาข้อขัดแย้งโดยสันติวิธีและพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน (กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน, 2568)

ม.ป.ร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

องค์ประกอบหลักธรรมาภิบาล 6 ประการ ดังนี้

1. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมายกฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุป คือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่กระทำการตามอำเภอใจหรืออำนาจของบุคคล

2. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริตความเสียสละ ความอดทน ขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

3. หลักความโปร่งใส คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพซึ่งจะเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของภาครัฐและภาคเอกชนปลอดภัยจากการทุจริตคอร์รัปชัน

4. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวน สาธารณะ การประชาพิจารณ์การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ และจัดการผูกขาดทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

5. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหาร ตลอดจนคณะข้าราชการ ทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำ ต้องตั้งใจปฏิบัติภารกิจตามหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

6. หลักความคุ้มค่า ผู้บริหาร ต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้น ในการบริหารจัดการจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัด และความคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายไปที่ผู้รับบริการหรือประชาชนโดยส่วนรวม

แต่จะเป็นหลักการใดก็ตาม ก็จะต้องเห็นว่าหลักการทั้งหลายล้วนมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาความสมดุล ในมิติต่างๆ ไปได้ เช่น หลักคุณธรรมก็คือการรักษาสมดุลระหว่างตนเองกับผู้อื่นคือไม่เบียดเบียนผู้อื่นหรือตัวเองจนเดือดร้อน ซึ่งการที่มีความโปร่งใสเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมตรวจสอบก็เพื่อมุ่งให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นถึงความสมดุลดังกล่าวว่าอยู่ในวิสัยที่ยอมรับได้ ส่วนหลักความรับผิดชอบต่อสังคมก็ต้องสมดุลกับเสรีภาพที่เป็นสิ่งสำคัญของทุกคน และหลักความคุ้มค่าก็ต้องสมดุลกับหลักอื่นๆ เช่น บางครั้งองค์กรอาจมุ่งความคุ้มค่าจนละเลยเรื่องความเป็นธรรมหรือโปร่งใส หรือบางครั้งที่หน่วยงานโปร่งใสมากจนคู่แข่งจนล่วงรู้ความลับที่สำคัญในการประกอบกิจการ ความสมดุล หรือธรรมจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของธรรมาภิบาล

องค์กรทุกองค์กรมีองค์ประกอบที่สำคัญสองส่วน คือ “งาน” และ “คน” หมายความว่า องค์กร ทุกประเภท ต้องมีองค์ประกอบด้านงาน ซึ่งได้แก่ การกิจที่ต้องทำตามวัตถุประสงค์และการจัดระบบงานเพื่อให้สามารถทำการกิจได้ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การที่จะประกอบภารกิจได้ตามเป้าหมายขององค์กรจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สองที่ดี คือ มีคนหรือบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถเหมาะสมและเพียงพอที่จะปฏิบัติงาน ปัจจัยด้าน “คน” หรือบุคลากร นี้ จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะ ถึงแม้ว่าองค์กรจะมีการจัดองค์กรและการบริหารงานที่ดี แต่ถ้าพนักงานปฏิบัติงานไม่ดี ไม่มีความรู้ความสามารถ ขาดความซื่อสัตย์ ขาดความรักสามัคคีกันหรือขาดความจงรักภักดีต่อองค์กร ก็เป็นการยากที่จะบริหารงานให้บรรลุเป้าหมายได้ จึงกล่าวได้ว่าการบริหารงานบุคคลเป็นหัวใจในการบริหารองค์กรใดๆ ก็ตาม หากการบริหารงานบุคคลล้มเหลวจะเป็นการยากที่องค์กรจะประสบความสำเร็จ

การบริหารทรัพยากรบุคคลเป็นพื้นฐานในการบริหารงานทุกชนิด โดยมีขอบข่ายกว้างขวางเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกันเป็นลูกโซ่ ตั้งแต่การสรรหาคัดเลือกบุคคลเข้าทำงาน การพัฒนาความรู้ความสามารถ การให้ค่าตอบแทนและผลประโยชน์ต่างๆ แก่พนักงาน การดูแลความปลอดภัยและ สุขภาพในการทำงาน และสิทธิตามรัฐธรรมนูญ สิทธิตามกฎหมายแรงงาน เมื่อองค์กรเป็นที่รวมกันของ ผู้คนที่มีความแตกต่างกันทั้งเรื่องครอบครัว การศึกษา และลักษณะนิสัยส่วนตัวของแต่ละคนความแตกต่างดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาในการทำงานร่วมกันได้ ดังนั้นการมีหลักการปกครองที่ดีจะ ช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้ การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารทรัพยากรบุคคล ซึ่งเป็นหลักการบริหารจัดการที่ได้รับการยอมรับถึงประสิทธิภาพในการจัดการ เหมาะกับทุกองค์กรที่จะนำมาใช้ในการปกครองพนักงาน นอกจากนั้นแล้ว องค์กรควรคำนึงถึงหลักสิทธิตามกฎหมายดังกล่าวด้วย เพื่อให้พนักงานได้รับการคุ้มครองสิทธิ มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงานโดยปฏิบัติตามกฎหมายไทยอย่างเคร่งครัด

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. รูปแบบประชาธิปไตย

ระบอบประชาธิปไตย หรือการปกครองตนเองของประชาชน แบ่งเป็นดังนี้ 1) ประชาธิปไตยโดยตรง คือ ประชาชนมาประชุมกัน อภิปรายและลงคะแนนกันในเรื่องสำคัญ เช่น การประชุมเรื่องงบประมาณ กฎหมาย ในระดับท้องถิ่น หรือการลงประชามติในระดับประเทศ เช่นการจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ 2) ประชาธิปไตยโดยระบบผู้แทน เนื่องจากประเทศส่วนใหญ่มีประชาชนมาก มีความซับซ้อนต้องแบ่งงานกันทำ จึงมักใช้วิธีเลือกผู้แทนขึ้นไปเป็นฝ่ายบริหารและฝ่ายออกกฎหมาย 3) ประชาธิปไตยแบบประชาชนมีส่วนร่วม การผสมผสานทั้ง 2 แบบรวมทั้งการให้ประชาชนมีการปกครองตนเองในระดับท้องถิ่น มีองค์กรอิสระที่รักษาลผลประโยชน์ฝ่ายประชาชนมีสื่อมวลชนและองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง ภาคประชาชนหรือสังคมพลเมืองมีบทบาทในการตัดสินใจเรื่องการบริหารประเทศค่อนข้างมาก ไม่ได้ปล่อยให้ผู้แทนทำทุกอย่างโดยประชาชนให้ใช้สิทธิแค่เลือกตั้งผู้แทนนาน ๆ ครั้งเท่านั้น (วิทยา เชียงกุล, 2565)

องค์ประกอบสำคัญของประชาธิปไตยกล่าวสรุปในเชิงวิชาการได้ว่าระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้นต้องอยู่บนรากฐานหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ 1) หลักอำนาจอธิปไตยของประชาชน ประชาชนแสดงออก ซึ่งการเป็นเจ้าของโดยใช้อำนาจที่ตามกระบวนการเลือกตั้งอย่างอิสระและทั่วถึงในการให้ได้มาซึ่งตัวผู้ปกครองและตัวแทนของตน รวมทั้งประชาชนมีอำนาจในการคัดค้านและถอดถอนผู้ปกครองและผู้แทนที่ประชาชนเห็นว่าไม่ได้บริหารประเทศในทางที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น มีพฤติกรรมฉ้อโกง หาผลประโยชน์ทับซ้อนจนร่ำรวยผิดปกติ 2) หลักเสรีภาพ ประชาชนทุกคนมีความสามารถในการกระทำการหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามบุคคลที่ต้องการตราบเท่าที่การกระทำของเขานั้นไม่ไปละเมิดรอนสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นหรือละเมิดต่อความสงบเรียบร้อยทางสังคมและความมั่นคงของประเทศชาติ 3) หลักความเสมอภาค การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงทรัพยากร และคุณค่าต่าง ๆ ของสังคมที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่ถูกกีดกันด้วยสาเหตุแห่งความแตกต่างทางชั้นวรรณะ ทางสังคมชาติพันธุ์ วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ฐานะทางเศรษฐกิจหรือด้วยสาเหตุอื่น 4) หลักการปกครองโดยกฎหมายหรือหลักนิติธรรม ให้ความคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทั้งในเรื่องสิทธิเสรีภาพในทรัพย์สิน การแสดงออก การดำรงชีพ 5) หลักการปกครองโดยเสียงข้างมาก ควบคู่ไปกับการเคารพเสียงส่วนน้อย การตัดสินใจใดๆ

ที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนหม่มาก การตัดสินใจของฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร หรือฝ่ายตุลาการย่อมต้องถือเอาเสียงข้างมากในเรื่องนั้น ๆ เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจทางเลือกโดยถือว่าเป็นตัวแทนที่สะท้อนความต้องการหรือข้อเรียกร้องของคนหม่มากหลักการนี้ต้องควบคู่ไปกับการเคารพและคุ้มครองสิทธิเสียงส่วนน้อยด้วย ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะจะไม่ใช้วิธีการพวกมากลากไปเพื่อผลประโยชน์ของพวกเขา (วิทยา เชียงกุล, 2565)

3. ประชาธิปไตยเชิงพุทธ

ประชาธิปไตยตามแนวพุทธศาสตร์เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ที่มีปรากฏอยู่ในคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่โดยที่คำสอนของพระพุทธศาสนาที่ไม่ใช่ศาสตร์แห่งการเมืองการปกครองโดยตรง จึงไม่มีหลักทฤษฎีทางรัฐศาสตร์

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

โดยเฉพาะ แต่เป็นคำสอนที่เกี่ยวข้องกับศีลธรรมและจริยธรรม ที่ทั้งผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครองจะต้องประพฤติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการอยู่ร่วมกันทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม องค์กร สังคม ประเทศชาติ นานาชาติ และมนุษยชาติทั้งมวล การศึกษาวิชา รัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนา จึงศึกษาโดยกำหนดกรอบแนวคิด โดยอาศัยหลักคำสอนที่มีปรากฏอยู่ในพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับหลักการทางรัฐศาสตร์

ดังนั้นรัฐศาสตร์มีความความหมายทั่วไปที่มีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การแสวงหาอำนาจ การได้มาซึ่งอำนาจ แสวงหาจากตัวเอง ได้มาเพราะพฤติกรรมที่ตัวเองกระทำแต่ในความหมายของอำนาจตามแนวพระพุทธศาสนาที่เกิดขึ้นจากการประพฤติสุจริตทางกาย วาจา และใจ อำนาจเกิดจากการที่ตัวเองประพฤติคุณธรรมตั้งอยู่ในคุณธรรม การแสวงหาอำนาจ และการได้มาซึ่งอำนาจจึงเกิดประโยชน์สุขให้แก่ตัวเองเป็นเบื้องต้น มีความสุข ไม่เดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและสังคม การใช้อำนาจตามแนวพระพุทธศาสนาโดยวิธีการบำเพ็ญประโยชน์แก่บุคคลอื่น เกื้อกูลแก่มหาชน ในการปฏิสัมพันธ์กับมวลชน อำนาจของคุณธรรมที่มีอยู่ในตัวผู้ใช้บวกกับอำนาจที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น คือ ความต้องการผลประโยชน์เกิดขึ้น ซึ่งเป็นผลประโยชน์ทั้งสอง จะลงตัวอย่างสมบูรณ์แบบ ได้รับการตอบสนองเป็นที่พอใจแบบสมประโยชน์อย่างเต็มที่ นั่นก็คือฝ่ายผู้ใช้อำนาจก็มีเป้าหมายเพื่ออำนาจให้เกิดประโยชน์ เพื่อความผาสุกแก่ผู้อื่นอยู่แล้ว อีกฝ่ายก็ต้องการผลประโยชน์และความสุขตามความต้องการของตัวเอง เป้าหมายจึงบรรลุผลได้ด้วยดี ฝ่ายผู้ให้ก็พอใจ ฝ่ายผู้รับก็ดีใจ จึงเป็นการใช้อำนาจโดยปราศจากผลร้ายใด ๆ ผลของการใช้อำนาจ เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคม แบบค่อยเป็นค่อยไป โดยสันติวิธี โดยความสมัครใจและเต็มใจ เป็นการเปลี่ยนแบบถาวรหรือยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงเป็นที่ยอมรับของสังคมว่าจะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใดทั้งสิ้น (สงบ เชื้อทอง, 2568)

เมื่อกล่าวถึงการปกครองทั้งตามหลักพระพุทธศาสนาและหลักรัฐศาสตร์ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ การที่รัฐหรือประเทศจะปกครองพลเมืองให้มีความมั่นคงอย่างสันติสุขได้ยั่งยืนตลอดไปนั้น ซึ่งสถาบันการเมืองจะต้องใช้หลักศาสนาเพื่อให้พลเมืองได้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเฉพาะพุทธศาสนาที่เน้นการปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งเป็น 3 สุจริต คือ ให้มีความประพฤติดีประพฤติชอบ 3 ประการ ได้แก่ 1) กายสุจริต กล่าวคือ มีความสุจริตทางกาย ทำสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยกาย 2) วาสุจริต คือมีความสุจริตทางวาจา พูดสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยวาจา และ 3) มโนสุจริต คือ มีความสุจริตทางใจ คิดสิ่งที่ตั้งามถูกต้อง ประพฤติชอบด้วยใจ ทั้งนี้ เพราะการปกครองพลเมืองเพื่อให้สังคมนั้น ๆ ดำเนินไปได้สงบเรียบร้อย มีความยุติธรรม มีความสามัคคี ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ได้มาซึ่งการมีเสถียรภาพทางสังคมและการนำสังคมไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ความผาสุก การบริหาร และการปกครองของสังคมในอดีตมีความสัมพันธ์กับศาสนาอย่างใกล้ชิดมีการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกัน ศาสนาจึงเป็นที่มาของอุดมการณ์รูปแบบเดียวเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการธำรงรักษาความชอบธรรมของการปกครองและการยอมรับของประชาชนที่มีต่อผู้ปกครอง ดังนั้น พระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นส่วนพระธรรม คือ คำสอน และพระวินัย คือ คำสั่งมีคุณค่าต่อการปกครองทั้งในด้านการปกครองตนเอง การปกครองหมู่คณะ และการปกครองประเทศ หรือสังคมโดยส่วนรวมตลอดจนมีการปกครองโลกหมู่มา กล่าวคือ มุ่งส่งเสริมให้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

บุคคลนั้นสำรวจ ผักผ่อน ปรับปรุง เคารพ ควบคุม บังคับภายใน คือ จิตใจ เชื่อมันรับผิดชอบตนเอง เป็นการปกครองตนเอง รู้จักธรรมชาติและความต้องการของผู้อื่น ใช้พระคุณควบคู่กับการใช้พระเดช เป็นการปกครองหมู่คณะและปกครองประเทศหรือสังคมโดยรวม (อภินันท์ จันทะนี, 2568.)

4. เสรีภาพทางการเมืองตามแนวพระพุทธศาสนา

เมื่อศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับหลักรัฐศาสตร์ตามแนวพระพุทธศาสนาที่ผู้เขียนได้นำเสนอในหัวข้อที่ผ่านมาเป็นการนำเสนอในมุมกว้าง แต่เมื่อศึกษาตัวอย่างบุคคลในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาก็จะพบว่า พระพุทธศาสนาได้ให้เสรีภาพแก่มวลมนุษย์ทั้งหลายไม่ให้มีการแบ่งชั้นวรรณะ เช่น ในกัณณกถอลสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงว่า “วรรณะทั้ง 4 คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ และศูทรถ้ามีคุณธรรมแล้วชื่อว่าเสมอกัน โดยพระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าถ้าจะนำไม้สาละ ไม้มะม่วง ไม้มะเดื่อที่แห้งมาเผาไฟ ผลคือเปลวไฟ สีของไฟ และแสงของไฟ ที่เกิดขึ้น ก็จะไม่ต่างอะไรกัน ส่วนในพระวินัยปิฎกได้มีบทบัญญัติที่ห้ามไม่ให้มีการซื้อขายทาส เช่น ห้ามไม่ให้ภิกษุมิทาสหญิงขายรับใช้ ภิกษุใดฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ นอกจากนี้ พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงทาสที่เข้ามาบวชแล้วได้รับสิทธิทั้งปวงเท่าเทียมกับภิกษุอื่น และพระเจ้าแผ่นดินในครั้งนั้นถือว่าทาสที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วให้ถือว่าเจ้าของไม่มีสิทธิ์ที่จะจับกุมหรือเรียกตัวคืน แต่เพื่อตัดปัญหายุ้งยากพระบรมศาสดาจึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ผู้ที่จะเข้ามาบวชไม่ให้หนีเข้ามา ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองก่อน ก่อนจะบวช จึงมีคำถามว่าท่านเป็นไทหรือเปล่า ในกรณีอื่นที่เกี่ยวกับเสรีภาพของมนุษย์ที่พระพุทธเจ้าให้เว้นจากการซื้อขายมนุษย์เพื่อทำการค้า เพราะหลักพระพุทธศาสนากำหนดว่าการซื้อขายมนุษย์ถือว่าเป็นอาชีวะที่ทุจริตอีกทั้งพระพุทธศาสนาเน้นให้มีความเมตตาต่อสัตว์ทั้งหลายไม่ให้มีการบูชายัญด้วยการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ เช่น ในกรณีเรื่องพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงรับสั่งให้เตรียมการบูชายัญ โดยใช้โค ลูกโคตัวผู้ ลูกโคตัวเมีย แพะ และแกะ อย่างละ 500 ตัว ผูกไว้ที่เสาเพื่อฆ่าสังเวทเพเจ้า เมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้า ก็ทรงเลิกการบูชายัญ หันมาทรงทำความดีแทน นอกจากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แล้ว เรื่องเสรีภาพทางพระพุทธศาสนาที่สังคมโลกยอมรับถึงความใจกว้างของพระพุทธศาสนาที่ให้เสรีภาพไม่บังคับให้เชื่อหรือไม่เชื่อ เช่นในกาลามสูตร ไม่ให้เชื่อเพราะเหตุ 10 ประการ คือ 1) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยฟังตามกันมา 2) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยนำสืบกันมา 3) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยตื่นข่าวลือ 4) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยอ้างตำรา 5) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยนิกเอง 6) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยคาดคะเน 7) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยตรึกเอาตามอาการ 8) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยพอใจว่าตรงกับที่ตัวเองคิด 9) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าพอเชื่อได้ 10) ไม่ควรปลงใจเชื่อโดยเห็นว่าสมณนี้เป็นครูของเรา

มุมมองต่อ สิทธิกับหน้าที่ นั้น คำสอนทางพระพุทธศาสนาชี้ให้เห็นว่า สิทธิกับหน้าที่เป็นสิ่งที่คู่กันที่จะได้และเรียกร่องเอาสิ่งที่ตนพึงได้นั้น บุคคลก็มีหน้าที่ที่จะต้องทำ เพื่อเป็นส่วนร่วมที่จะดำรงรักษาและสร้างสรรค์พัฒนาสังคมประชาธิปไตยนั้นด้วย ถ้าอยากใช้สิทธิก็ควรปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี และเมื่อมีการทำหน้าที่ด้วยดี สังคมประชาธิปไตย ก็จะได้รับ การรักษาไว้ เพื่อให้คนมีโอกาสที่จะใช้สิทธิได้ต่อไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2568.)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

5. สรุป

การใช้หลักธรรมาภิบาลทำให้องค์กรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์กร เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์กรเป็นการสร้างสำนึกที่ดีในการบริหารงาน และการทำงานในองค์กร และจัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลืองการติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ

การนำหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) มาใช้ในการบริหารงานองค์กร ทั้ง 6 ด้านเนื่องจากผู้เขียนเป็นผู้บริหารอยู่ในองค์กรภาคเอกชน เห็นควรนำองค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในการบริหารงานในองค์กร โดยเน้นไปในทางบริหารจัดการ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายและรวมถึงการให้การสนับสนุนปัจจัยทรัพยากรทางการบริหารที่เพียงพอ สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและมีการติดตามประเมินผลในการนำไปใช้เป็นระยะๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพขององค์กร

การใช้เสรีภาพในพระพุทธศาสนากับประชาธิปไตยนั้น โดยประชาธิปไตยเน้นเรื่องสิทธิมากกว่าหน้าที่ ในพระพุทธศาสนาเน้นหน้าที่มากกว่าสิทธิ การสร้างให้มีเสรีภาพในพระพุทธศาสนาเป็นการสร้างได้ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ส่วนในประชาธิปไตยสร้างได้ด้วยการปฏิบัติตามระเบียบตัวบทกฎหมายเป็นสำคัญเมื่อนำหลักของรัฐธรรมนูญและพุทธศาสตร์มาบูรณาการร่วมกันจึงทำให้พลเมืองของประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตยมีเสรีภาพทางการเมืองทั้งกายและใจควบคู่กันไปโดยไม่ต้องสงสัยแต่ประการใดทั้งสิ้น

6. องค์ความรู้ที่ได้รับ

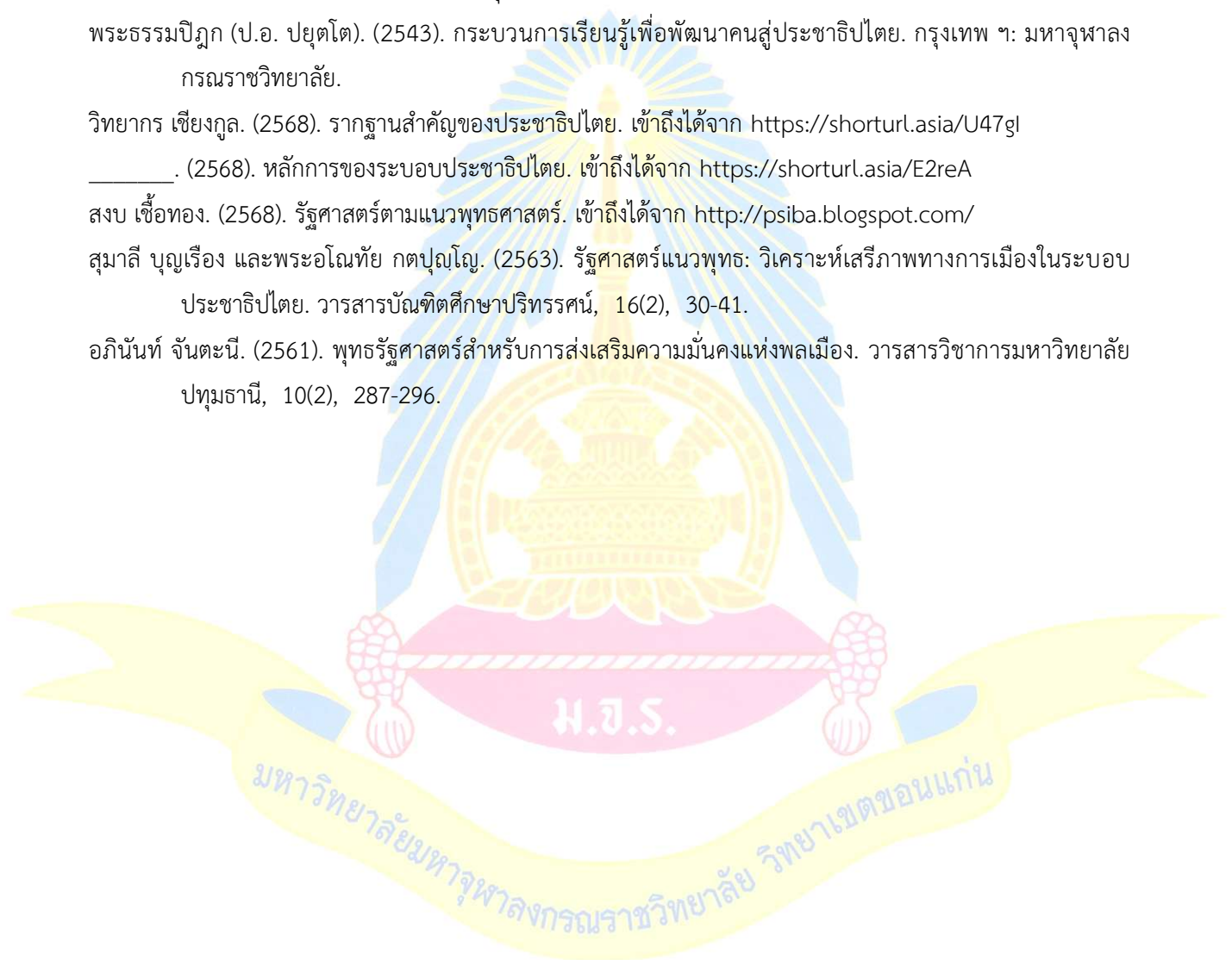
จากการศึกษาหัวข้อธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย : ตามแนวคิดพุทธปรัชญา โดยเนื้อหามุ่งเน้นไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตยในมุมมองของพุทธศาสนา โดยเน้นให้เข้าใจว่า การปกครองที่ดีต้องอาศัยหลักธรรม 6 ประการ ได้แก่ นิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม ความรับผิดชอบ และความคุ้มค่า ซึ่งแต่ละประการมีบทบาทสำคัญต่อความเสถียรภาพและความยั่งยืนของสังคม นอกจากนี้ บทความยังเน้นว่าการปกครองในเชิงพุทธนั้นจะต้องดำเนินการด้วยความเมตตากรุณาและมีคุณธรรม นำไปสู่การเสริมสร้างความเข้าใจและการยอมรับของประชาชน รวมทั้งสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี เพื่อสร้างความร่วมมือและความสมดุลในสังคม ขณะเดียวกัน พระพุทธศาสนาและศีลธรรมเป็นกำลังสำคัญที่สนับสนุนและเสริมสร้างความเข้าใจในเรื่องธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความดีงามและความเป็นธรรมในระบบการปกครอง ต้องอิงอยู่บนหลักธรรมของพระพุทธเจ้าเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมในภาพรวม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน. (2568). หลักธรรมาภิบาล. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/eMtW9>
- ณรัฐ สวาสดีรัตน์. (2559). พุทธธรรมกับองค์กรในมิติธรรมาภิบาล. การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 และระดับนานาชาติ ครั้งที่ 1 พุทธบูรณาการกับการวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมให้ยั่งยืน, 28 มีนาคม 2559 (หน้า 730-743). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ ฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิทยากร เชียงกุล. (2568). รากฐานสำคัญของประชาธิปไตย. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/U47gl>
- _____. (2568). หลักการของระบอบประชาธิปไตย. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/E2reA>
- สงบ เชื้อทอง. (2568). รัฐศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์. เข้าถึงได้จาก <http://psiba.blogspot.com/>
- สุมาลี บุญเรือง และพระอโณทัย กตปุญโญ. (2563). รัฐศาสตร์แนวพุทธ: วิเคราะห์เสรีภาพทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์, 16(2), 30-41.
- อภิรักษ์ จันตะนี. (2561). พุทธรัฐศาสตร์สำหรับการส่งเสริมความมั่นคงแห่งพลเมือง. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี, 10(2), 287-296.

การบริหารจัดการปัญหาประชากรของเมืองใหญ่ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน Managing the Population Problem of Large Cities in the context of current Thai society

ทักษะ สุดแสนผม อรุณ ไชยนิทย์ ณัฐฐา เกิดทรัพย์

Thaksa sudsenphom Arun Chainit Natta Kertsup

หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

Doctor of Public Administration,

Program in Public Administration, Phranakhon Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: tankworld94@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาที่เกิดจากประชากรจริง ประชากรแอบแฝง และแรงงานต่างด้าวของเมืองใหญ่ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน และเสนอแนวทางการบริหารจัดการปัญหาอย่างเหมาะสม โดยจะใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสารและการสังเคราะห์ข้อมูลจากงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสะท้อนภาพรวมของปัญหาอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัญหาประชากรของเมืองใหญ่ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน เกิดจากประชากรจริงที่มีการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างอายุและเข้าสู่สังคมสูงวัยมากขึ้น ประชากรแอบแฝง เป็นผู้ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนหรือไม่มีเลขประจำตัวประชาชน จึงไม่มีสถานะทางกฎหมายอยู่นอกเหนือระบบการจัดการของรัฐ ไม่สามารถรวมอยู่ในแผนพัฒนา หรือระบบคุ้มครองทางสังคมได้ แรงงานต่างด้าวมักลักลอบเข้าเมืองผิดกฎหมาย ไม่มีใบอนุญาตทำงาน และประกอบอาชีพแข่งขันกับคนไทยส่วนผลกระทบจากปัญหาประชากรต่อสังคมไทย จะมีด้านเศรษฐกิจ เกี่ยวกับการจ้างงาน ค่าแรง และระบบประกันสังคม ด้านสังคมก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำ ไม่มีความมั่นคงส่งผลต่อสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษาและบริการสาธารณะ มักประสบกับปัญหาในการจัดสรรทรัพยากรและบุคลากรที่ไม่เพียงพอกับประชากรที่มีจำนวนมากเกินไป และด้านความขัดแย้งหรือปัญหาความมั่นคง เพราะประชากร ที่ไม่มีสถานะหรือลักลอบเข้ามาในประเทศขาดการควบคุมทำให้มีความเสี่ยงต่อการเกิดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีปัญหากันส่งผลต่อความมั่นคงของประเทศได้ง่าย สำหรับแนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพควรเน้นการดำเนินงานใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ 1) การกำหนดนโยบายของรัฐที่ชัดเจนและครอบคลุม โดยเฉพาะนโยบายด้านทะเบียนราษฎรและแรงงานต่างด้าว 2) การส่งเสริมบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาสังคมในการช่วยระบุและดูแลกลุ่มประชากรเปราะบาง 3) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและการพัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ และ 4) การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดีที่สามารถนำมาปรับใช้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ได้เป็น “PPIB Model”

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

คำสำคัญ: ประชากรแอ่งแฝง, แรงงานต่างด้าว, ปัญหาประชากร, สังคมไทย, การจัดการเชิงนโยบาย, การบริหารประชากรของเมืองใหญ่

Abstract

This article aims to study the current situation and problems arising from the registered population, undocumented population, and migrant workers of Large Cities within the context of Thai society. It also proposes appropriate management approaches. The study employs document analysis and synthesizes information from research studies, academic articles, and other relevant documents to provide a systematic overview of the issues. The findings reveal that the population of Large Cities challenges in contemporary Thai society stem from three main groups: (1) the registered population, which is undergoing demographic changes such as an aging population; (2) the undocumented population, which includes individuals without legal registration or a national ID number, placing them outside the state management system and excluding them from national development plans and social protection systems; and (3) migrant workers, many of whom enter the country illegally, lack work permits, and compete with Thai nationals for jobs. These population issues affect Thai society in several dimensions. Economically, they impact employment, wages, and the social security system. Socially, they contribute to inequality, insecurity, and health risks. In terms of education and public services, they create resource and personnel allocation challenges due to excessive population numbers. Additionally, undocumented and illegal populations pose a risk to national security, as their lack of legal status and oversight increases the potential for conflict and social instability. To address these challenges effectively, four key strategies are proposed 1) Establishing clear and comprehensive state policies, especially concerning civil registration and migrant labor; 2) Empowering local administrative organizations and civil society to identify and support vulnerable population groups; 3) Applying modern technology and developing integrated, efficient data systems; and 4) Learning from best practices and case studies that can be adapted to the Thai context. The findings and proposals are synthesized into a new body of knowledge called the "PPIB Model."

Keywords: Undocumented population, migrant workers, population problems, Thai society, policy management, Population management of large cities

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

บทนำ

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาประชากรที่มีความซับซ้อนหลากหลายมิติทั้งในแง่ของจำนวนประชากรที่แท้จริงตามทะเบียนราษฎรจากข้อมูลทางการปกครอง ทั่วประเทศ ณ วันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2568 มีจำนวนประชากรทั่วราชอาณาจักร 65, 932, 105 คน โดยแยกเป็นผู้ชายจำนวน 32, 132, 528 คน และผู้หญิงจำนวน 33, 799, 577 คน (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2568) โดยเฉพาะเมืองที่มีขนาดใหญ่อย่างเช่น กรุงเทพมหานคร เชียงใหญ่ ขอนแก่น เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มประชากรแอบแฝงที่ไม่มีสถานะ ทางกฎหมาย รวมถึงแรงงานต่างด้าวที่ลี้ภัยเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้มักจะเกิดขึ้นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อประชากรศาสตร์ โดยเฉพาะปัญหาของสังคมที่เข้าสู่สังคมสูงวัยที่มีสัดส่วนของผู้สูงอายุ หรือประชากรที่มีอายุ 60 ปี ขึ้นไป ได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่สัดส่วนของอัตราการเกิด และจำนวนประชากรในวัยทำงานลดน้อยลง (กลุ่มเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพเครือข่าย กองส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ, 2568) สาเหตุเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลของแรงงานในภาคการผลิต ซึ่งทางด้านเศรษฐกิจมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้านมาเป็นกำลังในการผลิต จากสาเหตุของปัญหาดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อ การวางแผนด้านสวัสดิการ การให้บริการสาธารณะ การจัดสรรทรัพยากร และการรักษาความมั่นคงภายในประเทศ ตามมาเป็นลำดับ

แม้จะการจัดการบริหารด้านสวัสดิการและด้านอื่นๆ ตามเกณฑ์สากลทั่วไปแล้วก็ตาม แต่เมืองขนาดใหญ่ก็ต้องวางแผนในการบริหารจัดการได้ยาก เนื่องจากยังปรากฏมีกลุ่มประชากรแอบแฝงและแรงงานต่างด้าวมียังมีจำนวนไม่น้อยก็ยังคงอยู่นอกกระบบการดูแลของรัฐ แลบางส่วนก็ไม่มีสิทธิ์เข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึงได้ ขณะเดียวกันก็ได้สร้างภาระด้านสาธารณสุขให้เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก เมื่อพิจารณาจากข้อมูลที่ยานสถานการณโรคโควิด-19 โดยกรมควบคุมโรคพบว่าผู้ป่วยต่างด้าวที่เป็นโรคโควิด-19 ที่พบมากที่สุด คือ ชาวเมียนมา มีจำนวนร้อยละ 88.8 ของผู้ป่วยต่างด้าวทั้งหมด รองลงมาคือ กัมพูชาร้อยละ 5.8 ลาวร้อยละ 5.4 โดยจังหวัดที่พบผู้ป่วยมากที่สุดคือ จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 14, 465 ราย และมีผู้ป่วยจำนวนสะสม 23, 935 ราย (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.), 2568) นอกจากนี้ยังมีทางด้านการศึกษา และความปลอดภัยในระดับชุมชนและประเทศ การขาดระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพและข้อมูลประชากรที่แม่นยำยังเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้รัฐไม่สามารถตอบสนองต่อปัญหาได้อย่างเท่าทันและครอบคลุม รวมถึงอุปสรรคที่เกิดจากนโยบายและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับประชากรแอบแฝงและแรงงานต่างด้าวยังมีสภาพที่ไม่พร้อมอีกทั้งยังขาดเอกภาพ และบางส่วนไม่สอดคล้องกับบริบทจริงของพื้นที่และความต้องการของภาคประชาชน

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาสถานการณ์และปัญหาที่เกิดจากประชากรจริง ประชากรแอบแฝง และแรงงานต่างด้าวของเมืองใหญ่ในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน โดยวิเคราะห์จากมุมมองของข้อมูลเชิงนโยบาย สถานการณ์เชิงพื้นที่ และแนวโน้มด้านประชากรศาสตร์ ตลอดจนเสนอแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิง

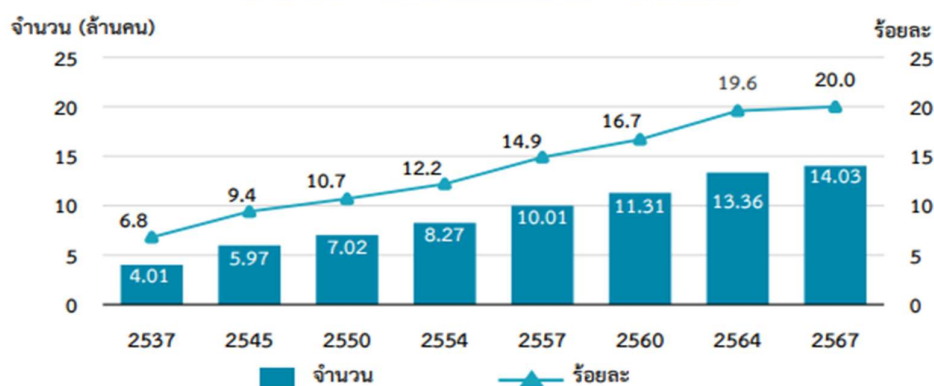
อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ปฏิบัติการ โดยเฉพาะการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาและการบริหารจัดการประชากรในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน และเพื่อสนับสนุนการพัฒนานโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับประชาชนที่เหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

1. สภาพปัญหาประชากรในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน

1. ปัญหาของประชากรจริง “ประชากรจริง” หมายถึง ประชากรไทยที่มีสถานะทางกฎหมาย หรือประชากรไทยตามทะเบียนสำมะโนครัว ซึ่งเป็นบุคคลที่มีชื่ออยู่จริงในทะเบียนบ้านตามระบบทะเบียนราษฎรของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ซึ่งรัฐสามารถระบุจำนวนและจัดสรรบริการสาธารณะได้อย่างเป็นทางการ จากข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2567). พบว่า ในแต่ละปีประชากรไทยมีการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างอายุ โดยมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมสูงวัยมากขึ้น ส่งผลให้สัดส่วนของประชากรวัยแรงงานลดลง ขณะที่ภาระในการดูแลผู้สูงอายุและเด็กเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากผลการสำรวจ พบว่า จำนวนประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยปี 2537 มีผู้สูงอายุร้อยละ 6.8 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20.0 ในปี 2567 ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้สูงอายุ พ.ศ. 2537- 2567

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567. กรุงเทพฯ ฯ กลุ่มสถิติสุขภาพและภาวะทางสังคมกลุ่มสถิติสุขภาพและภาวะทางสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

แม้ว่ารัฐจะมีข้อมูลประชากรในระบบทะเบียนราษฎรอยู่ก็จริง แต่ยังคงมีการเคลื่อน ย้ายถิ่นฐานภายในประเทศของประชาชนบางกลุ่มที่ไม่แจ้งย้ายตามกฎหมาย เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการวางแผนพัฒนาท้องถิ่น เช่น การจัดสรรงบประมาณ การวางแผนด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการให้บริการสาธารณสุขหรือการศึกษาในบางพื้นที่ที่มีจำนวนประชากรอยู่อาศัยจริงมากกว่าจำนวนในทะเบียนสำมะโนครัว

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. ปัญหาประชากรแอบแฝง

ประชากรแอบแฝง (undocumented population) ในที่นี้หมายถึงบุคคลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยแต่ไม่มีสถานะทางทะเบียนหรือไม่มีเลขประจำตัวประชาชน ซึ่งอาจรวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ตามแนวชายแดน เด็กที่เกิดจากพ่อแม่ต่างด้าวและไม่ได้จดทะเบียนเกิดอย่างถูกต้อง ตลอดจนผู้ย้ายถิ่นภายในประเทศที่ไม่ได้แจ้งย้ายเข้าอย่างเป็นทางการ บุคคลเหล่านี้จึงถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มคนไร้เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลเป็นบุคคลที่ไม่เคยได้รับการรับรองความเป็นบุคคลตามกฎหมาย (Legal Personality) จากรัฐใด หรือเป็นบุคคลที่ไม่มีชื่ออยู่ในทะเบียนราษฎรของรัฐใดๆ เป็นคนไร้รัฐหรือเป็นคนไร้สัญชาติ (จิตรลดา คำสงค์, 2561) อย่างไรก็ตาม กลุ่มประชากรแอบแฝงเหล่านี้มักประสบปัญหาในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐาน เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล และการจ้างงานที่เป็นธรรม

ดังนั้น การไม่มีสถานะทางกฎหมายยังส่งผลให้บุคคลเหล่านี้อยู่นอกเหนือระบบการจัดการของรัฐ ไม่สามารถรวมอยู่ในแผนพัฒนา หรือระบบคุ้มครองทางสังคมได้อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดความเปราะบางทางสังคม และในบางกรณีอาจนำไปสู่การถูกแสวงหาประโยชน์ โดยมีขอบ เช่น การค้ามนุษย์หรือการจ้างงานแบบผิดกฎหมาย ตามมาอีกด้วย

3. ปัญหาแรงงานต่างด้าว

ประเทศไทยยังคงประสบปัญหาคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย ดังจะเห็นได้จากข่าวสถานการณ์การเคลื่อนย้ายประชากรข้ามชาติในลักษณะต่างๆ ทั้งการหลบหนีเข้าเมืองทั่วไปและการอพยพหนีภัยจากการสู้รบหรือความอดอยากจากประเทศต้นทาง เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก เช่น กลุ่มมุสลิมโรฮิงญา ชนกลุ่มน้อยจากประเทศเมียนมา แรงงานต่างด้าว ผิดกฎหมาย เป็นต้น (จิตรลดา คำสงค์, 2561) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีที่ตั้งเหมาะสมในการเป็นศูนย์กลางภูมิภาค ซึ่งถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ (Strategic Location) ในแถบภูมิภาคนี้ เนื่องจากประเทศไทยตั้งอยู่ในทวีปเอเชียในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในบริเวณพื้นที่ที่เรียกว่า "คาบสมุทรอินโดจีน" ที่ตั้งสำหรับประเทศไทยจัดว่ามีลักษณะดีและส่งผลดีในหลายด้าน โดยเฉพาะที่ตั้งทางเศรษฐกิจ (Economic Location) เนื่องจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีประชากรหนาแน่น เป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากร ธรรมชาติหลายชนิด เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่ยิ่งใหญ่ของโลก (กระทรวงอุตสาหกรรม, 2552)

จากเหตุผลดังกล่าวอาจมีส่วนทำให้มีแรงงานต่างด้าวจากประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะเมียนมา กัมพูชา และลาว หลั่งไหลเข้ามาทำงานเป็นจำนวนมาก และอีกสาเหตุหนึ่งอาจมาจากช่องว่างขอรายได้ที่เพิ่มขึ้นระหว่างประเทศไทยและประเทศเพื่อนบ้าน ตลอดถึงความต้องการแรงงานที่เพิ่มขึ้นภายในประเทศไทยเอง และการพัฒนาของระบบขนส่งที่เชื่อมระหว่างประเทศในกลุ่มแม่น้ำโขงในช่วงกว่าทศวรรษที่ผ่านมามีส่วนทำให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศเพื่อนบ้านได้ลักลอบเข้ามาทำงานในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก (ปิ๊งปอนด์ รักอำนวยกิจ, 2552) โดยแรงงานต่างด้าวเหล่านี้สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มหลัก ได้แก่ แรงงานที่เข้ามาอย่างถูกต้องตามระบบ MOU และแรงงานที่ลักลอบเข้าเมืองหรือพำนักอยู่เกินระยะเวลาที่กำหนด จากข้อมูลของสำนักบริหารแรงงานต่างด้าว กรมการจัดหางาน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(2562) ระบุว่า ประเทศไทยมีแรงงานต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานทั่วราชอาณาจักรปี 2562 รวมทั้งสิ้น 3,005,376 คน ซึ่งเป็นตัวเลขที่เพิ่มขึ้นจากปีก่อนๆ หากดูสถิติย้อนหลังตั้งแต่ปี 2556-2562 พบว่า มีแรงงานต่างด้าวทำงานในประเทศไทยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ แม้ในปัจจุบันนี้จำนวนของแรงงานต่างด้าวก็ไม่ลดลงกลับเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีข้อมูลจากการเปิดเผยของ นายสมชาย มรกตศรีวรรณ อธิบดีกรมการจัดหางานว่า มีการตรวจพบแรงงานต่างชาติหลายสัญชาติ ทั้งเมียนมา กัมพูชา เวียดนาม จีน รัสเซีย และอินเดีย เข้ามาประกอบอาชีพแข่งขันกับคนไทยในหลากหลายพื้นที่ ได้สั่งการให้ชุดเฉพาะกิจกรมการจัดหางาน ดำเนินการกวาดล้างแรงงานต่างชาติที่แย่งอาชีพคนไทย รวมถึงแรงงานต่างชาติที่ทำงานผิดกฎหมาย ไม่มีใบอนุญาตทำงาน อย่างเข้มงวดและไม่เลือกปฏิบัติ โดยจะใช้มาตรการลงพื้นที่สุ่มตรวจสถานประกอบการในทุกจังหวัดทั่วประเทศโดยไม่มีการแจ้งล่วงหน้า พื้นที่เป้าหมายในการสุ่มตรวจ อาทิ กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ภูเก็ต สมุย พัทยา เชียงใหม่ ซึ่งเป็นแหล่งประกอบอาชีพหลักของคนไทย รวมถึงย่านการค้าและแหล่งเศรษฐกิจสำคัญที่มีแรงงานต่างชาติทำงานอยู่เป็นจำนวนมาก อาทิ เยาวราช ห้วยขวาง ปากคลองตลาด อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ และตลาดนัดชื่อดังต่างๆ ซึ่งผลการดำเนินการในปีงบประมาณ 2568 (ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2567-18 เมษายน 2568) มีการเข้าตรวจสอบสถานประกอบการที่จ้างแรงงานต่างชาติทั่วประเทศแล้วจำนวน 38,734 แห่ง ดำเนินคดี 1, 329 แห่ง และตรวจสอบแรงงานต่างชาติ จำนวน 523,706 คน แยกเป็นสัญชาติเมียนมา 398,493 คน กัมพูชา 70,371 คน ลาว 32,983 คน เวียดนาม 522 คน จีน 9,189 คน และสัญชาติอื่น ๆ 12,148 คน มีการดำเนินคดีกับแรงงานต่างชาติทั้งสิ้น 2,575 คน ในจำนวนนี้ พบเป็นการแย่งอาชีพคนไทยถึง 883 คน แยกเป็นสัญชาติเมียนมา 481 คน กัมพูชา 139 คน ลาว 109 คน อินเดีย 24 คน เวียดนาม 54 คน จีน 21 คน และสัญชาติอื่น ๆ 55 คน โดยอาชีพที่พบคนต่างชาติแย่งอาชีพมากที่สุด ได้แก่ งานเร่ขายสินค้า งานตัดผม งานขับชี่ ยานพาหนะ และงานนวด ตามลำดับ ส่วนงานที่คนต่างชาติถูกดำเนินคดีเนื่องจากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ได้แก่ งานขายของหน้าร้าน งานช่างก่อสร้าง และงานกรรมกร ตามลำดับ (กรมการจัดหางาน สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว, 2568)

แม้ในปัจจุบันนี้จะมีระบบการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว และการจัดการผ่านศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (One Stop Service) แล้วก็ตาม แต่การดำเนินการในทางปฏิบัติมักเกิดความล่าช้าและซับซ้อน ส่งผลให้มีแรงงานต่างด้าวจำนวนมากเลือกอยู่ในระบบนอกกฎหมายเพื่อหลีกเลี่ยงค่าใช้จ่ายและขั้นตอนที่ยุ่งยาก ทำให้แรงงานเหล่านี้กลายเป็น “แรงงานเงา” ที่ไม่สามารถควบคุมหรือให้ความคุ้มครองตามกฎหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมักตกเป็นเหยื่อของการแสวงหาประโยชน์ทั้งจากนายจ้างและขบวนการค้ามนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมายโดยตรง

2. ผลกระทบจากปัญหาประชากรต่อสังคมไทย

ปัญหาประชากรที่ซับซ้อนในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นประชากรแออัด แรงงานต่างด้าว หรือประชากรที่เคลื่อนย้ายถิ่นฐานโดยไม่มีการแจ้งย้ายอย่างถูกต้อง ล้วนส่งผลกระทบต่อระบบสังคมในหลากหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การให้บริการสาธารณะ ตลอดจนมิติด้านความมั่นคงและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนใน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สังคม หากไม่มีการบริหารจัดการที่เหมาะสม ปัญหาเหล่านี้จะทวีความรุนแรงขึ้น และอาจกลายเป็นภาระระยะยาวต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ นอกจากนี้ยังมีผลกระทบต่อสังคมไทยด้านต่างๆ ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ: การจ้างงาน ค่าแรง ระบบประกันสังคม ผลกระทบที่เห็นได้ชัดในด้านเศรษฐกิจ คือ การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างแรงงานของประเทศ แรงงานต่างด้าวจำนวนมากเข้ามาทำงานในภาคการผลิต เกษตรกรรม และก่อสร้าง ซึ่งเป็นภาคที่แรงงานไทยไม่เพียงพอหรือไม่ต้องการทำ ส่งผลให้เกิดการแข่งขันด้านค่าจ้าง โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานไร้ฝีมือ ซึ่งอาจทำให้ค่าแรงของแรงงานไทยมีแนวโน้มลดลง หรือไม่สามารถปรับขึ้นตามค่าครองชีพได้ ในขณะเดียวกัน ระบบประกันสังคมยังไม่สามารถครอบคลุมกลุ่มแรงงานนอกระบบและแรงงานต่างด้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ แรงงานที่ไม่มีสถานะหรือละเว้นการขึ้นทะเบียน จะไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครอง ส่งผลให้ภาครัฐต้องรับภาระในกรณีที่แรงงานเจ็บป่วย หรือประสบอุบัติเหตุในการทำงาน นอกจากนี้ ภาระค่าใช้จ่ายในการควบคุมแรงงานผิดกฎหมายและการดำเนินคดีตามกฎหมายก็เป็นต้นทุนแฝงทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น

2. ด้านสังคม: ความเหลื่อมล้ำ ความมั่นคง สุขภาพอนามัย ในมิติทางสังคมปัญหาประชากรกลุ่มแอบแฝงและแรงงานต่างด้าวมีผลกระทบต่อความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำด้านโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐาน เช่น การรักษาพยาบาล ที่อยู่อาศัย และการศึกษาของบุตรหลานแรงงานต่างด้าว กลุ่มที่ไม่มีสถานะทางกฎหมายมักตกอยู่นอกระบบสวัสดิการของรัฐ และเสี่ยงต่อการถูกเลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นการสร้างความเปราะบางทางสังคมและความรู้สึกไม่เป็นธรรมในระดับพื้นที่ ส่วนทางด้านสุขภาพอนามัย กลุ่มประชากรนอกระบบอาจไม่สามารถเข้าถึงการตรวจสุขภาพ การป้องกันโรค หรือวัคซีนได้อย่างทั่วถึง ซึ่งส่งผลต่อการควบคุมโรคระบาดในระดับประเทศ โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดวิกฤต เช่น โรคโควิด-19 ที่กลุ่มแรงงานในระบบปิดที่เป็นโรงงานหรือแคมป์ก่อสร้าง กลายเป็นจุดระบาดสำคัญที่ยากแก่การควบคุม

3. ด้านการศึกษาและบริการสาธารณะ ปัญหาของเด็กที่เกิดจากแรงงานต่างด้าวหรือกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีสถานะทางทะเบียนมักประสบกับอุปสรรคในการเข้าถึงระบบการศึกษา แม้ว่ารัฐบาลไทยจะมีนโยบายให้เด็กทุกคนสามารถเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐได้โดยไม่จำกัดสถานะทางกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่ามีเด็กจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้เข้าเรียน หรือถูกกีดกันทางอ้อมเนื่องจากปัญหาภาษาหรือเอกสารประกอบการสมัคร ในส่วนด้านบริการสาธารณะอื่นๆ เช่น น้ำประปา ขยะ การคมนาคม และสาธารณสุขในพื้นที่ที่มีประชากรแฝงจำนวนมากมักประสบกับปัญหาในการจัดสรรทรัพยากรและบุคลากรที่ไม่เพียงพอ เพราะจำนวนประชากรจริงในพื้นที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนคนใช้ หรือผู้รับบริการจริง ส่งผลให้เกิดภาวะเกินศักยภาพของระบบราชการท้องถิ่น

4. ความขัดแย้งหรือปัญหาความมั่นคง ปัญหาประชากรที่ไม่มีสถานะหรือลักลอบเข้ามาในประเทศ ยังเป็นความท้าทายด้านความมั่นคง โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนและเขตเมืองที่มีการกระจัดตัวของแรงงานผิดกฎหมาย ปรากฏการณ์นี้สามารถกระตุ้นความตึงเครียดระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม หรือการเหยียดเชื้อชาติ นอกจากนี้ยังมีความเสี่ยงที่แรงงานบางกลุ่มจะเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมผิดกฎหมาย เช่น ค้ายาเสพติด ค้ามนุษย์ หรือเป็นช่องทางของการก่ออาชญากรรมข้ามชาติ การขาดระบบควบคุมที่มีประสิทธิภาพยังเปิดช่องให้เกิดการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทุจริตในกระบวนการขึ้นทะเบียนแรงงาน การจัดหาใบอนุญาตทำงาน หรือแม้แต่การค้าสัญชาติ ซึ่งไม่เพียงส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของนโยบายรัฐ แต่ยังบ่อนทำลายหลักนิติธรรมและธรรมาภิบาล ในระยะยาว

สรุปจากการวิเคราะห์ผลกระทบของปัญหาประชากรในหลากหลายมิติ จะเห็นได้ว่าประเด็นดังกล่าวไม่ใช่เพียงปัญหาทางด้านประชากรศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเป็นประเด็นสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงที่มีความเกี่ยวข้องซับซ้อนกันอย่างเป็นระบบ การละเลยหรือแก้ไขเฉพาะหน้าโดยไม่คำนึงถึงบริบทเชิงโครงสร้าง จะยิ่งทำให้ปัญหาลูกกลมและซับซ้อนขึ้น ดังนั้น การบริหารจัดการปัญหาประชากรจึงควรเป็นนโยบายสาธารณะที่มีการบูรณาการหลายฝ่าย เพื่อให้การพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างสมดุลและยั่งยืน

3. แนวทางการบริหารจัดการปัญหาประชากรของเมืองใหญ่

การบริหารจัดการปัญหาประชากรในบริบทสังคมไทยปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่มีความหลากหลายและบูรณาการทั้งในระดับนโยบาย ระดับพื้นที่ และเชิงปฏิบัติการ เนื่องจากลักษณะของปัญหาประชากรมีความซับซ้อน สัมพันธ์กับหลายมิติทั้งเศรษฐกิจ สังคม ความมั่นคง และสิทธิมนุษยชน ดังนั้น แนวทางการจัดการจึงต้องอิงกับข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน มีความแม่นยำ และเปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีบทบาทร่วมในการกำหนดทิศทางและดำเนินการอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน โดยมีแนวทางจัดการที่สำคัญดังนี้

1. Policy Management: การบริหารจัดการเชิงนโยบายของรัฐ การบริหารจัดการเชิงนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายด้านทะเบียนราษฎร และแรงงานต่างด้าว ซึ่งภาครัฐจะต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการประชากร ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทะเบียนราษฎร การจดทะเบียนแรงงานต่างด้าว หรือการจัดทำฐานข้อมูลประชากรให้มีความเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านนโยบายทะเบียนราษฎร ซึ่งทางภาครัฐได้พัฒนาระบบทะเบียนกลางของกรมการปกครอง ซึ่งมีการบูรณาการข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐหลายแห่ง เช่น กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานประกันสังคมแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีความจำเป็น ต้องพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มเติมในการจัดการกลุ่มประชากรแออัดหรือไม่มีสถานะทางทะเบียน เช่น เด็กไร้สัญชาติในพื้นที่ชายแดน หรือแรงงานที่ไม่ได้รับการจดทะเบียนตามกฎหมาย สำหรับนโยบายแรงงาน ภาครัฐมีการกำหนดมาตรการผ่อนปรนให้แรงงานต่างด้าวสามารถขึ้นทะเบียนและขอใบอนุญาตทำงานได้ในบางช่วงเวลา เพื่อรองรับความต้องการแรงงานในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายในบางช่วงขาดความต่อเนื่อง และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้แรงงานบางส่วนยังคงอยู่นอกระบบ ทั้งนี้ การปรับปรุงนโยบายควรมุ่งเน้นการจัดระบบจ้างงานที่เป็นธรรม การคุ้มครองสิทธิแรงงาน และการร่วมมือ กับประเทศต้นทางของแรงงานต่างด้าวอย่างจริงจัง

2. Participation: การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและภาคประชาสังคม การจัดการปัญหาประชากรจะประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และภาคประชาสังคม ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลจริงในระดับพื้นที่และเชื่อมโยงกับชุมชน รวมถึงองค์กรท้องถิ่น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สามารถเข้ามามีบทบาทในด้านการขึ้นทะเบียนประชากรแบบแฟง ด้วยการจัดการบริการด้านสุขภาพและการศึกษาให้แก่ประชากรกลุ่มเปราะบาง รวมทั้งการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับแรงงานต่างด้าวผ่านกิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมและการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ส่วนภาคประชาสังคม เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) และเครือข่ายภาคประชาชน ก็มีบทบาทในการให้ความรู้ด้านสิทธิบางประการที่แรงงานจะต้องรับรู้ การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และเป็นกลไกเฝ้าระวังการละเมิดสิทธิของแรงงานและประชากรไร้สัญชาติ ด้วยเหตุนี้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและองค์กรชุมชนจึงควรถูกบรรจุไว้ในนโยบายระดับชาติ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาอย่างรอบด้าน

3. Information and communication technology: การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร การจัดการเกี่ยวกับประชากรจะนำเอาเทคโนโลยีสารสนเทศและฐานข้อมูลเข้ามาใช้ เพราะจะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารจัดการประชากรในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะในด้านการจัดเก็บ วิเคราะห์ และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาระบบฐานข้อมูลประชากรกลางที่สามารถบูรณาการข้อมูลจากหลายกระทรวง เช่น ข้อมูลสุขภาพ ข้อมูลการศึกษา ข้อมูลการทำงาน และข้อมูลสถานภาพทางทะเบียน จะช่วยให้รัฐสามารถติดตามสถานการณ์และแนวโน้มของประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงสามารถออกแบบนโยบายเฉพาะกลุ่มได้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ เทคโนโลยีสามารถนำมาใช้ในการขึ้นทะเบียนแรงงานผ่านระบบออนไลน์ การยืนยันตัวตนด้วยไบโอเมตริกส์ (Biometric) และการตรวจสอบสถานะผ่านฐานข้อมูลแบบเรียลไทม์ เพื่อลดช่องว่างและความซ้ำซ้อนในการทำงานระหว่างหน่วยงาน

4. Best practices: การเรียนรู้จากกรณีตัวอย่างแนวปฏิบัติที่ดี การศึกษากรณีตัวอย่างแนวทางปฏิบัติที่ดีสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ในการนำไปปรับใช้ในบริบทของประเทศไทย ตัวอย่างที่น่าสนใจ ได้แก่ 1) โครงการพัฒนาระบบทะเบียนประวัติประชากรกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่สูงของจังหวัดเชียงราย ที่ร่วมมือระหว่างภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในการสำรวจและให้เลขประจำตัวชั่วคราวแก่บุคคลไร้สถานะ ทำให้เด็กสามารถเข้าถึงการศึกษาและสาธารณสุขเบื้องต้นได้ 2) โครงการ One Stop Service Center (OSS) เพื่อขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าว ซึ่งช่วยลดความซับซ้อนของขั้นตอนทางกฎหมาย และเป็นการบูรณาการการทำงานระหว่างกระทรวงแรงงาน กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานตำรวจแห่งชาติ 3) ระบบทะเบียนชีวมิติ (Biometric Registration) ของสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง ที่ช่วยให้สามารถระบุตัวตนแรงงานและบุคคลต่างด้าวได้อย่างแม่นยำ ลดความเสี่ยงด้านความมั่นคง จากกรณีศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ความร่วมมือแบบบูรณาการและการใช้เทคโนโลยีสามารถช่วยจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ

สรุปการจัดการปัญหาประชากรในบริบทสังคมไทยปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยการบริหารจัดการที่เป็นระบบ โดยมีภาครัฐเป็นกลไกหลักในการกำหนดนโยบายเชิงโครงสร้างที่ครอบคลุม พร้อมส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นและภาคประชาสังคม รวมทั้งนำเทคโนโลยีและฐานข้อมูลมาปรับใช้ในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การเรียนรู้จากกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการพัฒนานโยบายและกลไกการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยในระยะยาว

4. สรุป

จากการศึกษาปัญหาประชากรในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน พบว่า ปัญหาดังกล่าวมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกับหลายมิติ ได้แก่ ประชากรจริงที่มีการขึ้นทะเบียนอย่างถูกต้อง ประชากรแอบแฝงที่ไม่มีสถานะทางกฎหมาย และแรงงานต่างด้าวทั้งที่ถูกและผิดกฎหมาย โดยปัญหาเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการวางแผนด้านทรัพยากร การให้บริการสาธารณะ ความมั่นคงของรัฐ และสิทธิมนุษยชนในภาพรวม ปัจจัยที่ส่งผลต่อปัญหาได้แก่ สภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การบังคับใช้กฎหมายที่ยังมีช่องว่าง และการขาดกลไกการจัดการที่บูรณาการ จะเห็นได้ว่าประเด็นปัญหาประชากรในประเทศไทยมีความซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาของประชากรจริงที่ยังมีช่องโหว่ในการบริหารจัดการ ประชากรแอบแฝงที่ไร้สถานะทางกฎหมาย หรือแรงงานต่างด้าวที่แม้จะมีบทบาทสำคัญในระบบเศรษฐกิจแต่ยังประสบความไม่เป็นธรรม ปัจจัยแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และกฎหมายล้วนเป็นกลไกที่ต้องได้รับการวิเคราะห์อย่างรอบด้านเพื่อวางแผนทางในการจัดการปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

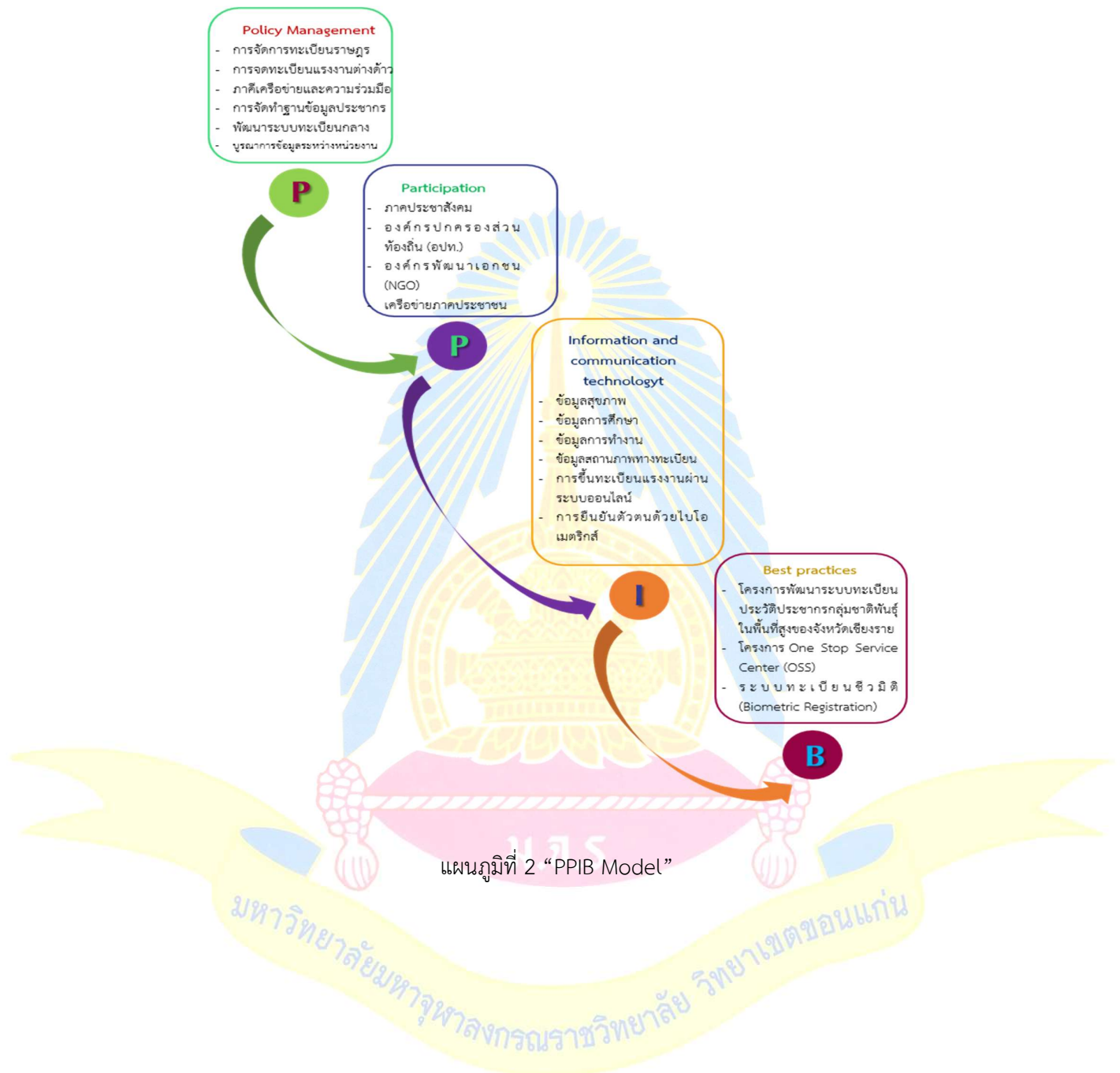
อย่างไรก็ตาม แนวทางการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องดำเนินการในระดับนโยบายควบคู่กับกลไกในระดับปฏิบัติการ โดยภาครัฐต้องจัดระบบทะเบียนและแรงงานให้รัดกุม สนับสนุนบทบาทขององค์กรท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งศึกษาแนวทางปฏิบัติที่ดีจากกรณีตัวอย่างเพื่อปรับประยุกต์ใช้ในบริบทของไทย

5. องค์ความรู้ใหม่

การจากศึกษาเรื่องการบริหารจัดการปัญหาประชากรในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน ตามวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์และปัญหาที่เกิดจากประชากรจริง ประชากรแอบแฝง และแรงงานต่างด้าวในบริบทสังคมไทยปัจจุบัน และเสนอแนวทางการบริหารจัดการปัญหาอย่างเหมาะสม ศึกษาโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสารและการสังเคราะห์ข้อมูล จากงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อสะท้อนภาพรวมของปัญหา อย่างเป็นระบบ ผลจากการศึกษาสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่เป็น PPIB Model ดังแผนภูมิที่ 2

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

แผนภูมิที่ 2 “PPIB Model”

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2552). แผนแม่บทกระทรวงอุตสาหกรรม 5 ปี (พ.ศ. 2553-2557). กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- กลุ่มเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพเครือข่าย กองส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ. (2568). สังคมผู้สูงอายุในปัจจุบันและเศรษฐกิจในประเทศไทย. เข้าถึงได้จาก <https://www.dop.go.th/th/know/1/926>
- กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย. (2568). ข้อมูลทางการปกครองทั่วประเทศ. เข้าถึงได้จาก <https://dopa.go.th/news/cate1/view10445>
- กรมการจัดหางาน สำนักบริหารแรงงานต่างด้าว (2562). สถิติจำนวนคนต่างด้าวที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือทั่วราชอาณาจักร พ.ศ. (2562). กรุงเทพฯ ฯ ฝ่ายสารสนเทศ กลุ่มงานพัฒนาระบบควบคุมการทำงานของคนต่างด้าว.
- _____. (2568). กรมการจัดหางานสุ่มตรวจสอบต่างชาติทำงานทั่วประเทศกว่า 5 แสนราย. เข้าถึงได้จาก https://www.doe.go.th/prd/alien/news/param/site/152/cat/7/sub/0/pull/detail/view/detail/object_id/91163
- จิตรลดา คำสงค์. (2561). ปัญหาการจัดทำทะเบียนประวัติคนไร้รัฐ คนไร้สัญชาติ และคนที่ไม่ม่เอกสารพิสูจน์ทราบตัวบุคคลในประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ สำนักงานตรวจการแผ่นดิน.
- ปึงปอนด์ รักอานวยกิจ. (2552). บทวิเคราะห์นโยบาย ยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการ และแรงกดดันในการนำเข้าแรงงานข้ามชาติของประเทศไทย. กรุงเทพฯ ฯ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.
- สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.). (2568). แรงงานข้ามชาติ ปัญหาบัก ยังวิกฤตในวันที่ต้องเผชิญ “โควิด-19”. เข้าถึงได้จาก <https://www.hsri.or.th/news/1/3254>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2567). การสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2567. กรุงเทพฯ ฯ กลุ่มสถิติสุขภาพและภาวะทางสังคมกลุ่มสถิติสุขภาพและภาวะทางสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

การเลือกตั้งตามหลักพุทธธรรม : การมีส่วนร่วมในประชาธิปไตย

Elections according to Buddhist Principles: Public Participation in Democracy

ปัญญาวัฒน์ พันธุ์สวัสดิ์ พระภิกษุคณะ นิสมณนิ Ekpanya Xaixongdeth

Panyawat Pansawat PhraKrishna Nisabhamani Ekpanya Xaixongdeth

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkomrajavidyalaya University Khon Kaen Campus

Corresponding Author E-mail: Panyawatpansawat4@gmail.com

บทคัดย่อ

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการกำหนดทิศทางการปกครองของประเทศ อย่างไรก็ตาม ความท้าทายที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชน เช่น การเลือกตั้งโดยปราศจากการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ การซื้อสิทธิขายเสียง และการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่ขาดหลักจริยธรรม ยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้มีเสถียรภาพ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 กับกระบวนการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย หลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วย ฉันทะ (แรงจูงใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่พลเมือง), วิริยะ (ความเพียรพยายามในการแสวงหาข้อมูลและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้ง), จิตตะ (ความตั้งใจแน่วแน่ในการใช้สิทธิเลือกตั้งอย่างมีจิตสำนึกและคุณธรรม) และ วิมังสา (การไตร่ตรองและพิจารณาผลกระทบของการเลือกตั้งที่มีต่อสังคมและการเมืองโดยรวม) ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพของกระบวนการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่มีความรับผิดชอบ

ผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการหลักอิทธิบาท 4 ในกระบวนการเลือกตั้งสามารถเสริมสร้างจิตสำนึกทางการเมืองของประชาชน ทำให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของการใช้สิทธิเลือกตั้งและสามารถตัดสินใจเลือกตัวแทนทางการเมืองได้อย่างมีเหตุผลและอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ลดอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก เช่น การโฆษณาชวนเชื่อ หรือผลประโยชน์ส่วนตน อันอาจนำไปสู่การเลือกตั้งที่ขาดความเป็นธรรม นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมยังช่วยเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองที่ยึดมั่นในจริยธรรมและความรับผิดชอบ ส่งเสริมการเลือกตั้งที่มีความโปร่งใส และสนับสนุนการปกครองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมภิบาล

ดังนั้น การศึกษานี้จึงชี้ให้เห็นว่าการนำหลักพุทธธรรม โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 มาเป็นแนวทาง ในการพัฒนาระบวนการเลือกตั้งและการมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย จะช่วยส่งเสริมให้ การเลือกตั้งมีความเป็นธรรม โปร่งใส และนำไปสู่การปกครองที่มีคุณธรรมและเสถียรภาพในระยะยาว

คำสำคัญ การเลือกตั้ง, หลักพุทธธรรม, การมีส่วนร่วม, ประชาธิปไตย, อิทธิบาท 4

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

Abstract

Elections are a fundamental mechanism of democracy, allowing citizens to participate in shaping the governance of their country. However, challenges such as uninformed voting decisions, vote-buying, and unethical political participation continue to hinder the stability and integrity of democratic systems. This article aims to examine the relationship between Buddhist principles, particularly the Four Iddhipada (Pathways to Success), and electoral processes, as well as public political participation in a democratic system. The Four Iddhipada comprise Chanda (motivation and appreciation for civic duties), Viriya (effort in seeking information and understanding electoral processes), Citta (strong determination in exercising voting rights with ethical awareness), and Vimamsa (critical evaluation and reflection on the social and political consequences of elections). These principles serve as a framework for enhancing the quality of elections and fostering responsible political engagement.

The findings indicate that integrating the Four Iddhipada into the electoral process can enhance political awareness among citizens, encouraging them to recognize the significance of their voting rights and make informed decisions based on reason and ethical considerations. This approach reduces the influence of external factors such as political propaganda and personal interests that may undermine electoral fairness. Furthermore, applying Buddhist principles helps to cultivate a political culture rooted in ethics and responsibility, promoting transparent elections and governance based on principles of good governance.

This study highlights that incorporating Buddhist teachings, particularly the Four Iddhipada, as a guiding framework in the electoral process and public participation in democracy can contribute to fair and transparent elections. It also fosters governance based on morality and long-term political stability.

Keywords: Elections, Buddhist principles, Participation, Democracy, Four Iddhipada

บทนำ

ประเทศไทย เป็นประเทศที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ซึ่งการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตย นั้น เป็นการปกครองของประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน การปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ การปกครองที่ อำนาจอสูงสุดเป็นของประชาชนประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ แต่ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ที่ประชาชนทุกคน จะทำ หน้าที่เป็นผู้ปกครองตนเองโดยตรง จึงต้องใช้ระบบตัวแทน โดยให้ประชาชนเลือกตั้งผู้แทนไปทำหน้าที่แทนตนเองแบบมีเงื่อนไข ในระยะเวลาคราวละสี่ปี หากหากปฏิบัติหน้าที่ไม่ดีขาดประสิทธิภาพ ก็จะเลือกคนอื่นที่ดีกว่าในครั้งต่อไป ซึ่งการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย ยึดหลักการสำคัญ 6 ประการ 1) หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชนและการมีส่วนร่วม ในการปกครอง ของประชาชน หมายความว่า อำนาจอสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของปวงชน การปกครองต้องเป็นของประชาชน และเพื่อ ประชาชน 2) หลักเสียงข้างมากแต่คุ้มครองเสียงข้างน้อย หมายความว่า การตัดสินใจนโยบายสำคัญยึดถือเสียงข้างมากของส่วน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ใหญ่เป็นหลัก แต่ทั้งนี้ก็เพื่อคุ้มครองสิทธิของเสียงข้างน้อย 3) หลักการปกครองโดยกฎหมาย หมายความว่า ประชาชนทุกคนต้องอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือในการคุ้มครอง โดยที่ทุกคนได้รับความยุติธรรมภายใต้กฎหมายเดียวกัน 4) หลักสิทธิและเสรีภาพ คือประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ 5) หลักความเท่าเทียมกัน ถือว่าประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันในทุกโอกาส ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่แบ่งแยกเพศ ผิว ศาสนา ชนชั้น เรียกว่าไม่ลำเอียงเลือกที่รักมักที่ชัง 6) หลักเหตุผล คือ การฟังเหตุผลของกันและกัน เคารพความคิดเห็นของผู้อื่น (ลัคนา ฐะนุตระ, 2561)

รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการเมือง ไว้อย่างชัดเจนว่า เน้นการปกครองระบอบประชาธิปไตย แบบมีส่วนร่วมมากกว่าที่จะเป็นประชาธิปไตยแบบตัวแทน นั่นหมายความว่า กำหนดให้ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองในทุกขั้นตอน เช่น กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของประชาชน การที่ประชาชนมีสิทธิในการเสนอร่างกฎหมาย การเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถลงประชามติและทำประชามติได้ และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีสิทธิลงนาม เพื่อถอดถอนบุคคลาระดับสูง รวมถึงเน้นการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาททางการเมืองของตน สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่อการแก้ไขปัญหาและสร้างสรรค์ประโยชน์แก่สังคมของตน (จักษ์ พันธ์ชูเพชร, 2561)

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการที่สำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือและจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ ในฐานะเครื่องมือการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างอิสระ โดยการร่วมทำ ร่วมกำกับดูแลและร่วมตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีความสำคัญ และเป็นกลไกในการแสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสม ส่วนในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมายส่วนในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนในแง่ของการมีทักษะความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในการรับผิดชอบดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในที่สุด การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดโดยความเต็มใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่และ ไม่ว่าจะมีการจัดการอย่างไรเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธี ที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายการมีส่วนร่วมของประชาชน ถือเป็นหลักการที่สำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือและจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ ในฐานะเครื่องมือการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างอิสระ โดยการร่วมทำ ร่วมกำกับดูแล และร่วมตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีความสำคัญและเป็นกลไกในการแสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสม ส่วนในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมายส่วนในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มอำนาจให้กับประชาชน ในแง่ของการ มีทักษะความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในการรับผิดชอบดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในที่สุด การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า คือการกระทำใด ๆ ก็ตาม

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เกิดโดยความเต็มใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่และไม่ว่าจะมีการจัดการอย่างไรเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีความสำคัญ และเป็นกลไกในการแสดงออก การมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองวัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (สากล พรหมสกลิต, 2561)

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้ว การเลือกตั้งมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากการแสดงออกทางด้านสิทธิเสรีภาพทางความคิดของประชาชนที่ต้องการตัวแทนของตนเองให้มานโยบายในการบริหารในรูปแบบใดต้องให้มีการพัฒนาไปในทิศทางใด และต้องการผู้แทนของตนเองที่มีลักษณะเช่นใด การเลือกตั้งเป็นกลไกการใช้อำนาจอธิปไตยโดยการไปใช้สิทธิเลือกตั้งผู้แทนที่มีนโยบายตรงกับความต้องการของตนเอง ให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนด้วยความชอบธรรมเพื่อลดภาวะความตึงเครียด ชัดความขัดแย้ง หรือการสืบทอดอำนาจ และเป็นกลไกที่จะควบคุมให้ผู้แทนที่ดำรงตำแหน่งจากการเลือกตั้งตระหนักอยู่เสมอว่าต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน เพราะประชาชนเป็นผู้กำหนดอนาคตทางการเมืองของตนด้วยการเลือกหรือไม่เลือกกลับมาทำหน้าที่ผู้แทนอีก ดังนั้นการเลือกตั้งจึงมีผลกระทบต่อการพัฒนาทางการเมืองโดยประชาชนจะสำนึกถึงความจำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่พลเมืองซึ่งต้องมีส่วนร่วมในการเลือกผู้แทนเลือกรัฐบาล (วรศักดิ์ อุวรรณโณ, 2544)

การเลือกตั้งมีความสำคัญมากในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เพื่อให้การเลือกตั้งบรรลุวัตถุประสงค์ตามเจตนารมณ์ของระบอบการปกครอง จึงต้องมีการปฏิรูประบบการเลือกตั้งให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในปัจจุบัน การซื้อเสียงยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญและเป็นไปไม่ได้ที่คณะกรรมการการเลือกตั้งจะจัดการกับปัญหาการซื้อเสียงเพียงลำพัง เนื่องจากปัญหาการซื้อเสียงเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากทั้งนักการเมืองและผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (อารียา ศรีคำภา, 2548)

หลักอิทธิบาท 4 คือ ธรรมะที่นำไปสู่ความสำเร็จประโยชน์ต่อตนเองและประโยชน์ต่อส่วนรวม ประกอบด้วย ฉันทะ หมายถึง ความรัก พอใจในสิ่งที่มีอยู่ อาจลองสำรวจตนเองว่ามีความรักและพอใจในงานที่ทำหรือไม่ หากพบว่าตนเองไม่รักหรือพอใจในงานที่ทำมากพอ ก็จะช่วยให้มองเห็นแนวทางหรือสิ่งที่จะต้องเปลี่ยนแปลงในการทำงานได้ วิริยะ หมายถึง ความพากเพียรและความขยันอย่างต่อเนื่อง หากตั้งใจทำงานด้วยความขยัน พากเพียรก็จะช่วยเสริมให้งานที่ทำอยู่นั้นประสบความสำเร็จได้ไม่ยาก ทั้งนี้ จะต้องไม่ลืมนึกที่จะฝึกฝนและพัฒนาตนเองอยู่เสมอ จิตตะ หมายถึง ความเอาใจใส่ มุ่งมั่น และรับผิดชอบต่อสิ่งนั้น ๆ โดยเฉพาะการใส่ใจและรับผิดชอบต่อในงานที่ตนเองได้รับมอบหมาย หากทำงานด้วยความรัก ความขยัน ประกอบกับ การรับผิดชอบต่องานที่ดีแล้ว ก็เป็นหนึ่งในหนทางที่ช่วยให้งานประสบความสำเร็จได้วิมังสา หมายถึง ความตระหนักไตร่ตรองถึงเหตุและผลในการทำงานแต่ละครั้งจะต้องคำนึงถึงหลักและเหตุผลโดยใช้ทักษะและปัญญา เพื่อให้งานถูกต้องและไม่เกิดความผิดพลาดในครั้งต่อไป (พระกฤษดา กิตติโสภโณ, 2566)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1. การเลือกตั้งในระบอบประชาธิปไตย

เมื่อ “การเลือกตั้ง” เป็นกิจกรรมทางการเมืองประเภทหนึ่ง que แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน และได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ของประชาชนในการเลือกผู้แทน เพื่อเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติในรัฐสภาตามหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย และเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าถึงกระบวนการเลือกตั้งแบบถ่องแท้ การเข้าใจความหมายของการเลือกตั้งอย่างเป็นรูปธรรมจากประสบการณ์ และทัศนะของผู้รู้หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่หลากหลาย จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้อ่านสามารถศึกษาความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งได้อย่างกว้างขวางและครอบคลุมในทุกมิติ ผู้เขียนได้พยายามรวบรวมบทนิยาม การให้ความหมาย และการให้คำจำกัดของการเลือกตั้งตามทัศนะต่าง ๆ ไว้ให้มากที่สุด ดังนี้

การเลือกตั้ง คือ กิจกรรมที่ประชาชนแสวงหาทางเลือกในการปกครองและบำบัดความต้องการของตนเองเป็นกิจกรรมทางการเมือง ที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มีส่วนร่วมทางการเมืองอันเป็นกลไกที่แสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกว่า หรือสนับสนุนให้มีการกระทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งทางการเมือง หรือการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชนโดยประชาชนทั่วไปเลือกผู้แทน หรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์นโยบายและวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับตนด้วยความคาดหวังว่าผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่ตนเลือกให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้นจะนำอุดมการณ์และนโยบายไปเป็นแนวนโยบายในการบริหารประเทศ และทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเองการเลือกตั้ง จึงเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกในการเมืองการปกครองของประชาชนนั่นเอง (นุชปาดา ธนโรดม, 2557)

การเลือกตั้ง เป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่งซึ่งหมายถึงกิจกรรมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล เป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกว่า และสนับสนุนให้มีการปฏิบัติจัดทำ หรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งทางการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน (กมล ทองธรรมชาติ, 2531)

การเลือกตั้ง คือ จุดเริ่มต้นของกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งจะนำไปสู่กระบวนการประชาธิปไตยอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกรัฐบาลหรือฝ่ายบริหาร การออกกฎหมาย โดยฝ่ายนิติบัญญัติเพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ ฯลฯ การเลือกตั้งเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้คนส่วนใหญ่ของประเทศได้มีส่วนร่วมในการปกครองประเทศเป็นการมอบอำนาจอธิปไตยของราษฎร แต่ละคนให้ให้ผู้แทนของตนนำไปใช้ในการปกครองประเทศ เนื่องจากเราไม่สามารถให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศได้จึงคิดค้นวิธีการขึ้นมาเรียกว่า การเลือกตั้ง (อัษฎางค์ ปาณิกบุตร, 2544)

การเลือกตั้ง หมายถึง การที่ราษฎรใช้สิทธิของตนเองลงคะแนนเสียงเลือกตัวแทนเพื่อทำหน้าที่แทนตนในการปกครองแต่ละระดับของประเทศ ซึ่งมีหลายระดับตั้งแต่ระดับหมู่บ้านไปจนถึงระดับชาติ กล่าวคือ

ระดับหมู่บ้าน เช่น การเลือกผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกสภาท้องถิ่น

ระดับตำบล เช่น การเลือกกำนัน ผู้บริหารท้องถิ่น

ระดับอำเภอ เช่น การเลือกสมาชิกสภาเทศบาล สมาชิกสภาเมืองพัทยา

ระดับจังหวัด เช่น การเลือกสมาชิกสภาจังหวัด (ส.จ.) และการเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร ซึ่งได้แก่ การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร การเลือกตั้งสมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (ส.ก.) และการเลือกตั้ง สมาชิกสภาเขตกรุงเทพมหานคร (ส.ข.)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ระดับชาติ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.)

ดังนั้น การเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตยนั้น ต้องเป็นการเลือกตั้งโดยเสรี และต้องเปิดกว้างโดยให้อิสระในการตัดสินใจ ทั้งในแง่ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้ออกเสียงเลือกตั้ง ทั้งนี้ ต้องเป็นไปโดยบริสุทธิ์และยุติธรรม และไม่มี การชี้นำหรือบังคับให้ เลือก (โชคสุข กรกิตติชัย, 2568)

1) ความสำคัญของการเลือกตั้ง

ความสำคัญของการเลือกตั้งนอกจากจะเป็นส่วนสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ยังกล่าวโดยสรุปได้ว่า (บรรหาร แก้ววิเศษ, 2551) การเลือกตั้งตัวแทนประชาชนเป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่งในระบบ การปกครองที่ เชื่อว่าอำนาจอธิปไตย หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองเป็นของปวงชนซึ่งคิดค้นขึ้นแทนระบบการปกครองที่ถือคติอำนาจ อธิปไตยเป็นของบุคคลใดบุคคลเดียวหรือคณะบุคคล โดยอ้างลัทธิเทวสิทธิ หรืออภิอำนาจ หรือความมีคุณสมบัติพิเศษบาง ประการ เป็นเครื่องมือให้ความชอบธรรมแก่ตนเองในการใช้อำนาจปกครอง การเลือกตั้งได้มีความสำคัญเพียงแค่ว่าเป็นสัญลักษณ์ ของการเป็นประชาธิปไตยในสังคมนั้น ๆ แต่ยังหมายถึงการสะท้อนความคิดและความต้องการของประชาชนผ่านกระบวนการสรรหาที่ประชาชนได้เป็นผู้กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมผ่านกระบวนการรัฐสภา โดยการเลือกตั้งมีความสำคัญ ดังนี้

(1) การเลือกตั้ง เป็นวิธีการที่ทำให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองตามหลักการประชาธิปไตย โดยประชาชน ใช้ตัวแทนของตนที่ได้มาจากการเลือกตั้งนั้นไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภาและในคณะรัฐบาลการเลือกตั้งเป็นวิธีการที่ใช้เปลี่ยน อำนาจการปกครองที่ทันสมัยและเป็นไปอย่างสันติ ซึ่งแตกต่างจากมนุษย์ในสมัยโบราณที่ใช้กำลังใช้อาวุธเข้าต่อสู้กัน เพื่อแย่งแย่ง อำนาจทางการเมืองการปกครอง ซึ่งอาจจะเห็นได้จากการเรียนวิชาประวัติศาสตร์

(2) การเลือกตั้ง เป็นการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการปฏิวัติรัฐประหาร เมื่อรัฐบาลไม่สามารถบริหารประเทศหรือแก้ไขปัญหา ต่าง ๆ ไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของประชาชนได้ก็จะคืนอำนาจให้ประชาชนด้วยการยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ให้ ประชาชนตัดสินใจว่าสมควรจะเลือกใครเป็นผู้บริหารประเทศต่อไป

(3) การเลือกตั้ง เป็นวิธีที่จะทำให้เกิดการผูกขาดอำนาจ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลอื่นหรือกลุ่มอื่นที่ได้รับเลือกตั้งได้เข้ามาใช้อำนาจในการบริหารประเทศ ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสเปลี่ยนตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เปลี่ยนเมื่อไม่พอใจการทำงานของรัฐบาล ประชาชนเป็นผู้มีอำนาจในการปกครองประเทศ แต่ในสภาพสังคมในปัจจุบัน ย่อมเป็นไปได้ที่ประชาชนทุกคนจะทำหน้าที่ ปกครองประเทศพรอ้อม ๆ กัน จึงมีความจำเป็นต้องเลือกผู้แทนของตนเข้าไป ทำหน้าที่แทนตน และประชาชนสามารถเปลี่ยน ผู้แทนซึ่งใช้อำนาจแทนตนได้ โดยเลือกผู้ที่ตนเห็นว่าประโยชน์ แก่ส่วนรวมตามแนวทางที่ตนต้องการ โดยพิจารณาจากนโยบาย ของผู้สมัครหรือพรรคของผู้สมัคร

การเลือกตั้งเป็นกระบวนการสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยทางผู้แทน เพื่อกำหนดว่าใคร จะเป็นผู้เข้าไปดำรง ตำแหน่งทางการเมืองเพื่อใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชนที่เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ตามวิถีทางแห่งประชาธิปไตย อาจกล่าวได้ว่า หากการปกครองใดไม่มีการเลือกตั้งย่อมไม่ใช่การปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าประเทศใดมีการเลือกตั้งจะ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เพราะการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตยต้องเป็นการเลือกตั้งที่ให้ความเป็นธรรมและผลการเลือกตั้งสามารถสะท้อนได้ ตรงตามเจตจำนงของประชาชนมากที่สุด โดยเป็นไปตามหลักการพื้นฐานของการเลือกตั้งในระบบประชาธิปไตย ดังนั้นการเลือกตั้งจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเป็นฐานรองรับการใช้อำนาจอิทธิพลทางการเมืองโดยตรงของพลังประชาชนอย่างแท้จริง

2) ประเภทของการเลือกตั้ง

การจัดการเลือกตั้งแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

ประเภทที่ 1 การเลือกตั้งทั่วไป (General election) หมายถึงการเลือกตั้งที่จัดให้มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพร้อมกันทั่วประเทศซึ่งโดยทั่วไปการเลือกตั้งทั่วไปมักเกิดขึ้นได้ใน 2 กรณี คือการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา (periodic election) ที่ต้องมีช่วงเวลาที่แน่นอนตามวาระในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองหรือกลุ่มการเมืองอื่นมีโอกาสเข้ามาแข่งขันได้โดยทั่วไปอยู่ในระหว่าง 4-5 ปีอีกกรณีหนึ่งคือการยุบสภาผู้แทนราษฎรซึ่งตามระบบรัฐสภาเป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรี เพื่อเป็นการคืนอำนาจให้แก่ประชาชนในการตัดสินใจเลือกผู้แทนและรัฐบาลในการเข้ามาบริหารประเทศด้วยการจัดให้มีการเลือกตั้งการเลือกตั้งทั่วไปนี้นอกจากจะเป็นการแสดงความต้องการของประชาชนในการเลือกบุคคลหรือคณะรัฐบาลให้เข้ามาปกครองประเทศแล้วยังกล่าวได้ว่าเป็นการวัดกระแสความคิด และความนิยมของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองและพรรคการเมืองได้เป็นอย่างดีทั้งนี้อาจมีลักษณะบ่งชี้ที่แตกต่างกันไปตามระบบพรรคการเมืองกล่าวคือในระบบสองพรรคการเมืองนั้นการเลือกตั้งทั่วไปเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่เป็นเครื่องชี้วัดว่าประชาชนยังคงสนับสนุนรัฐบาลปัจจุบันอยู่หรือไม่ แต่ในระบบหลายพรรคแล้วภายใต้แนวโน้มของการเป็นรัฐบาลผสมอาจทำให้ชี้ชัดไม่ได้ว่าประชาชนต้องการรัฐบาลปัจจุบันให้มีอำนาจต่อไปหรือต้องการรัฐบาลใหม่เพราะการจัดตั้งรัฐบาลขึ้นอยู่กับการรวบรวมเสียงเพื่อให้ได้เสียงข้างมากของพรรคการเมืองต่าง ๆ (พัฒนา เรืองใจดี, 2558)

ประเภทที่ 2 การเลือกตั้งซ่อม (By election) เป็นการจัดให้มีการเลือกตั้งก่อนกำหนดเวลาครบวาระในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น ๆ ที่อาจเป็นผลมาจากการขาดสมาชิกภาพเช่นตายลาออกหรือมีคำสั่งตามกฎหมายให้พ้นจากสมาชิกภาพ

ประเภทที่ 3 การเลือกตั้งใหม่ หรือ การเลือกตั้งซ้ำ (Re-election) มักเกิดจากสถานการณ์ที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งที่ได้มีขึ้นเป็นไปโดยไม่สุจริตและเที่ยงธรรมรวมถึงกรณีที่ในวันเลือกตั้งที่ได้จัดให้มีขึ้นก่อนหน้านี้ มีผู้สมัครเท่ากับหรือน้อยกว่าจำนวนที่นั่งของสมาชิกสภาผู้แทนที่พึงมีในเขตเลือกตั้งนั้นและผลการลงคะแนนปรากฏว่าผู้ลงสมัครได้คะแนนน้อยกว่าที่ได้กำหนดไว้เช่นได้คะแนนน้อยกว่าร้อยละ 20 ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมดในเขตนั้นหรือได้คะแนนน้อยกว่าจำนวนบัตรที่มีผู้กาช่องไม่ประสงค์ลงคะแนน โดยเมื่อเกิดสถานการณ์เช่นนี้มักจะจัดให้มีการกำหนดวันเลือกตั้งใหม่

3) หลักเกณฑ์ในการเลือกตั้ง

เนื่องจากการเลือกตั้งเป็นสิ่งที่กำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของระบอบประชาธิปไตยประการหนึ่งดังนั้นจึงจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะทำให้เกิดการเลือกตั้งเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรมที่สุดโดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญที่ควรยึดถือ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(1) การเลือกตั้งเป็นไปโดยอิสระ (Free Voting) หมายถึงการเลือกตั้งที่จะทำโดยเสรีปราศจากการบีบบังคับใช้อิทธิพลโดยมิชอบคดโกงหรือชักจูงด้วยประการใด ๆ เพื่อให้บุคคลเลือกตั้งหรือไม่เลือกตั้งบุคคลใดหรือพรรคการเมืองใด

(2) การเลือกตั้งกระทำโดยทั่วถึง (Universal Suffrage) มีลักษณะบ่งถึงการใช้สิทธิที่จำกัด เป็นแบบทั่วถึงคือ ให้มีสิทธิออกเสียงมากที่สุดเท่าที่จะมากได้โดยมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไว้อย่างชัดเจน

(3) การเลือกตั้งอย่างแท้จริง (Genuine Election) หมายถึง การจัดการเลือกตั้งที่บริสุทธิ์ยุติธรรมหลักการดังกล่าวต้องกำหนดให้รัฐบาลไม่คดโกงในการเลือกตั้ง

(4) หลักการลงคะแนนเสียง (Secret Voting) หมายถึง การลงคะแนนเลือกตั้งที่มีได้มีคนอื่นใดนอกจากตัวเองทราบว่าการลงคะแนนเสียงให้แก่ผู้ใดการเลือกตั้งครั้งนี้ เป็นหลักการที่สนับสนุนการเลือกตั้งอิสระนั่นเอง

(5) การเลือกตั้งต้องเป็นไปโดยเสมอภาค (Equal Suffrages) หมายความว่าคน ๆ หนึ่งมีคะแนนเสียงทุกเสียงย่อมมีน้ำหนักเท่ากันหลักการเลือกโดยเสมอภาคนี้เป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตยเพราะในการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นความสำคัญไม่ได้อยู่ที่เสรีภาพหากอยู่ที่ความเสมอภาค

6) หลักการเลือกตั้งตามกำหนดระยะเวลา (Periodical Election) คือการมีกำหนดระยะเวลาในการอยู่ในตำแหน่งเช่น 3 ปี 4 ปีหรือ 5 ปีเมื่อครบกำหนดจะต้องพ้นจากตำแหน่งเพื่อจะได้มีการเลือกตั้งใหม่

4) การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

การมีส่วนร่วม (Participation) ตามพจนานุกรมอังกฤษ ฉบับอ็อกฟอร์ด ได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เป็นการมีส่วนร่วม ร่วมกับคนอื่น ในการกระทำให้บางอย่างหรือบางเรื่อง” คำว่า การมีส่วนร่วมโดยมากมักจะใช้ในความหมายตรงข้ามกับคำว่า “การเมินเฉย (Apathy)” ฉะนั้น คำว่าการมีส่วนร่วมตามความหมายข้างต้น จึงหมายถึง การที่บุคคลกระทำการในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือในประเด็นที่บุคคลนั้นสนใจ ไม่ว่าจะเขาได้ปฏิบัติภารกิจเพื่อแสดงถึงความสนใจอย่างจริงจังหรือไม่ก็ตาม และไม่จำเป็นที่บุคคลนั้นจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นโดยตรงก็ได้ แต่การมีทัศนคติ ความคิดเห็น ความสนใจห่วงใย ก็เพียงพอแล้วที่จะเรียกว่าเป็นการมีส่วนร่วมได้ และยังได้ให้คำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า “การมีส่วนร่วมของประชาชน” หมายถึง การที่กลุ่มประชาชน หรือขบวนการที่สมาชิกของชุมชนที่กระทำการออกมาในลักษณะของการทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึง ความต้องการร่วมความสนใจร่วมมีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายร่วมทางเศรษฐกิจและสังคมหรือการเมือง หรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้เกิดอิทธิพลต่อรองอำนาจมติชน ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมหรือ การดำเนินการเพื่อให้เกิด อิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชนอิทธิพลต่อรองอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมในกลุ่มชุมชน (เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, 2550)

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นแนวคิดสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาชุมชนและสังคม โดยหมายถึงการที่บุคคลได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับความสนใจของตน แม้ว่าจะไม่ต้องเข้าร่วมกิจกรรมโดยตรง การแสดงความคิดเห็น การแสดงความคิดเห็นและการมีทัศนคติที่ห่วงใยต่อปัญหาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ก็ถือเป็นการมีส่วนร่วมที่มีคุณค่า ซึ่งสามารถส่งผลต่อการพัฒนาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การส่งเสริมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ จึงเป็นการสร้างสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีบทบาทในการกำหนดอนาคตของตนเองและชุมชนอย่างรับผิดชอบ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

2. การนำหลักธรรมพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการการเลือกตั้ง

การนำหลักธรรมพุทธศาสนาไปใช้ในกระบวนการเลือกตั้งเป็นแนวทางที่สามารถเสริมสร้างความโปร่งใสและจริยธรรมในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะหลักธรรม "อิทธิบาท 4" ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ, วิริยะ, จิตตะ และ วิมังสา เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความคิดและการตัดสินใจที่ดีในกระบวนการเลือกตั้ง การใช้หลักธรรมเหล่านี้ในการเลือกตั้งจะช่วยส่งเสริมการเลือกผู้นำที่มีคุณธรรม ความโปร่งใส และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในระบบการเมืองที่ยึดหลักประชาธิปไตย การบูรณาการหลักธรรมพุทธศาสนากับการเมือง จึงเป็นกลไกสำคัญที่สามารถยกระดับคุณภาพของกระบวนการเลือกตั้งให้มีความเป็นธรรม

1) หลักอิทธิบาท 4 ความหมายของอิทธิบาท 4 ผู้เขียนได้ศึกษาตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อจะใช้หลักการและแนวคิดให้ประสบผลสำเร็จตามหลักอิทธิบาทที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระไตรปิฎก เพื่อให้เป็นข้อปฏิบัติ หรือ เป็นแนวทางให้ประสบผลสำเร็จ หรือ ประกอบการงานที่ดีเมื่อต้องการสมาธิเพื่อให้กิจที่ทำนั้นดำเนินไปอย่างได้ผลดีก็พึงปลูกเร้าและชักจูงด้วยอิทธิบาท 4 พระพุทธองค์ได้ให้หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 ในสูตรต้นตปิฎก มัชฌิมนิคาย มัชฌิมปณณาสก์ (ม.ม. (ไทย) 13/ 247/ 29 2) ไว้ว่า สาวกทั้งหลายของเรา ผู้ปฏิบัติตามเจริญอิทธิบาท 4 ประการ คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

(1) เจริญอิทธิบาท อันประกอบไปด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะความเพียรสร้างสรรค์)
(2) เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิริยะสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะความเพียรสร้างสรรค์)
(3) เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตความเพียรสร้างสรรค์)
(4) เจริญอิทธิบาทอันประกอบไปด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาสมาธิความเพียรสร้างสรรค์) ประการนั้นแล สาวกของเราเป็นอันมากจึงได้บรรลุที่สุดแห่งภิกษุและภิกษุณีบาารมียู่

ดังนั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสใน สูตรต้นตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (ที.ม. (ไทย) 10/ 287/ 2 19) ว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็น เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้และเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นพอสรุปได้ดังนี้คือ พระพุทธองค์ได้กล่าวถึงอิทธิบาท 4 ว่าเป็นสิ่งเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อให้ชำนาญ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จเพื่อละกิเลสอันเป็นเครื่องผูกใจ 4 ประการจากการทบทวนเอกสารปรากฏว่า มีนักวิชาการและผู้วิจัยได้ศึกษาและอธิบายถึงความหมายของอิทธิบาท 4 ดังนี้

(1) ฉันทะ : รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้นและทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือ เพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

(2) วิริยะ : สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ขยัน) คือ พากเพียรทำ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำให้สิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

(3) จิตตะ : ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอาจิตผูกใจ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(4) วิมังสา : ทำงานด้วยปัญญา ไตร่ตรอง พิสูจน์ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์แก้ไขปรับปรุง เป็นต้นเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2545)

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ 2) วิริยะ ความเพียร 3) จิตตะ ความเอาใจใส่และ 4) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้น ๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทาก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รักมันก็ไปไม่ได้ (พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), ม.ป.ป.)

2) องค์ประกอบของอิทธิบาท 4 พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ไว้ดังนี้

1. ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักใคร่สิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะที่งามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้นอยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ตั้งมานั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำนั้นบรรลุจุดหมายก็รับสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้าเกิดความรักในคุณค่าความงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้วคนก็จะทุ่มเทชีวิตและจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น เมื่อรักแล้วก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะมาแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้นไม่หวั่นพะวักกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลายจิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมายเดินเรียบสม่ำเสมอไม่ซำบ ไม่ส่าย ฉันทะสมาธิจึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมกับปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่มาด้วย

2. วิริยะ แปลว่า ความเพียรอาจหาญ แล้วยกถ้า บากบั่น ก้าวไป เล็งดู ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจใช้เวลาเท่านั้นปีเท่านั้นเดือนเขาก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากัก็มีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าเป็นวิริยะสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

3. จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งคนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันทีที่พูดเรื่องนั้น งานนั้น หลง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำงานลืมวันลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดสมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

4. วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้นในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมีวิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากสาเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่มั่นคงไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลังเรียกว่าวิมมังสาสมาธิ ซึ่งจะมีประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542)

องค์ประกอบของอิทธิบาท (พิฑูร มสิวัลย์, 2540) 4 ได้แก่

1) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความพอใจด้วยความรักในสิ่งนั้น ทำสิ่งนั้นด้วยความเต็มใจ ไม่เบื่อหน่ายในกิจที่ทำ (เต็มใจ)

2) วิริยะ ความเพียรประกอบสิ่งนั้น คือ เมื่อทำสิ่งใดก็ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน ไม่ทอดทิ้งกิจที่ทำนั้น (แข็งใจ)

3) จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น ไม่วางธุระ คือ เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้ จักไตร่ตรอง ทำด้วยปัญญา รู้จักพิจารณา ใคร่ครวญ ตรวจหาสาเหตุด้วยความรอบคอบ (เข้าใจ)

4) วิมังสา ความหมั่นตรึงตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น เมื่อทำสิ่งใดทำด้วยความรู้ จักไตร่ตรอง รู้จักพิจารณาใคร่ครวญ รู้จักพิจารณาพิจารณา หัดลอง ทดสอบ (เข้าใจ)

จากองค์ประกอบของอิทธิบาท 4 ดังกล่าวสรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จตามประสงค์ โดยหวังความสำเร็จในสิ่งใดต้องทำตนให้สมบูรณ์ด้วยสิ่งที่ เรียกว่าอิทธิบาท มี 4 ประการ คือ ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) วิริยะ (ความเพียรประกอบสิ่งนั้น) จิตตะ (ความเอาใจฝักใฝ่) วิมังสา (การหมั่นตรึงตรองพิจารณาเหตุผล)

หลักอิทธิบาท 4 ที่ ปราภฏในพระไตรปิฎก ในการทบทวนเอกสารปรากฏว่า มีนักวิชาการและผู้วิจัยได้ศึกษาและอธิบายถึงอิทธิบาท 4 ในปรากฏในพระไตรปิฎกไว้หลายท่าน ดังนี้

ในพระพุทธศาสนานั้น สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่นเจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิริยสมาธิประธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์ จิตตสมาธิประธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ วิมังสาสมาธิประธานสังขารหมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท 4 มีองค์ประกอบ ดังนี้ ฉันทสมาธิ หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจสัมมาวายามะ จิต หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหัส ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ ด้วยดีวิริยะ วิริยอินทรีย์วิริยะพละสัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิสมาธิ หมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไป แห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไปสงบ สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว)

นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสถึง อิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้

อิทธิบาท 4 ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (อภ.วิ. (ไทย) 35/43 1-465/34 2-357)

(1) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและประธานสังขาร

(2) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและประธานสังขาร

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

(3) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร

(4) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยวิมิงสาสมาธิและปธานสังขาร

หลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความสำเร็จทั้งในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานต้องประกอบด้วยคุณสมบัติตามหลักอริยาบททั้ง 4 ประการ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงปฏิบัติมาด้วยพระองค์เองและได้ทรงตรัสสั่งสอนให้พุทธบริษัทได้รู้และปฏิบัติตามจนเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งและเห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระองค์ ดังนั้นที่มาและความหมายของหลักอริยาบทจึงมีปรากฏตามในพุทธพจน์

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึง การเจริญ อริยาบทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ดังนี้ ภิกษุเจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอริยาบัติแล้วได้สมาธิได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า ฉันทสมาธิ ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรากรความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด ภิกษุนั้นประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ ไม่เลือนหาย ภิกษุโยกพาไฟบูลย์เจริญเต็มที่แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้วธรรมเหล่านี้เรียกว่า ปธานสังขาร ประมวลย่อฉันทสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าฉันทสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้ บรรดาธรรมเหล่านั้น ฉันทะ เป็นโฉนความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดีเข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดีประกอบแล้วด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้ด้วยประการฉะนี้เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยฉันทะสมาธิ ปธานสังขาร (อภิ.วิ. (ไทย) 35/433/343)

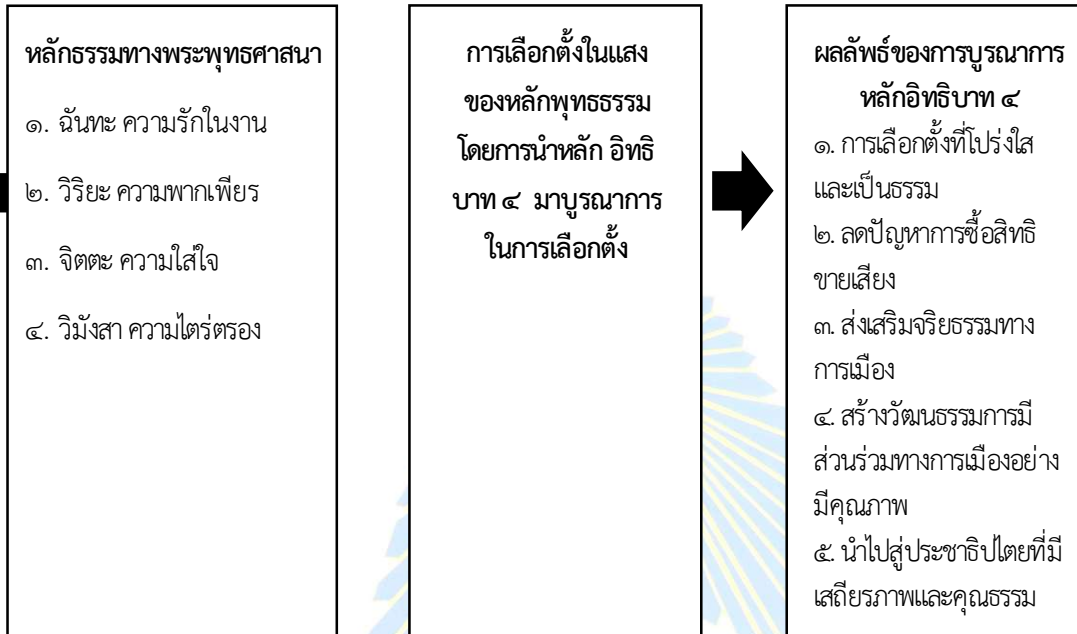
3. สรุป

อริยาบท 4 หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จ ในหน้าที่การงานต่าง ๆ ตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมิงสา (ความไตร่ตรอง) ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับบุคคลที่กำลังดำเนินงานทำกิจการหรือสิ่งใดอยู่และมุ่งหวังให้สิ่งนั้นเกิดผลสำเร็จอย่างที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ แต่ไม่สามารถหาแนวทางปฏิบัติหรือแนวทาง ในการยึดมั่น

หลักธรรมอริยาบท 4 จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่จะช่วยเป็นแนวทางให้บุคคลยึดมั่น เป็นแนวทางในการทำสิ่งใดให้เกิดผลสำเร็จ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ภาพประกอบที่ ๑ รูปแบบการเลือกตั้งในแสงของหลักพุทธธรรม : การมีส่วนร่วมในประชาธิปไตย

4. องค์ความรู้ที่ได้รับ

ประเทศไทยได้ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 ซึ่งเป็นระบบที่อำนาจสูงสุดอยู่ที่ประชาชน เนื่องจากไม่สามารถให้ประชาชนทุกคนปกครองตนเองโดยตรง จึงใช้ระบบตัวแทนผ่านการเลือกตั้งทุกสี่ปี หากผู้แทนไม่ปฏิบัติหน้าที่ดี ประชาชนสามารถเลือกคนอื่นในครั้งถัดไป รัฐธรรมนูญพุทธศักราช 2560 เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการเมืองการปกครอง ประชาชนสามารถเสนอ ร่างกฎหมาย ลงประชามติ และมีสิทธิถอดถอนบุคคลากรระดับสูง การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาททางการเมืองและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตย เป็นทั้งเครื่องมือและจุดหมายในการปกครอง การเลือกตั้งเป็นกระบวนการที่ประชาชนใช้แสดงออกถึงสิทธิทางการเมือง ช่วยให้ผู้บริหารรับผิดชอบต่อสังคมและป้องกันนโยบายที่ไม่เหมาะสม

การนำหลักอธิปไตย 4 ของพุทธศาสนาใช้ในการเลือกตั้งสามารถเสริมสร้างความโปร่งใสและจริยธรรมในสังคมประชาธิปไตย อธิปไตย 4 ประกอบด้วย ฉันทะ (ความรักในงาน) วิริยะ (ความพากเพียร) จิตตะ (ความใส่ใจ) และวิมังสา (การไตร่ตรอง) การประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้การเลือกตั้งมีความยุติธรรมและเป็นธรรมมากขึ้น จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมีความยั่งยืนในประเทศไทย

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- กมล ทองธรรมชาติ และคณะ. (2531). การเลือกตั้ง พรรคการเมือง และเสถียรภาพของรัฐบาล. กรุงเทพฯ ฯ: มาเตอร์เพรส.
- เกียรติขจร วิจารณ์สวัสดิ์. (2550). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการดำเนินนโยบายของรัฐบาลด้านการบริหารจัดการงาน. กรุงเทพฯ ฯ: กองแผนงานและสารสนเทศ กรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน.
- จักษ์ พันธุ์เพชร. (2561). การเมืองการปกครองไทย: จากยุคสุโขทัยสู่สมัยทักษิณ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ ฯ: พันซ์กราฟ.
- โชคสุข กรกิตติชัย. (2568). บทความการเลือกตั้ง. เข้าถึงได้จาก <https://shorturl.asia/RL6A8>
- บรรหาร แก้ววิเศษ. (2551). การศึกษาการรับรู้และการปฏิบัติตามกฎหมายเลือกตั้งท้องถิ่นของคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครราชสีมา. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). นครราชสีมา: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- บรรศักดิ์ อวรรณโณ. (2544). การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย. กรุงเทพฯ ฯ: วิญญูชน.
- พระกฤษดา กิตติโสภโณ. (2566). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566 เขตเลือกตั้งที่ 2 จังหวัดมหาสารคาม. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (ม.ป.ป.). พจนานุกรมธรรมของท่านปัญญานันทะ. กรุงเทพฯ ฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2544). พุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ ฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2545). ธรรมญูชีวิต. (พิมพ์ครั้งที่ 46). กรุงเทพฯ ฯ: กรมศาสนา.
- พัฒนา เรือนใจดี. (2558). กฎหมายว่าด้วยพรรคการเมือง. กรุงเทพฯ ฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิฑูร มสิวัลย์. (2540). แบบเรียนวิชาธรรมและนักธรรมชั้นตรี. กรุงเทพฯ ฯ: กรมการศาสนา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ ฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ลัคนา ฤชบุตร และบัญชา วิทยอนันต์. (2561). ปัจจัยที่มีผลต่อการเลือกตั้งสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) กรณีศึกษาอำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา. (รายงานการวิจัย). นครราชสีมา: วิทยาลัยนครราชสีมา.
- สากล พรหมสกลิต และนพดล ชีระวงศ์ภิญโญ. (2561). การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง. เข้าถึงได้จาก <http://blog.bru.ac.th/wp-content/uploads/bp-attachments/15097>
- อัษฎางค์ ปาณิกบุตร. (2544). แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ ฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา.
- อารียา ศรีคำภา. (2548). อุปสรรคในการแก้ปัญหาการซื้อเสียงของคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ความต้องการพัฒนาสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Labour Competency Development Needs for the Northeastern

ยุทธพล ทวะชาลี

Yuttipol Tavachalee

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Corresponding Author E-mail: Yuttipol007@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสมรรถนะแรงงานของประเทศไทยในปัจจุบัน ทั้งในระดับนโยบายและระดับสถาบัน และ (2) ศึกษาความต้องการสมรรถนะหลักของแรงงานที่พึงประสงค์ในมุมมองของสถานประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยเป็นแบบเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างเก็บข้อมูลจากผู้บริหารสถานประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 12 ราย วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ร่วมกับสถิติเชิงพรรณนาผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยยังขาดยุทธศาสตร์ระดับชาติที่ชัดเจนในการพัฒนาสมรรถนะแรงงาน โดยเฉพาะในระดับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานฝึกอบรมที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของภาคอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านความต้องการของสถานประกอบการ พบว่า มีความคาดหวังต่อสมรรถนะแรงงานใน 4 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ทักษะในการทำงาน (2) ภาวะผู้นำและความคิดริเริ่ม (3) สมรรถนะเพื่อความสำเร็จในงาน และ (4) คุณธรรมและวินัย โดยเฉพาะด้านความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน และความซื่อสัตย์สุจริต ทั้งนี้พบช่องว่างระหว่างระดับสมรรถนะที่คาดหวังกับระดับสมรรถนะที่แรงงานมีจริงอย่างมีนัยสำคัญ จากผลการวิจัย ได้นำไปสู่การสังเคราะห์ “โมเดลสมรรถนะแรงงานเพื่อการแข่งขัน” ซึ่งสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการออกแบบนโยบาย การจัดทำหลักสูตรฝึกอบรม และการพัฒนากำลังคนในระดับภูมิภาคอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

คำสำคัญ: สมรรถนะแรงงาน, ทักษะ, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, แรงงานไทย, โมเดลสมรรถนะ

Abstract

This research aimed to (1) study the problems and obstacles in developing the competency of the workforce in Thailand at present, both at the policy and institutional levels, and (2) study the core competency requirements of the workforce from the perspective of establishments in the Northeast. The research was qualitative, using a semi-structured questionnaire to collect data from 12 business

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

executives in the Northeast. The data were analyzed using content analysis and descriptive statistics. The results of the research found that Thailand still lacks a clear national strategy for developing the competency of the workforce, especially at the educational institutions and training agencies that cannot effectively respond to the needs of the industrial sector. In terms of the needs of the establishments, it was found that there were expectations for the competency of the workforce in 4 main areas: (1) work skills, (2) leadership and initiative, (3) competency for success in work, and (4) morality and discipline, especially in terms of knowledge and ability in working and honesty. However, there was a significant gap between the expected and actual competency levels of the workforce. The results of the research led to the synthesis of a “competitive labor competency model”, which can be used as a framework for policy design, training curriculum development, and regional human resource development in a systematic and sustainable manner.

Keywords: labor competency, job skills, Northeastern Thailand, Thai workforce, competency model

1. บทนำ

ในยุคที่เศรษฐกิจโลกกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่เศรษฐกิจฐานความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge-Based Economy and Technology Society: KBETS) ความสามารถในการแข่งขันของประเทศมิได้ขึ้นอยู่กับต้นทุนแรงงานราคาถูกอีกต่อไป แต่ต้องอาศัย “ทุนมนุษย์” ที่มีคุณภาพสูง มีทักษะเฉพาะทาง และสามารถปรับตัวได้รวดเร็วต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและตลาดโลก ประเทศไทยจำเป็นต้องพัฒนากำลังแรงงานให้มีสมรรถนะสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานสมัยใหม่ โดยเฉพาะในระดับนโยบายที่ต้องสร้างวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ระยะยาวที่ชัดเจน รองรับด้วยกฎหมายหรือแผนพัฒนาที่เชื่อมโยงกันทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ลดความเหลื่อมล้ำ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินจากหลายหน่วยงาน เช่น World Competitiveness Yearbook (2022) และ TDRI (2564) ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยยังประสบปัญหาในหลายด้านของระบบแรงงาน ทั้งการขาดแคลนแรงงานทักษะ การพัฒนาที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการ และผลิตภาพแรงงานที่มีแนวโน้มลดลง แม้ภาครัฐจะมีนโยบายสนับสนุนการฝึกอบรมแรงงานผ่านศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานหรือสถานศึกษา แต่ประสิทธิภาพในการดำเนินการกลับยังไม่สามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมได้อย่างแท้จริง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยนับเป็นภูมิภาคที่มีจำนวนแรงงานมากที่สุดในประเทศ แต่แรงงานส่วนใหญ่ยังคงมีระดับการศึกษาต่ำ ขาดโอกาสในการฝึกอบรม และมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่าค่าเฉลี่ยประเทศ แม้จะมีคุณลักษณะด้านความขยัน อดทน แต่กลับขาด “สมรรถนะ” ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเชิงลึกถึง “ความต้องการด้านสมรรถนะ” จากมุมมองของผู้ประกอบการในพื้นที่ เพื่อให้สามารถวางแผนทางและออกแบบการพัฒนาที่ตอบโจทย์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย, 2564)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

จากที่กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาความต้องการสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยสำรวจจากความคิดเห็นของผู้บริหารสถานประกอบการ เพื่อสังเคราะห์เป็นข้อมูลเชิงนโยบายในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในภูมิภาคนี้อย่างเป็นระบบ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งในภาคการศึกษา ภาครัฐ และภาคเอกชน ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน การฝึกอบรม และการออกแบบกลไกสนับสนุนแรงงานอย่างตรงจุด

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสมรรถนะแรงงานของประเทศไทยในปัจจุบัน ทั้งในระดับนโยบายและระดับสถาบันที่มีหน้าที่ในการดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
2. เพื่อศึกษาความต้องการสมรรถนะหลักของแรงงานที่พึงประสงค์ในมุมมองของสถานประกอบการในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของแรงงานในภูมิภาค

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) โดยมีวิธีการดำเนินวิจัย ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับความต้องการสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ ผู้บริหารระดับสูงของสถานประกอบการ ผู้บริหารสถานประกอบการภาคเอกชน รวม 12 คน โดยได้ทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ซึ่งใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความเป็นไปได้ วิธีการ และกลไกการพัฒนา เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) ของความต้องการสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน ซึ่งข้อคำถามที่นำมาใช้ จะได้จากกระบวนการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการตอบ โดยเป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ เพื่อให้ประเด็นในการสนทนา กว้างขวาง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติการวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

3.1 ศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ในการกำหนดกรอบที่เกี่ยวข้องกับความต้องการสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยศึกษาวิเคราะห์ ทบทวนวรรณกรรม เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานในการ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ทำความเข้าใจในเบื้องต้น เพื่อสามารถต่อยอดแนวความคิด ในการกำหนดกรอบ เพื่อทำการวิจัยในขั้นต่อไป โดยค้นหาคำประกอบ รูปแบบมาสร้างเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.2 สัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) ด้วยวิธีการจัดเตรียมโครงสร้างคำสัมภาษณ์ให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แสดงความคิดเห็น โดยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อการศึกษารวบรวมข้อมูล ในการวิเคราะห์ด้านองค์ประกอบ และความสอดคล้องกับความต้องการสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อสร้างนโยบายที่เหมาะสมและตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการนำไปปฏิบัติ ด้วยแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบโครงสร้างเชิงคุณภาพ โดยเป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ เพื่อให้ประเด็นในการสนทนากว้างขวาง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3 สร้างกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยนำรูปแบบกลับไปใช้ปฏิบัติการ การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) จากผู้นำชุมชน นักวิชาการ และผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความ ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็น สภาพทั่วไปและแนวทางการพัฒนา แล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ ด้วยหลักแห่งเหตุผล อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการณ์ ปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) ของความต้องการสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจากการศึกษาเชิงเอกสาร

จากการทบทวนวรรณกรรมทางวิชาการ โดยศึกษาวิเคราะห์จากเอกสาร กฎหมาย ระเบียบ บทความ และงานวิจัย ในหน่วยงาน ที่เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษา ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้นัยสำคัญของคำในข้อมูลมาวิเคราะห์หาแนวคิดที่ปรากฏขึ้นตามประเด็นที่กำหนด และสรุปตามประเด็นของกรอบการวิจัย

4.2 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์โดยการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความ ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) แสดงความคิดเห็น สภาพทั่วไปและแนวทางการพัฒนา แล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ ด้วยหลักแห่งเหตุผล อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการณ์ ปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อหาลักษณะร่วม (Common Character) ของแนวทางการพัฒนาสมรรถนะ ที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน เพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

4.3 การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลจากการวิจัย

จากผลการทำวิจัย ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทำการจำแนกถ้อยคำหรือข้อความที่แสดงความคิดเห็น แล้วนำมาวิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ ด้วยหลักแห่งเหตุผล อภิปรายถึงข้อเท็จจริงที่ค้นพบตามสภาพการณ์ ปรากฏการณ์ ความสัมพันธ์ และประเด็นสำคัญ เพื่อตอบคำถามการวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากผลการวิจัยในแต่ละขั้นตอน มาวิเคราะห์จัดรวบรวมข้อมูล พร้อมอธิบายความหมาย แล้วทำการสร้างข้อสรุป (Conclusions) ด้วยวิธีวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) ตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากผลการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์ โดยการจัดระบบจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) เปรียบเทียบ (Constant Comparison) และวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้การสรุปข้อมูลผลการวิจัยให้เกิดความสมบูรณ์ สามารถนำมาตีความ สร้างข้อสรุปจากผลการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ความต้องการสมรรถนะแรงงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้สามารถใช้ได้จริงอย่างเป็นรูปธรรมได้

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนี้นำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา 2 ประการ โดยวิเคราะห์จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามถึงโครงสร้าง และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเชิงลึกในมุมมองของผู้บริหารสถานประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 406 แห่ง ดังนี้

1. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาสมรรถนะแรงงานของประเทศไทยในปัจจุบัน ทั้งในระดับนโยบายและระดับสถาบันที่มีหน้าที่ในการดำเนินการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

1.1 ระดับนโยบาย

ปัญหาสำคัญในระดับนโยบายคือ การขาดยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนและมองไปข้างหน้าสำหรับการพัฒนาสมรรถนะแรงงาน ประเทศไทยยังไม่มีกรอบวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เน้นความรู้และนวัตกรรม อีกทั้งยังขาดการบูรณาการระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถานศึกษา ทำให้การพัฒนาชาติทางที่ชัดเจน ส่งผลให้การพัฒนาแรงงานไม่สามารถตอบสนองความต้องการของอุตสาหกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ระดับสถาบัน

สถานประกอบการให้ความเห็นตรงกันว่าสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานและสถานศึกษาในปัจจุบันยังไม่สามารถผลิตแรงงานที่มีสมรรถนะตรงกับความต้องการของตลาดได้ ปัญหาหลักที่พบ ได้แก่

- ไม่มีข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสมรรถนะที่แท้จริงที่ตลาดต้องการ
- หลักสูตรการฝึกอบรมล้าสมัย ไม่สอดคล้องกับเทคโนโลยีการผลิตในอุตสาหกรรม
- ขาดกระบวนการติดตามและประเมินผลผู้ผ่านการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ

2. เพื่อศึกษาความต้องการสมรรถนะหลักของแรงงานที่พึงประสงค์ในมุมมองของสถานประกอบการในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของแรงงานในภูมิภาค

2.1 สมรรถนะด้านทักษะในการทำงาน (Job Skill Competency)

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สถานประกอบการต้องการแรงงานที่มี

- ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างเชี่ยวชาญ (ร้อยละ 85.47 ต้องการในระดับมากถึงมากที่สุด)
- ความสามารถในการสื่อสาร ประสานงาน และทำงานเป็นทีม
- ทักษะในการแก้ไขปัญหา และพัฒนางานในหน้าที่

แต่ในความเป็นจริง แรงงานที่ผ่านการฝึกยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะด้านการใช้ภาษาต่างประเทศและคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่พบมากที่สุด

2.2 สมรรถนะด้านภาวะผู้นำและการริเริ่ม (Leadership Competency)

คุณลักษณะที่สถานประกอบการคาดหวัง ได้แก่

- ความเพียรพยายาม ไม่ย่อท้อ (ร้อยละ 76.35)
- ความรับผิดชอบ (ร้อยละ 75.37)
- ความคล่องแคล่ว ว่องไว และกระฉับกระเฉง

แต่ในการประเมินตามสภาพจริง แรงงานส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะเรื่องความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความเชื่อมั่นในตนเอง

2.3 สมรรถนะเพื่อความสำเร็จและความก้าวหน้า (Success Competency)

สถานประกอบการต้องการแรงงานที่มี

- ความมุ่งมั่นในการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย
- ความเข้าใจในนโยบายองค์กร และมาตรฐานการปฏิบัติงาน
- การอุทิศตนและทำงานตามมาตรฐาน

ซึ่งแรงงานส่วนใหญ่ยังมีระดับสมรรถนะที่ไม่ถึงระดับที่คาดหวัง โดยเฉพาะด้านการรักษามาตรฐานและการพัฒนาตนเองต่อเนื่อง

2.4 สมรรถนะด้านคุณธรรม (Ethics Competency)

สมรรถนะที่สถานประกอบการคาดหวังมากที่สุด ได้แก่

- ความซื่อสัตย์สุจริต (ร้อยละ 77.86)
- ความขยัน อดทน อดกลั้น และตรงต่อเวลา

ซึ่งพบว่าแรงงานมีคุณลักษณะด้านนี้ในระดับปานกลางถึงดี แต่ยังต้องการการส่งเสริมเพื่อพัฒนาให้เข้าถึงระดับที่คาดหวังมากที่สุด

ระดับสมรรถนะของแรงงานในปัจจุบันยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของสถานประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้ โดยเฉพาะในด้านทักษะการทำงานและภาวะผู้นำที่ยังมีช่องว่างระหว่างความเป็นจริงกับความ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

คาดหวังอย่างมีนัยสำคัญ การพัฒนาแรงงานจึงควรมุ่งเน้นไปที่การเสริมสมรรถนะเชิงรุก และยกระดับคุณภาพแรงงานทั้งด้านทักษะ จิตสำนึก และความสามารถในการแข่งขันอย่างเป็นระบบ

6. อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้นำเสนอผลในลำดับตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา พร้อมทั้งวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสอดคล้องและจุดที่แตกต่าง ตลอดจนแนวโน้มเชิงนโยบายที่ควรได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม

1. ปัญหาในการพัฒนาสมรรถนะแรงงานในระดับนโยบายและระดับสถาบัน

ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยยังขาดวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการพัฒนาสมรรถนะแรงงาน ขาดกลไกบูรณาการระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และขาดการวางแผนเชิงรุกในระดับสถาบัน ซึ่งส่งผลให้การผลิตแรงงานไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะแรงงานระดับล่างที่มีจำนวนมากแต่ขาดคุณภาพ

ประเด็นนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI, 2564) ที่ชี้ให้เห็นว่า หลักสูตรการฝึกอบรมแรงงานในระดับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษาไม่สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่ใช้จริงในอุตสาหกรรม ทำให้นายจ้างมีความพึงพอใจต่อแรงงานระดับปานกลางถึงต่ำเท่านั้น นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาของ นิลุบล อรุณรัตน์ (2565) ที่ระบุว่า ระบบการฝึกอบรมในประเทศไทยยังเน้นเชิงปริมาณ ไม่สามารถประเมินผลสัมฤทธิ์เชิงคุณภาพของผู้ผ่านการอบรมได้อย่างแท้จริง

2. ความต้องการสมรรถนะหลักของแรงงาน

การวิจัยพบว่าสถานประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ความสำคัญกับ 4 สมรรถนะหลัก ได้แก่ ทักษะในการทำงาน ภาวะผู้นำ สมรรถนะเพื่อความสำเร็จ และคุณธรรม โดยเฉพาะในด้าน “ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างเชี่ยวชาญ” และ “ความซื่อสัตย์สุจริต” ซึ่งมีความคาดหวังในระดับสูง แต่แรงงานส่วนใหญ่ยังไม่สามารถตอบสนองได้เต็มที่

ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมศักดิ์ ศรีสว่าง (2563) ที่ศึกษาความต้องการของสถานประกอบการในภาคอีสาน และพบว่า ผู้ประกอบการต้องการแรงงานที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี มีทักษะการสื่อสาร และมีจริยธรรมสูง ซึ่งเป็นสิ่งที่หลักสูตรปัจจุบันยังไม่ได้พัฒนาอย่างเพียงพอ

ในด้าน “ภาวะผู้นำและความคิดริเริ่ม” การวิจัยพบว่าแรงงานยังมีระดับความสามารถอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ อรพรรณ วัฒนจินดา (2564) ที่พบว่าแรงงานไทยยังขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนวทางใหม่ ๆ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปรับตัวในยุคเศรษฐกิจฐานเทคโนโลยี

นอกจากนี้ งานวิจัยของ วศินี ภู่นาค (2562) ยังระบุว่า ทักษะที่นายจ้างให้ความสำคัญสูงสุดคือ “ความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง” ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสมรรถนะด้านความสำเร็จและความก้าวหน้าในงาน แต่แรงงานจำนวนมากยังขาดแรงจูงใจในตนเอง และไม่สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้เพียงพอ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. ความแตกต่างระหว่าง “ระดับสมรรถนะที่คาดหวัง” กับ “ระดับสมรรถนะที่เป็นจริง”

จากข้อมูลการวิเคราะห์ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างระดับสมรรถนะที่สถานประกอบการคาดหวัง กับระดับสมรรถนะของแรงงานที่มีอยู่จริงในเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะทักษะการสื่อสาร การใช้ภาษา ทักษะดิจิทัล และความสามารถในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งชี้ให้เห็นถึง “ช่องว่างทักษะ” ที่สำคัญ และควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน

ผลการศึกษานี้ตรงกับแนวคิดเรื่อง “Skill Mismatch” ตามกรอบแนวคิดของ World Economic Forum (2020) ที่ระบุว่า ประเทศที่ไม่สามารถลดช่องว่างระหว่างความต้องการของตลาดแรงงานกับทักษะของแรงงานได้ จะเผชิญกับปัญหาความสามารถในการแข่งขันที่ถดถอยลงอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาเชิงโครงสร้างของระบบการพัฒนาแรงงานในประเทศไทย ทั้งในระดับนโยบายและระดับสถาบันการผลิตแรงงาน ขณะเดียวกันยังสะท้อน “เสียงจากสถานประกอบการ” ที่เรียกร้องให้มีการพัฒนาสมรรถนะแรงงานในด้านที่ตรงความต้องการจริงอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ยังขาดการสนับสนุนเชิงพื้นที่อย่างเพียงพอ

7. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. เสนอให้จัดทำนโยบายระดับชาติว่าด้วย “การพัฒนาสมรรถนะแรงงานตามพื้นที่” (Area-Based Labour Competency Development Policy) ภาครัฐควรกำหนดนโยบายเฉพาะพื้นที่ เช่น ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่สะท้อนความต้องการแรงงานของอุตสาหกรรมเฉพาะในภูมิภาคนั้น โดยจัดให้มี “แผนแม่บทสมรรถนะแรงงานระดับจังหวัด” ที่เชื่อมโยงกับนโยบายเศรษฐกิจของพื้นที่ เพื่อให้เกิดความแม่นยำในการพัฒนากำลังคน

2. จัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการกำลังแรงงานระดับภูมิภาค ควรมีคณะกรรมการถาวรที่ประกอบด้วยตัวแทนจากภาครัฐ สถานศึกษา และภาคธุรกิจในแต่ละภูมิภาค ทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลแนวโน้มแรงงาน วิเคราะห์สมรรถนะที่จำเป็น และให้ข้อเสนอแนะในการจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมให้ทันสมัยและตอบสนองอุตสาหกรรมจริง

ข้อเสนอแนะในการนำวิจัยไปใช้

1. สำหรับสถานประกอบการ สามารถใช้ข้อมูลสมรรถนะที่พึงประสงค์ทั้ง 4 ด้านจากผลวิจัยนี้ (ทักษะการทำงาน ภาวะผู้นำ ความสำเร็จ และคุณธรรม) เป็นเกณฑ์ในการพัฒนาเกณฑ์การรับสมัครงาน การประเมินผลการทำงาน และการจัดฝึกอบรมภายในองค์กรให้สอดคล้องกับเป้าหมายการแข่งขันของธุรกิจ

2. สำหรับสถาบันการศึกษาและศูนย์ฝึกอบรมแรงงาน สามารถนำผลวิจัยไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรหรือจัดกิจกรรมฝึกอบรมในรูปแบบ “ฐานสมรรถนะ” โดยเน้นการฝึกทักษะที่มีช่องว่างระหว่างความคาดหวังและความเป็นจริง เช่น ทักษะด้านดิจิทัล การสื่อสาร และความคิดริเริ่ม ซึ่งเป็นจุดอ่อนที่สำคัญของแรงงานในพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

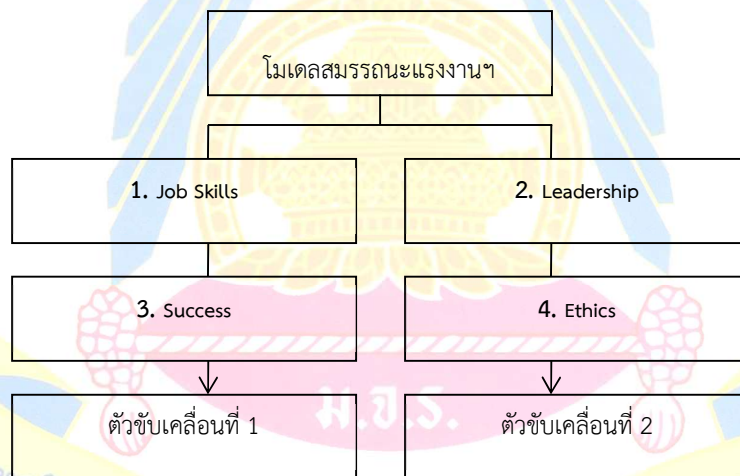
อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

1. ควรศึกษารูปแบบการจัดฝึกอบรมเชิงลึกตามกลุ่มอุตสาหกรรมเฉพาะทาง เช่น อุตสาหกรรมเกษตรแปรรูป อุตสาหกรรมท่องเที่ยว หรืออุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาสมรรถนะแบบเจาะจงสาขาให้มากขึ้น
2. ควรศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างแรงงานในพื้นที่กับแรงงานจากต่างภูมิภาคเพื่อให้เห็นข้อได้เปรียบเชิงพื้นที่ และสามารถสร้างกลยุทธ์การพัฒนาแรงงานที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาคได้อย่างชัดเจน

8. องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้จากสถานประกอบการในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “โมเดลสมรรถนะแรงงานเพื่อการแข่งขัน” (Labour Competency Model for Regional Competitiveness) ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ด้าน และมีตัวขับเคลื่อนร่วม 2 ปัจจัย ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 สมรรถนะแรงงานเพื่อการแข่งขัน

1. Job Skills – ทักษะการทำงานเฉพาะทาง
เป็นทักษะเชิงเทคนิคและเชิงวิชาชีพที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน ได้แก่ ความชำนาญในการใช้เครื่องมือ เทคโนโลยี ในสายงาน ความสามารถในการสื่อสาร ทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า
2. Leadership – ภาวะผู้นำและความคิดริเริ่ม
เน้นการพัฒนาแรงงานให้มีความมั่นใจ กล้าตัดสินใจ แสดงความรับผิดชอบ กล้าเผชิญกับความเปลี่ยนแปลง และมีแรงจูงใจในตนเองเพื่อขับเคลื่อนการทำงาน

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

3. Success Competency – สมรรถนะเพื่อความสำเร็จ

ประกอบด้วยคุณลักษณะ เช่น ความมุ่งมั่น การวางแผนเพื่อเป้าหมาย ความเข้าใจองค์กร การอุทิศตน และความสามารถในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

4. Ethics – คุณธรรมและวินัยในการทำงาน

เน้นความซื่อสัตย์ ตรงต่อเวลา ความอดทน มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม และทำงานอย่างมีจริยธรรมในสายอาชีพ

ตัวขับเคลื่อนร่วมของโมเดล (Driving Factors)

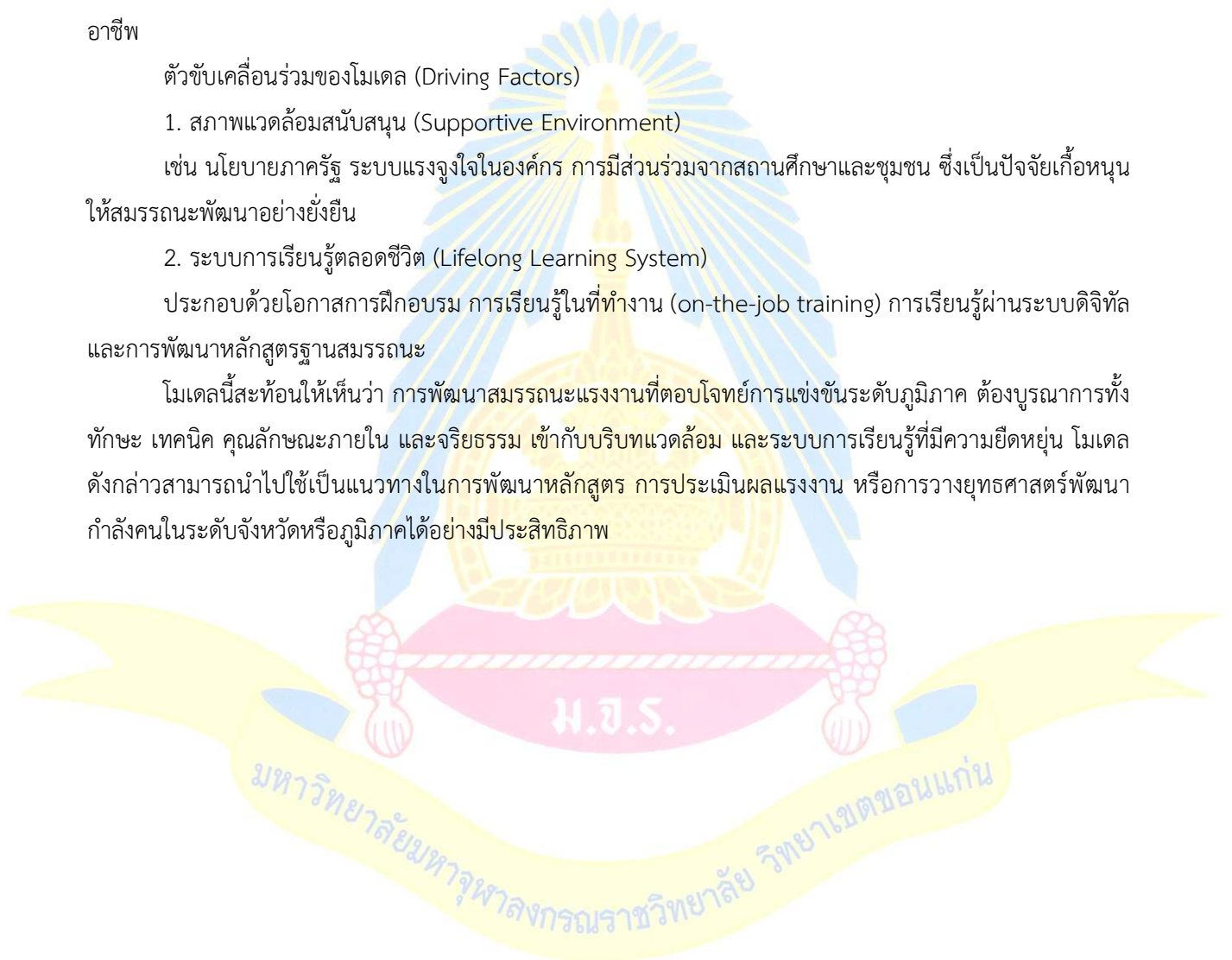
1. สภาพแวดล้อมสนับสนุน (Supportive Environment)

เช่น นโยบายภาครัฐ ระบบแรงจูงใจในองค์กร การมีส่วนร่วมจากสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้สมรรถนะพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning System)

ประกอบด้วยโอกาสการฝึกอบรม การเรียนรู้ในที่ทำงาน (on-the-job training) การเรียนรู้ผ่านระบบดิจิทัล และการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ

โมเดลนี้สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาสมรรถนะแรงงานที่ตอบโจทย์การแข่งขันระดับภูมิภาค ต้องบูรณาการทั้งทักษะ เทคนิค คุณลักษณะภายใน และจริยธรรม เข้ากับบริบทแวดล้อม และระบบการเรียนรู้ที่มีความยืดหยุ่น โมเดลดังกล่าวสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร การประเมินผลแรงงาน หรือการวางยุทธศาสตร์พัฒนากำลังคนในระดับจังหวัดหรือภูมิภาคได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เอกสารอ้างอิง

- นิลุบล อรุณรัตน์. (2565). การพัฒนารูปแบบการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะของแรงงานในอุตสาหกรรมการผลิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- วศินี ภู่นาค. (2562). สมรรถนะที่จำเป็นของแรงงานในอุตสาหกรรมภาคการผลิต: การศึกษาจากมุมมองผู้ประกอบการ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 8(2), 67-80.
- สมศักดิ์ ศรีสว่าง. (2563). ความคาดหวังของสถานประกอบการต่อสมรรถนะบัณฑิตในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 17(1), 45-59.
- สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย. (2564). รายงานการศึกษาความสามารถการแข่งขัน. กรุงเทพฯ ฯ : สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย.
- อรรธรณ วัฒนจินดา. (2564). ภาวะผู้นำและความคิดริเริ่มของแรงงานไทยในยุคดิจิทัล. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 12(3), 101-117.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). (2564). แนวทางการพัฒนากำลังคนเพื่อรองรับเศรษฐกิจใหม่. เข้าถึงได้จาก <https://tdri.or.th>
- World Economic Forum. (2020). The Future of Jobs Report 2020. Retrieved from <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2020>
- World Competitiveness Yearbook. (2022). IMD World Competitiveness Ranking 2022. Retrieved from <https://www.imd.org>

ม.จ.ร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พุทธนวัตกรรมในการสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาต่อผลกระทบของ AI

สู่สังคมที่ตระหนักรู้และเสมอภาค

Buddhist Innovation in Building Intellectual Immunity Against the Impacts of AI Towards an Aware and Equitable Society.

พระครูวิรุฬห์ปัญญาสาร ชยพล คำสุวรรณ

จิรวัดน์ วัฒนถนอม วีรนุช พรหมจักร

Phrakhruwirunpanyasan Chayapol Kamsuwan

Jirawat Watthanathanom Weernuch Promjuk

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

MahamakutBuddhist University Srilanchang Campus

Corresponding Author E-mail: phrakhruwirunpanyasan.sri@student.mbu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอแนวคิด “พุทธนวัตกรรม” ในบริบทของยุคปัญญาประดิษฐ์ โดยมุ่งสำรวจความเป็นไปได้ในการผสมผสานหลักพุทธธรรมเข้ากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อสร้างสังคมที่ยังคงคุณค่าทางจิตวิญญาณภายใต้การเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัล พุทธนวัตกรรมมิได้จำกัดเพียงการเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อดิจิทัล แต่คือการออกแบบ “พื้นที่จิตวิญญาณใหม่” ที่เข้าถึงง่ายแต่ลึกซึ้ง อาทิ การใช้ AI วิเคราะห์ภาวะจิตเพื่อแนะนำธรรมะเฉพาะบุคคล การสร้างชุมชนเจริญสติแบบออนไลน์ หรือการออกแบบเทคโนโลยีที่มีเมตตาธรรมและจริยธรรมแฝงอยู่ ภายใต้บริบทดังกล่าว บทความยังได้อภิปรายแนวคิด “ภูมิคุ้มกันทางปัญญา” ที่พุทธนวัตกรรมควรส่งเสริม เพื่อปกป้องมนุษย์จากข่าวลวง ความเชื่อผิด และกระแสข้อมูลที่เป็นพิษ โดยเน้นการฝึกสติปัญญา การรู้เท่าทัน และการตั้งคำถามอย่างมีเหตุผล ซึ่งถือเป็นหัวใจของการมีชีวิตอยู่ในโลกยุคอัลกอริทึมอย่างมีอิสระทางความคิดและจิตวิญญาณ นอกจากนี้ ยังชี้ให้เห็นถึงเป้าหมายสำคัญของพุทธนวัตกรรมการก่อร่าง “สังคมที่ตื่นรู้และเสมอภาค” ผ่านสามฐานสำคัญ ได้แก่ (1) การรักษาแก่นธรรมะแม้ในรูปแบบที่เปลี่ยนแปลง, (2) การใช้เทคโนโลยีเพื่อการภาวนาและตื่นรู้ มิใช่เพื่อการครอบงำจิตใจ, และ (3) การส่งเสริมความเสมอภาคทางปัญญาในสังคมดิจิทัล โดยไม่ปล่อยให้ธรรมะตกอยู่ภายใต้อำนาจของทุนเทคโนโลยี หรือชนชั้นใดชนชั้นหนึ่ง

ดังนั้น พุทธนวัตกรรมมิใช่เพียงการประยุกต์พุทธศาสนาให้ทันสมัย แต่คือการออกแบบนวัตกรรมทางจริยธรรมและวัฒนธรรมที่สามารถต่อรองกับพลวัตของโลกยุคใหม่ เพื่อรักษาความเป็นมนุษย์ให้ดำรงอยู่ได้อย่างมีความหมาย มีปัญญา และมีกรุณาในโลกที่เปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง

คำสำคัญ พุทธนวัตกรรม, ภูมิคุ้มกันทางปัญญา, ความตระหนักรู้, ความเสมอภาค

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

Abstract

This article presents the concept of "Buddhist Innovation" within the context of the Artificial Intelligence (AI) era, aiming to explore the possibilities of integrating Buddhist principles with modern technologies to build a society that preserves spiritual values amidst the rapid transformations of the digital age. Buddhist innovation is not merely about disseminating the Dhamma through digital media, but rather about designing "new spiritual spaces" that are both accessible and profound. Examples include the use of AI to analyze individual mental states and provide personalized Dhamma guidance, the creation of online mindfulness communities, and the development of technologies infused with compassion and ethical values. In this context, the article also discusses the concept of "Intellectual Immunity", which Buddhist innovation should promote in order to protect individuals from fake news, false beliefs, and distorted information flows. It emphasizes the cultivation of mindful wisdom, critical awareness, and rational inquiry—skills that are essential for living with intellectual and spiritual freedom in an algorithm-driven world. Furthermore, the article highlights the ultimate goal of Buddhist innovation: the formation of an "Awakened and Equitable Society", built upon three foundational pillars:

Preserving the essence of the Dhamma despite changes in form, Employing technology for meditation and awakening, rather than for mental manipulation, and Promoting intellectual equity in the digital society, ensuring that the Dhamma is not monopolized by capital, technology, or any particular social class. This article therefore argues that Buddhist innovation is not merely an effort to modernize Buddhism, but rather a means of designing ethical and cultural innovations that can engage with the dynamics of the contemporary world. Its purpose is to sustain human dignity with meaning, wisdom, and compassion in an ever-changing technological era.

Keywords Buddhist Innovation, Intellectual Immunity, Awareness, Equity

บทนำ

ในโลกยุคดิจิทัลที่ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในชีวิตมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับจิตวิญญาณกลายเป็นคำถามเชิงปรัชญาและจริยธรรมที่ท้าทายอย่างยิ่ง พุทธศาสนาในฐานะระบบคิดที่เน้นการตื่นรู้จากภายใน จึงต้องปรับตัวเพื่อสื่อสารคุณค่าของธรรมะให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ แนวคิด “พุทธนวัตกรรม” (Buddhist Innovation) จึงถือกำเนิดขึ้นในฐานะความพยายามที่จะ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมกับเทคโนโลยี เพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนมั่นคงในคุณค่าทางจิตวิญญาณภายใต้โลกที่หมุนเร็วและซับซ้อน (Thaworn, 2023)

พุทธนวัตกรรมในความหมายร่วมสมัย มิใช่เพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้เผยแพร่ธรรมะแบบดิจิทัล แต่คือการสร้าง “พื้นที่จิตวิญญาณใหม่” ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของยุค AI โดยยังรักษาแก่นของสัจธรรมไว้ เช่น การพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับภาวนา การใช้ AI วิเคราะห์อารมณ์เพื่อแนะแนวทางสติเฉพาะบุคคล หรือแม้แต่ชุมชนออนไลน์ของผู้ปฏิบัติธรรมที่เชื่อมโยงด้วยอัลกอริทึมแห่งเมตตา (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2565; Powers, 2021) แนวคิดนี้สะท้อนว่าพุทธศาสนาไม่ปฏิเสธความก้าวหน้า หากแต่ต้องการใช้เทคโนโลยีเป็น “เครื่องมือแห่งปัญญา” ไม่ใช่เพียงวัตถุบริโภค

ท่ามกลางความล้นเกินของข้อมูลและอิทธิพลของอัลกอริทึม แนวคิด “ภูมิคุ้มกันทางปัญญา” (Intellectual Immunity) กลายเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันมนุษย์จากความเชื่อผิด อคติ และข่าวลวง พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545) อธิบายว่า ปัญญาที่แท้คือการรู้จักแยกแยะดีชั่ว มีเหตุผล และไม่หลงในกระแสโดยขาดการพิจารณา ในบริบทนี้ พุทธนวัตกรรมจึงไม่ใช่เพียงเรื่องเทคโนโลยี แต่คือการเสริมสร้างจิตใจให้มีความมั่นคงต่อการเปลี่ยนแปลงและไม่ถูกครอบงำโดยระบบที่ไร้จิตวิญญาณ (Norman, 2021)

ท้ายที่สุด เป้าหมายของพุทธนวัตกรรมคือการนำพาสังคมสู่ภาวะ “รู้เท่าทัน” และ “เสมอภาค” ทั้งในระดับจิตใจและโครงสร้าง โดยไม่แยกปัญญาออกจากกรุณา และไม่แยกเทคโนโลยีออกจากธรรมะ ความตื่นรู้ที่แท้คือการเห็นคุณค่าของชีวิต ไม่ว่าจะในรูปแบบชีวภาพหรือดิจิทัล และการออกแบบ AI ก็ไม่ควรมุ่งเพียงความฉลาดเชิงเทคนิค แต่ต้องส่งเสริมความฉลาดทางเมตตาด้วย (พระเมธีวชิโรดม, 2564) ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมใหม่ที่ไมเพียงทันสมัย แต่ “ทันตนเอง” และ “ทันธรรมะ” ไปพร้อมกัน

1. ความหมายของพุทธนวัตกรรม

“พุทธนวัตกรรม” หมายถึง การนำหลักคำสอนทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับเทคโนโลยีหรือบริบทใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการทางจิตใจ ปัญญา และสังคมในยุคสมัย (Thaworn, 2023)

คำว่า “พุทธนวัตกรรม” เป็นแนวคิดร่วมสมัยที่เกิดจากการประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคใหม่ โดยเฉพาะในบริบทของเทคโนโลยีและความรู้ โดยนักวิชาการหลายท่านได้เสนอความหมายของแนวคิดนี้ไว้อย่างหลากหลายดังนี้

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2565) ท่านเสนอว่า “พุทธนวัตกรรม” คือ การต่อยอดธรรมะให้เข้ากับยุคสมัย โดยไม่ละทิ้งหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา ทั้งนี้หมายถึงการใช้สื่อใหม่ เทคโนโลยีใหม่ และวิธีการใหม่ในการเผยแพร่ธรรมะ เพื่อสร้างประสบการณ์แห่งสติและปัญญาที่เหมาะสมกับคนรุ่นใหม่

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

สุทธิชัย บุญอินทร์ (2022) เสนอว่า พุทธนวัตกรรมคือ กระบวนการพัฒนาแนวปฏิบัติหรือเครื่องมือทางจิตวิญญาณตามหลักพุทธธรรม ให้สามารถนำไปใช้ได้ในโลกที่เปลี่ยนแปลง เช่น การสร้างสื่อธรรมะแบบอินเตอร์แอคทีฟ การใช้ AI ในการวิเคราะห์พฤติกรรมทางจริยธรรม หรือการนำหลักไตรสิกขามาออกแบบหลักสูตรจริยธรรมดิจิทัล พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี) (2564) เสนอว่า พุทธนวัตกรรมคือ การรวมพลังแห่งธรรมะกับความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิต “ธรรมะใหม่ในรูปแบบเดิม” และ “ธรรมะเดิมในรูปแบบใหม่” กล่าวคือยังคงหลักสัจธรรมแต่ปรับการสื่อสารให้เข้ากับยุคสมัย เช่น ธรรมะอินฟลูเอนเซอร์ หรือไลฟ์โค้ชชาวพุทธ

Phra Paisal Visalo (2020) พระไพศาล วิสาโล มองว่าพุทธนวัตกรรมคือ ความสามารถของพุทธศาสนาในการปรับใช้หลักธรรมกับโครงสร้างใหม่ทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ โดยไม่ลดทอนความลึกของเนื้อหา แต่เสริมด้วยความเข้าถึงง่าย เช่น การใช้แอปภavana การตั้งกลุ่มเจริญสติออนไลน์ และการสอนธรรมะแบบโต้ตอบผ่านสื่อสังคม

ดร.ธีรยุทธ บุญมี (2019) เขาอธิบายว่า พุทธนวัตกรรมในมุมมองปรัชญาคือ การแปลงธรรมะให้เป็นพลังทางวัฒนธรรมที่ทันสมัย โดยยกตัวอย่างพุทธศาสนาในฐานะ “วัฒนธรรมต้นรู้” ที่สามารถต่อยอดกับทุน เทคโนโลยี และอำนาจ ผ่านการสร้างพื้นที่จิตวิญญาณใหม่ เช่น ธรรมะในเกม หรือหุ่นยนต์สมาธิ

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า “พุทธนวัตกรรม” คือแนวทางในการสร้างสรรค์และประยุกต์ธรรมะให้เข้ากับยุคสมัย โดยยังคงรักษาแก่นสารของพระพุทธศาสนาไว้ เทคโนโลยีไม่ได้ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคาม หากแต่เป็นโอกาสในการขยายขอบเขตของการเผยแผ่ธรรมะสู่ผู้คนในทุกชนชั้น ทุกวัย และทุกสถานที่ ทั้งในโลกจริงและโลกเสมือน โดยพุทธนวัตกรรมจะต้องตั้งอยู่บนฐานของปัญญา เมตตา และจริยธรรม เพื่อผลักดันให้สังคมร่วมสมัยมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางจิตวิญญาณ และมีความเสมอภาคทางปัญญาอย่างแท้จริง

2. พุทธนวัตกรรมในยุค AI

ยุคที่เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence AI) เข้ามามีบทบาทในทุกมิติของชีวิตมนุษย์ คำถามสำคัญคือ พุทธศาสนาจะดำรงอยู่และขับเคลื่อนคุณค่าทางจิตวิญญาณอย่างไรในโลกที่กำลังถูกขับเคลื่อนด้วยอัลกอริทึมและข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) นักวิชาการด้านพุทธศาสนา เทคโนโลยี และจริยธรรมต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนานวัตกรรมทางพุทธศาสนา (Buddhist Innovation) ที่สามารถทำงานร่วมกับ AI ได้อย่างมีจริยธรรมและมีเป้าหมายเพื่อความตื่นรู้ของมนุษย์ โดยแนวคิดทฤษฎีจากนักวิชาการ ได้ดังนี้

พุทธนวัตกรรมในยุค AI (พระพรหมบัณฑิต, 2564) คือการยกระดับ "การสื่อสารธรรม" จากระดับการเทศน์สอนแบบดั้งเดิมไปสู่การใช้ ปัญญาประดิษฐ์เพื่อการสื่อสารธรรมะแบบโต้ตอบและเฉพาะบุคคล (personalized dhamma communication) ท่านเสนอว่า AI สามารถนำหลักพุทธธรรมมาวิเคราะห์สภาวะจิตของผู้ใช้ แล้วตอบกลับด้วยคำสอนที่เหมาะสม ซึ่งเป็นการสร้าง “อริยมรรคจำลองในระบบดิจิทัล”

AI-สติ (AI-Mindfulness) (สุพจน์ เตชวรคุณ 2023) ว่าแม้ AI จะไม่มีจิตหรือขันธห้าแบบมนุษย์ แต่สามารถถูกออกแบบให้เป็นเครื่องมือสะท้อนจิตแก่ผู้ใช้ เช่น AI ที่วิเคราะห์อารมณ์หรือเตือนการมีสติในชีวิตประจำวัน เขาเชื่อ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ว่าพุทธนวัตกรรมควรอยู่บนฐานของ “เทคโนโลยีแห่งปัญญา” (technology of wisdom) ไม่ใช่เพียงเทคโนโลยีเพื่อการบริโภค แต่เพื่อการตื่นรู้ของปัจเจก

การใช้ AI (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2565) ในการเผยแผ่ธรรมจะต้องตั้งอยู่บนฐานจริยธรรมทางพุทธ โดยเฉพาะหลัก อัปมาทธรรม (ความไม่ประมาท) ท่านเสนอแนวคิด “AI + Kamma + Karunā” ซึ่งหมายถึง AI ที่ไม่เพียงทำหน้าที่ทางเทคนิค แต่ต้องเรียนรู้จากข้อมูลที่มีจริยธรรม และช่วยส่งเสริมเมตตาธรรม ความกรุณา และความเข้าใจชีวิต เช่น ระบบ AI ที่ช่วยแนะแนวทางภาวนา ลดความเครียด และเสริมสุขภาวะจิต

ความสัมพันธ์ของพุทธศาสนาและ AI (John Powers, 2021) ผ่านแนวคิด “Digital Sangha” ซึ่งเป็นชุมชนออนไลน์ของผู้ปฏิบัติธรรมที่เชื่อมโยงกันด้วยเทคโนโลยี โดย AI ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการแนะนำบทสวด กำกับการภาวนา วิเคราะห์ภาวะจิตผ่าน wearable sensors เขาเสนอว่า พุทธนวัตกรรมควรพัฒนาไปสู่ระบบปัญญาประดิษฐ์ที่ไม่เพียง “ฉลาด” แต่ “ฉลาดด้วยกรุณา” (compassionate intelligence) ซึ่งสอดคล้องกับหลักโพธิจิต

AI เพื่อการภาวนา (พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี), 2564) โดยเห็นว่า AI ไม่ใช่สิ่งที่ขัดกับพุทธศาสนา แต่สามารถใช้เป็น “สื่อกลางแห่งสติ” เช่น แอปภาวนา หุ่นยนต์สวดมนต์ หรือแม้แต่ธรรมะใน Metaverse ท่านเน้นว่าหัวใจของพุทธนวัตกรรมในยุค AI คือ “ทำให้ธรรมะเข้าถึงง่าย โดยไม่ทำให้ธรรมะตื่นขึ้น” กล่าวคือ แม้ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ แต่ต้องคงไว้ซึ่งเนื้อหาที่ลึกซึ้งและนำไปสู่การพ้นทุกข์ได้

จากแนวคิดทฤษฎีข้างต้นสรุปได้ว่า พุทธนวัตกรรมในยุค AI คือความพยายามในการผสมผสานพลังของธรรมะเข้ากับศักยภาพของเทคโนโลยี เพื่อสร้างระบบที่ไม่เพียง “ฉลาด” แต่ “ตื่นรู้” มีจริยธรรม และเอื้อประโยชน์ต่อการเจริญปัญญาของมนุษย์ พุทธนวัตกรรมที่แท้จริงจึงมิใช่แค่การประยุกต์ใช้ AI เพื่อให้ทันยุคทันสมัยเท่านั้น แต่ต้องสามารถรักษาแก่นแห่งธรรมไว้ได้ พร้อมทั้งขยายขอบเขตของการเข้าถึงธรรมะให้กว้างและลึกในเวลาเดียวกัน อันจะนำไปสู่การก่อรูป “สังคมที่รู้และเสมอภาค” ในระดับจิตวิญญาณอย่างแท้จริง

3. ภูมิคุ้มกันทางปัญญา

ยุคที่ข้อมูลข่าวสารหลั่งไหลอย่างไม่จำกัด ความสามารถในการใช้ปัญญาอย่างถูกต้องเพื่อวินิจฉัย แยกแยะ และดำเนินชีวิตอย่างไม่หลงผิด จึงกลายเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่ง แนวคิดเรื่อง “ภูมิคุ้มกันทางปัญญา” (Intellectual Immunity) จึงได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางในหลายสาขาวิชา ทั้งด้านปรัชญา การศึกษา จริยธรรม และพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของการใช้ชีวิตในโลกดิจิทัล ซึ่งเต็มไปด้วยความสับสนระหว่างความจริงกับความเท็จ ระหว่างเนื้อหาที่มีคุณค่ากับข้อมูลที่เป็นพิษ ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้พยายามอธิบายความหมายของภูมิคุ้มกันทางปัญญาในมิติต่าง ๆ ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2545) อธิบายว่า ภูมิคุ้มกันทางปัญญาในมิติพุทธศาสนา คือ ปัญญาเพื่อการแยกแยะถูกผิด รู้เหตุผลแห่งความดี-ความชั่ว และนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท ท่านเน้นว่าปัญญาไม่ใช่

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

เพียงความรู้ แต่คือความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้อง โดยการมีภูมิคุ้มกันทางปัญญา คือการไม่หวั่นไหวต่ออคติ ความเชื่อผิด หรือกระแสทางสังคมที่ขาดหลักธรรม

ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ (2561) เสนอว่า ภูมิคุ้มกันทางปัญญาคือความสามารถในการตั้งคำถามกับความจริงที่ปรากฏ พร้อมทั้งสามารถ วิเคราะห์ แยกแยะ และท้าทายอำนาจความรู้ ที่อาจกดทับความคิดวิพากษ์ ท่านเสนอว่า ภูมิคุ้มกันทางปัญญาเกิดจากการฝึกฝนให้มนุษย์ไม่หลงเชื่อต่อระบบข้อมูลที่จัดวางโดยทุน วาทกรรม หรือเทคโนโลยี โดยไม่ผ่านการใคร่ครวญเชิงปรัชญา

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2562) มองว่า ภูมิคุ้มกันทางปัญญาคือความสามารถในการ รับมือกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ความรู้ และค่านิยม โดยยังสามารถยึดมั่นในหลักจริยธรรมที่ดีงาม เขาเชื่อว่าการปลูกฝัง ภูมิคุ้มกันทางปัญญาตั้งแต่ระดับเยาวชนคือหัวใจของการพัฒนาทุนมนุษย์ เพื่อสร้างสังคมที่ไม่ถูกรอบงำด้วยความรู้เทียม หรือกระแสที่บิดเบือน

Andy Norman (2021) นักปรัชญาชาวอเมริกัน เจ้าของหนังสือ “Mental Immunity” เสนอว่า ภูมิคุ้มกันทางปัญญาคือ กระบวนการที่สมองปกป้องตนเองจากแนวคิดที่เป็นอันตราย เช่น ความเชื่อปลอม ทฤษฎีสมคบคิด และอคติไร้เหตุผล เขาเปรียบภูมิคุ้มกันทางปัญญาเหมือนระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย ที่สามารถตอบโต้ “เชื้อโรคทางความคิด” และเสนอว่าการศึกษา คำถามที่ดี และวัฒนธรรมการคิดอย่างมีเหตุผลคือเครื่องมือสำคัญในการสร้างภูมิคุ้มกันนั้น

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2565) ได้เสนอว่าภูมิคุ้มกันทางปัญญาในยุคข้อมูลคือความสามารถในการ รักษาสติและมุมมองที่ตั้งอยู่บนปัญญาเพื่อไม่หลงกลข่าวปลอม ความเกลียดชัง หรือแรงจูงใจแห่งตัณหาในโลกออนไลน์ ท่านเน้นการฝึกสติปัญญา (Paññā-sati) เพื่อเป็นเกราะป้องกันจิตจากการถูกกลืนด้วยวาทกรรมอันเร้าอารมณ์ โดยเชื่อว่าการปฏิบัติธรรมอย่างมีเป้าหมายเป็นการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันที่แท้จริง

จากการสังเคราะห์แนวคิดผู้เชี่ยวชาญสรุปได้ว่า “ภูมิคุ้มกันทางปัญญา” คือความสามารถในการคิดอย่างอิสระ มีสติ มีจริยธรรม และไม่ตกเป็นเหยื่อของกระแสข้อมูลโดยง่าย มันไม่เพียงปกป้องมนุษย์จากความเชื่อผิด หากยังเป็นพลังในการสร้างสังคมที่รู้เท่าทัน เป็นธรรม และมีเสรีภาพทางปัญญาอย่างแท้จริง ในโลกที่ AI สามารถเลียนแบบความคิดมนุษย์ได้มากขึ้น ความแตกต่างระหว่างปัญญาประดิษฐ์กับปัญญาญาณของมนุษย์ อาจอยู่ที่ “ภูมิคุ้มกัน” ซึ่งเกิดจากการรู้ตน เห็นโลก และเข้าใจธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง

4. สู่สังคมแห่งความตระหนักรู้และความเสมอภาค

การก้าวเข้าสู่สังคมแห่งอนาคตที่เต็มไปด้วยปัญญาประดิษฐ์ เทคโนโลยีอัจฉริยะ และความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ไม่อาจหลีกเลี่ยงการตั้งคำถามสำคัญว่า มนุษย์ควรมีชีวิตอยู่อย่างไรในสังคมที่เปลี่ยนแปลงเร็วเพียงนี้ โดยไม่สูญเสียคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ นักวิชาการหลายคนจึงเสนอว่าเป้าหมายสำคัญของการออกแบบสังคมยุคใหม่ควร

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

มุ่งไปที่ “ความตระหนักรู้ (awareness)” และ “ความเสมอภาค (equity)” ซึ่งเป็นรากฐานของทั้งเสรีภาพ จริยธรรม และสันติภาพในระยะยาว

ยูวัล โนอาห์ แฮรารี (Yuval Noah Harari) (2018) นักประวัติศาสตร์และนักคิดร่วมสมัย ชี้ว่า ในยุคที่ข้อมูลคืออำนาจ ความตระหนักรู้ในระดับจิต (conscious awareness) จะเป็นกลไกเดียวที่ทำให้มนุษย์ไม่ตกเป็นเหยื่อของระบบอัลกอริทึม เขาเสนอว่า “การมีสติรู้เท่าทันตนเอง” คือภูมิคุ้มกันทางจิตวิญญาณของมนุษย์ในยุค AI และต้องใช้ควบคู่กับระบบสังคมที่สร้างความเป็นธรรมอย่างเสมอภาค ไม่ปล่อยให้เทคโนโลยีถูกผูกขาดโดยคนกลุ่มน้อย

มาร์ธา นุสซอบม (Martha Nussbaum) (2011) นักปรัชญาและนักกฎหมาย ชี้ว่า สังคมเสมอภาคไม่ควรวัดจากการแจกจ่ายทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่ควรวัดจาก ความสามารถในการใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (capability approach) ซึ่งรวมถึงความสามารถในการคิดใคร่ครวญ ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ท่านเห็นว่า ความตระหนักรู้ทางอารมณ์ (emotional awareness) ต้องได้รับการฝึกฝนในกระบวนการศึกษา เพื่อสร้างพลเมืองที่เคารพความแตกต่าง

ประเวศ วะสี ได้เสนอแนวคิด (2563) “สังคมพหุภาวะ” ที่ต้องสร้างพื้นฐานของ ความรู้ร่วม ความดีร่วม และการมีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่เท่าเทียมและตื่นรู้ ท่านเสนอว่า สังคมที่ดีไม่ใช่สังคมที่ไม่มีปัญหา แต่คือสังคมที่สมาชิกมีความตื่นรู้ มีจริยธรรม และพร้อมรับผิดชอบร่วมกัน ความเสมอภาคในมิติจิตวิญญาณ จึงเป็นหัวใจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2562) อธิบายว่า ความเสมอภาคและการตระหนักรู้เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรม ไม่ใช่เพียงนโยบาย เขามองว่าต้องปลูกฝัง “จิตสำนึกใหม่” ที่ตั้งอยู่บนฐานของ สติปัญญาแบบร่วมมือ (collective wisdom) ซึ่งหมายถึงการฟังผู้อื่น การเห็นความจริงร่วม และการเอื้อเฟื้อแบบไม่แบ่งแยก สังคมเช่นนี้จะสามารถต้านอำนาจนิยมและสร้างประชาธิปไตยจากฐานจิตใจ

พระไพศาล วิสาโล (2564) ได้เสนอว่า สังคมตื่นรู้และเสมอภาคจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้คน ฝึกฝนสติอย่างเป็นระบบ และเห็นชีวิตเป็นกระบวนการแห่งการเรียนรู้ ไม่ใช่การบริโภค ท่านเสนอว่า การศึกษาเพื่อสันติภาพต้องตั้งอยู่บนการฝึกจิตให้มีเมตตา เห็นคุณค่าของความหลากหลาย และละอัตตาตนเอง ความตระหนักรู้ที่แท้จริงเป็น “พลังเบา” ที่ทรงพลังที่สุดในการเปลี่ยนโลก

จากแนวคิดแนวคิดของนักวิชาการสรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการออกแบบสังคมแห่งอนาคต จะพบว่าการก้าวไปสู่ “สังคมแห่งความตระหนักรู้และความเสมอภาค” ไม่อาจเกิดขึ้นได้เพียงด้วยเทคโนโลยีหรือนโยบายเชิงโครงสร้าง หากแต่ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของ สามเสาหลักทางปัญญาและคุณค่าทางวัฒนธรรม ที่หล่อเลี้ยงจิตวิญญาณของมนุษย์ในโลกยุคใหม่

ประการแรก คือ การตระหนักรู้ในตน (self-awareness) ซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของมนุษย์ผู้รู้เท่าทันตนเอง ทั้งในระดับความคิด อารมณ์ และแรงจูงใจ การตระหนักรู้ในตนช่วยให้มนุษย์ไม่ตกเป็นเหยื่อของอคติ ขาวสาร

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ที่บิดเบือน หรือระบบอัลกอริทึมที่พยายามชี้นำพฤติกรรมอย่างแนบเนียน ยิ่งในยุคที่ AI เรียนรู้ข้อมูลได้รวดเร็ว การมีสติและการรู้จักตั้งคำถามกับตนเองจึงเป็นปราการสำคัญของอิสรภาพภายใน

ประการที่สอง คือ การยอมรับความหลากหลายอย่างเสมอภาค (equity in diversity) นั่นคือ การเคารพศักดิ์ศรีของทุกชีวิต โดยไม่ตัดสินผู้อื่นจากเพศ เชื้อชาติ ความเชื่อ หรือสถานะทางเศรษฐกิจ ความเสมอภาคเช่นนี้มีใช้เพียงการจัดสรรทรัพยากรอย่างเท่าเทียม แต่คือการสร้างเงื่อนไขให้ทุกคนสามารถมีชีวิตที่มีความหมายตามศักยภาพของตน ความหลากหลายจึงไม่ใช่อุปสรรค แต่คือพลังร่วมที่สร้างความสมบูรณ์ให้กับชุมชนมนุษย์

ประการที่สาม คือ วัฒนธรรมแห่งความร่วมมือ (co-creative culture) ซึ่งคือการอยู่ร่วมกันด้วยการฟัง เข้าใจ และแบ่งปันมากกว่าการแข่งขัน วัฒนธรรมเช่นนี้เน้นการแลกเปลี่ยนความรู้ การประสานพลังทางปัญญา และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหาของสังคม มนุษย์ในวัฒนธรรมแบบร่วมมือจะไม่มองผู้อื่นเป็นศัตรู แต่เป็นผู้ร่วมทางที่มีคุณค่าเท่าเทียมกัน

ในยุคที่ AI อาจวิเคราะห์พฤติกรรมของมนุษย์ได้ลึกซึ้งกว่าที่มนุษย์เข้าใจตนเอง การมี จิตที่ตื่นรู้ (awakened mind) และ หัวใจที่ยุติธรรม (compassionate heart) จึงเป็นสิ่งที่เทคโนโลยีไม่สามารถแทนที่ได้ ความตระหนักรู้และความเสมอภาคไม่ใช่แค่เป้าหมายในแผนพัฒนาสังคม แต่คือ หัวใจของการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างมีความหมายท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงที่ไม่หยุดนิ่งของโลกยุคปัญญาประดิษฐ์

5. สรุป

พุทธนวัตกรรม เป็นความพยายามของนักคิดและนักวิชาการในการประยุกต์หลักพุทธธรรมให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย โดยเฉพาะการปรับรูปแบบการสื่อสารธรรมะผ่านเทคโนโลยีใหม่ เช่น สื่อดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ และแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ โดยที่ยังคงไว้ซึ่งแก่นแห่งสังฆธรรม เน้นการสร้างประสบการณ์แห่งสติ แก่คนรุ่นใหม่ ที่เสนอให้พุทธนวัตกรรมกลายเป็นเครื่องมือจริยธรรมเชิงดิจิทัล พุทธนวัตกรรมควรสร้างพื้นที่จิตวิญญาณใหม่ที่เข้าถึงง่ายแต่ลึกซึ้ง เพื่อให้ทันต่อโลกแห่งข้อมูลและทุนวัฒนธรรม

ในบริบทของ ยุค AI พุทธนวัตกรรมได้ขยายบทบาทจากการสื่อสารธรรมะ ไปสู่การเป็นระบบสนับสนุนปัญญาและจริยธรรมที่ใช้เทคโนโลยีอย่างมีเมตตาและปัญญา เช่น แนวคิด “AI + Kamma + Karunā” ที่เสนอให้ AI มีบทบาทมากกว่าเครื่องมือ แต่เป็นสื่อกลางเพื่อการภาวนา หรือแนวคิด “Digital Sangha” ที่วาง AI เป็นสะพานเชื่อมโยงชุมชนปฏิบัติธรรมในยุคดิจิทัล นอกจากนี้ ยังเห็นว่าพุทธนวัตกรรมควรช่วยให้ธรรมะเข้าถึงง่าย โดยไม่ทำให้ตื่นเกิน AI ควรถูกออกแบบเป็นเทคโนโลยีเพื่อการตื่นรู้ (technology of wisdom)

ขณะเดียวกัน แนวคิดเรื่อง ภูมิคุ้มกันทางปัญญา ได้กลายเป็นแกนกลางที่พุทธนวัตกรรมควรส่งเสริม โดยเน้นให้มนุษย์มีสติและวิจาร์ณญาณในการแยกแยะข้อมูล ความเชื่อ และกระแสข่าวในโลกออนไลน์ ทั้งในระดับจิตวิญญาณและสังคม เห็นถึงปัญญาในฐานะเครื่องมือป้องกันความประมาท การตั้งคำถามกับความรู้และอำนาจ คือหัวใจของ

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

ภูมิคุ้มกันที่แท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ ที่เปรียบ “เชื้อโรคทางความคิด” กับความเชื่อปลอมซึ่งต้องรับมือด้วยวัฒนธรรม การคิดอย่างมีเหตุผล

ท้ายที่สุด การผสานพุทธนวัตกรรมเข้ากับเทคโนโลยีจึงไม่ใช่เพียงการตามโลกให้ทัน แต่คือการสร้างรากฐาน ของ “สังคมที่ตื่นรู้และเสมอภาค” ตามแนวคิด ที่เน้นการพัฒนาสังคมบนฐานของ self-awareness, ความ หลากหลายอย่างเท่าเทียม และวัฒนธรรมร่วมมือ ความตระหนักรู้ไม่ใช่เพียงกลไกต่อต้านอำนาจอัลกอริทึม หากแต่ เป็นพลังของมนุษย์ในการเข้าใจตนเองและผู้อื่น ส่วนความเสมอภาคที่แท้จริงคือการให้โอกาสทุกคนได้เติบโตทาง ปัญญาและจิตใจอย่างอิสระและมีคุณค่า เทคโนโลยีจึงไม่ใช่จุดหมาย แต่เป็นเพียงเครื่องมือในการนำพาสังคมไปสู่ จิตสำนึกใหม่ที่มีทั้ง “ปัญญา” และ “กรุณา” ควบคู่กัน

6. องค์ความรู้ใหม่

พุทธนวัตกรรม (Buddhist Innovation) ได้รับการพัฒนาให้เป็นแนวคิดร่วมสมัยที่ผสมผสานแก่นของพุทธธรรม เข้ากับพลวัตของเทคโนโลยี โดยเฉพาะในบริบทของปัญญาประดิษฐ์ (AI) และสังคมข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) องค์ ความรู้ใหม่นี้สะท้อนการตีความพุทธศาสนาในเชิงระบบเปิดที่สามารถรองรับกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีจริยธรรม และมีเป้าหมายเพื่อการตื่นรู้ ไม่ใช่เพียงเพื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

แก่นสำคัญของพุทธนวัตกรรมในยุค AI คือการสร้าง “เทคโนโลยีแห่งปัญญา” (technology of wisdom) ที่ มิใช่เพียงเลียนแบบพฤติกรรมมนุษย์ แต่กระตุ้นให้มนุษย์ตระหนักรู้ตนเองผ่านเครื่องมือดิจิทัล เช่น AI ที่วิเคราะห์ อารมณ์และเสนอธรรมะเฉพาะบุคคล (personalized dhamma), ระบบ AI + Kamma + Karunā ที่เน้นเมตตาใน การออกแบบอัลกอริทึม รวมถึงแนวคิด “Digital Sangha” ที่เปลี่ยนพื้นที่เสมือนให้กลายเป็นชุมชนเจริญสติที่เข้าถึง ได้ทุกที่

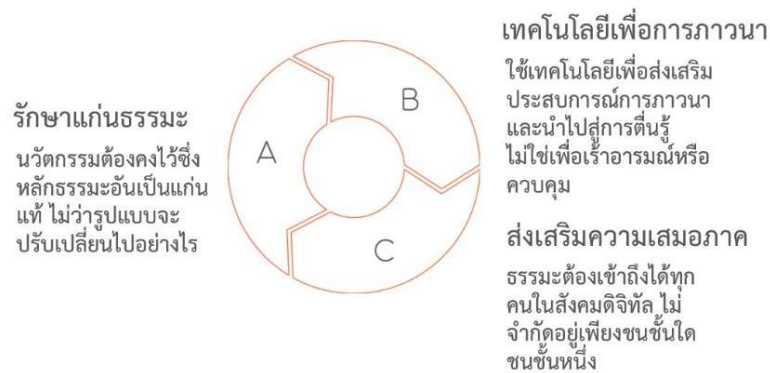
ในเชิงปรัชญา พุทธนวัตกรรมกำลังเปลี่ยนบทบาทของพุทธศาสนาจากระบบศาสนาแบบสถาบัน ไปสู่ “วัฒนธรรมตื่นรู้” (Awakened Culture) ที่เน้นการพัฒนาปัญญาญาณ (insight) มากกว่าพิธีกรรม และเปิดพื้นที่จิต วิญญาณใหม่ให้กับสังคมที่ถูกหล่อหลอมด้วยทุน เทคโนโลยี และอำนาจดิจิทัล ดังนั้น นวัตกรรมทางพุทธศาสนาในยุค นี้จึงไม่ใช่การทำให้ธรรมะทันสมัยเท่านั้น แต่คือการใช้ธรรมะเป็นภูมิคุ้มกันทางปัญญา (intellectual immunity) ต่อ ความเชื่อผิด อคติ และระบบข้อมูลที่บิดเบือน

องค์ความรู้ใหม่นี้จึงชี้ให้เห็นว่า พุทธนวัตกรรมต้องตั้งอยู่บนสามฐาน ได้แก่ (1) การรักษาแก่นธรรมะไว้แม้ ปรับเปลี่ยนรูปแบบ (form-substance integrity), (2) การใช้เทคโนโลยีเพื่อสร้างประสบการณ์ภาวนาและตื่นรู้ ไม่ใช่ เพื่อร่ำอารมณ์หรือควบคุมพฤติกรรม, และ (3) การส่งเสริมความเสมอภาคทางปัญญาในสังคมดิจิทัล ไม่ปล่อยให้ ธรรมะตกเป็นของชนชั้นใดชั้นหนึ่ง

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

พุทธนวัตกรรมสำหรับยุค AI: โมเดล 3 ฐาน

พุทธนวัตกรรมในยุค AI จึงมิใช่เพียงนวัตกรรมทางเทคโนโลยี แต่คือนวัตกรรมทางจริยธรรม วัฒนธรรม และ จิตวิญญาณ ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างสังคมที่มีทั้ง “ปัญญาแห่งการรู้เท่าทัน” และ “กรุณาแห่งการอยู่ร่วมกัน” อย่าง เสมอภาคในโลกที่เปลี่ยนแปลงไม่หยุดนิ่ง

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2562). พัฒนาค้น พัฒนาชาติ: ทุนมนุษย์กับภูมิคุ้มกันสังคม. กรุงเทพฯ ฯ: สถาบันอนาคตศึกษาเพื่อการพัฒนา.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์. (2561). ความรู้ ความจริง และการมีเสรีภาพในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ ฯ: โครงการวิจัยจริยศาสตร์ร่วมสมัย.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2562). พุทธศาสนาในฐานะพลังทางวัฒนธรรมในยุคปัญญาประดิษฐ์. ใน ไชยันต์ไวยพพร และธงชัย วินิจจะกูล (บ.ก.) พุทธศาสนากับสังคมอนาคต. กรุงเทพฯ ฯ: สถาบันวิจัยสังคม.
- ประเวศ วะสี. (2563). ความเป็นธรรมทางสุขภาพและความยั่งยืนของสังคมไทย. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.
- พระครูสมุห์สุริยา สุริยปัญโญ. (2565). พุทธจริยศาสตร์ดิจิทัลกับการออกแบบ AI ที่มีเมตตา. วารสารพุทธปรัชญา, 9(2), 45-60.
- พระปัญญา นิลวงโม. (2567). ปัญญาประดิษฐ์กับอานาปานสติ: การสร้างสติผ่านระบบอัจฉริยะ. วารสารเทคโนโลยีแห่งสติ, 2(1), 15-28.
- พระไพศาล วิสาโล. (2563). พุทธนวัตกรรมและวัฒนธรรมแห่งความตื่นรู้. กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิพุทธิกา.

อีสานเปลี่ยนโลกพุทธนวัตกรรมพัฒนา Soft power เพื่อสังคมสันติสุขและความเสมอภาคในยุค AI

"Isan Changing The World: Buddhist Innovations for Developing Soft Power Toward a Peaceful and Equitable Society in the AI Era"

- _____. (2564). เมตตากับโลก AI: จริยธรรมใหม่ในยุคข้อมูล. เชียงใหม่: สันติธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ ฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2545). พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงขยาย. กรุงเทพฯ ฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2564). พุทธธรรมในโลก AI: การสื่อสารธรรมะแบบอัจฉริยะ. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2565). ธรรมะกับเทคโนโลยี: แนวคิดพุทธนวัตกรรมในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ ฯ: มจร พุทธศาสตร์วิจัย.
- _____. (2565). ธรรมะพลิกโลก: การเผยแผ่ธรรมะในยุคดิจิทัล. กรุงเทพฯ ฯ: สถาบันโพธิคยาวิชชาลัย.
- _____. (2565). ธรรมะพลิกโลก: พุทธปัญญาภิรมย์กับภูมิคุ้มกันจิตในยุคข่าวสาร. กรุงเทพฯ ฯ: สำนักพิมพ์โพธิคยาวิชชาลัย.
- _____. (2565). พุทธนวัตกรรมในยุค AI. วารสารพุทธศาสตร์ร่วมสมัย, 5(1), 10-25.
- พระเมธีวชิโรดม (ว.วชิรเมธี). (2564). ธรรมะกับนวัตกรรม. กรุงเทพฯ ฯ: สอนโมกข์กรุงเทพ.
- _____. (2564). ธรรมะในโลกเสมือนจริง: เมตตากับเมตาเวิร์ส. เชียงราย: วิมุตติจิต.
- _____. (2564). พุทธศิลป์แห่งการสื่อสาร: การออกแบบธรรมะสำหรับคนรุ่นใหม่. เชียงราย: วิมุตติจิต.
- สมบัติ หงษ์ลดาภิรมย์. (2564). พุทธศาสนากับโพสต์ฮิวแมนนิซึม: จินตนาการใหม่ว่าด้วยจิตสำนึกในยุค AI. ปรัชญาเอเชีย, 11(2), 35-52.
- สุทธิชัย บุญอินทร์. (2565). พุทธศาสนาดิจิทัลและนวัตกรรมทางจริยธรรมในสังคมไทย. วารสารศาสนาและนวัตกรรม, 3(1), 22-37.
- สุพจน์ เตชวรคุณ. (2565). AI-Mindfulness: พุทธนวัตกรรมในโลกเทคโนโลยีแห่งปัญญา. วารสารพุทธเทคโนโลยี, 1(2), 12-29.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. (2562). อำนาจและสำนึกใหม่. กรุงเทพฯ ฯ: มูลนิธิโกลบอลคิมทอง.
- Harari, Y. N. (2018). 21 Lessons for the 21st Century. New York: Spiegel & Grau.
- Norman, A. (2021). Mental Immunity: Infectious Ideas, Mind-Parasites, and the Search for a Better Way to Think. New York: HarperOne.
- Nussbaum, M. C. (2011). Creating Capabilities: The Human Development Approach. Cambridge: Harvard University Press.
- Powers, J. (2021). Digital Dharma and the Future of Buddhism. Journal of Buddhist Ethics, 28, 120-138.
- Powers, J. (2021). Digital Sangha and Compassionate Intelligence: Buddhism Meets AI. Journal of Contemporary Buddhism, 22(1), 45-62.